KUR'AN VE SÜNNET IŞIĞINDA

EVLENME

VE

BOŞANMA

Yrd. Doç. Dr. H. Mehmet SOYSALDI

KUR'AN VE SÜNNET IŞIĞINDA

EVLENME VE BOŞANMA

Yrd.Doç.Dr. H.Mehmet SOYSALDI

ELAZIĞ - 1997

İsteme Adresi : Fırat Üniv. İlahiyat Fak.
ELAZIĞ
Tel : 0(424) 218 18 17 - 237 48 99

Dizgi : Fatih Dizgi
Kapak ve Baskı : Çağ Ofset Matbacılık
Gazi Caddesi Zırhlıoğlu Psj.No.23
ELAZIĞ
Tel : 0(424) 212 17 51 - 238 08 83
Fax : 236 86 41

Yrd.Doç.Dr. H.Mehmet SOYSALDI

1962 yılında Nevşehir'de doğdu. Nevşehir İmam-Hatip Lisesi'nden mezun olduktan sonra, 1981 yılında Medine-i Münevvere İslam Üniversitesi'nde yüksek öğrenime başladı. 1987 yılında mezun olarak yurda döndü. 1989 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne Arapça öğretim görevlisi olarak atandı. 1990 yılında Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tefsir-Hadis Anabilim Dalında yüksek lisans yaptı. 1994 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tefsir Anabilim Dalında doktora çalışmalarını tamamlayarak, "*Kur'an Semantiği Açısından İnançla İlgili Temel Kavramlar*" teziyle "*Doktor*" ünvanı aldı. 1995 yılında Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalına öğretim üyesi olarak atandı. Halen bu görevi sürdürmekte olan yazar, İngilizce ve Arapça bilmekte olup, çeşitli dergilerde makaleleri yayınlanmıştır.

Şimdiye kadar yayınlanmış eserleri şunlardır:

1- *Kur'an-ı Kerim'e Göre Duâ*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1996.

2- *Nüzulünden Günümüze Kur'an İlimleri ve Tarihi*, Elazığ, 1996.

3- *Kur'an Semantiği Açısından İnançla İlgili Temel Kavramlar*, Çağlayan Yayınları, İzmir, 1997.

4- *Kur'an ve Sünnet Işığında İbadet Tarihi*, D.İ.B.Y. Ankara, 1997.

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM
EVLENME

II. BÖLÜM
BOŞANMA

KISALTMALAR

A. g. e.	: Adı geçen eser
A. g. m.	: Adı geçen makale
Ans.	: Ansiklopedi
a. s.	: Aleyhi's-selâm
A.y.	: Aynı yer
Ayr.	: Ayrıca
Bkz.	: Bakınız
c.c.	: Celle celâluhu
Çev.	: Çeviren
D.İ.B.Y.	: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
H.	: Hicrî
Hz.	: Hazreti
Hzr.	: Hazırlayan
İst.	: İstanbul
K.	: Kitab
M.	: Miladî
Mad.	: Maddesi
Mak.	: Makâle
nr.	: Numara
nşr.	: Neşreden
ö.	: Ölümü
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve sellem
T.D.V.Y.	: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınlar
Thk.	: Tahkik eden
Trc.	: Terceme eden
Trs.	: Tarihsiz
v.b.	: Ve benzeri
v.d.	: Ve devamı

ÖNSÖZ

Amacı sağlam bir toplum kurmak olan İslam, âileye çok önem vermiştir. Çünkü aile, toplumun temel taşıdır. Toplumlar ailelerden oluşur. Toplumu oluşturan aile sağlam olursa toplum da sağlam olur. Aile ise evlenme ile kurulur.

Evlilik, kişinin kendisini ve eşini harama düşmekten korur, insan neslini son bulmaktan, yok olmaktan kurtarır. Doğurma ve çoğalma yoluyla neslin devamını sağlar. Zira toplum nizamının tamamlayıcı bir unsuru olan ailenin kurulması, nesebin muhafazası, neslin bekası ve bireyler arasında yardımlaşma ruhunun geliştirilmesi evlilikle mümkün olur. Bundan dolayı Kur'an-ı Kerim, insanları evlenmeye teşvik etmiştir.

Evlenmenin amacı, sadece erkekle kadının doğal duygularını tatmin etmeleri değil, insanların üremesini sağlamaktır. Şehvet duygusu, neslin devamı için sadece bir araçtır. Nitekim Hz.Peygamber Efendimiz: *"Evleniniz, çünkü ben sizin çokluğunuzla diğer ümmetlere karşı övüneceğim"* sözüyle bunu vurgulamış ve evlenmenin asıl amacının üreme olduğunu belirtmiştir.

Allah'ın tavsiye ettiği meşru nikah, öncelikle kişiye, Allah'ın mülkünde tasarruf yetkisi vermektedir. Bilindiği gibi herşey Allah'ın mülküdür. Allah'ın mülkünü O'nun istediği tarzda kullanmayan haram işlemiş olur. Öyleyse, kadın-erkek münasebetleri Allah'ın dilediği tarzda ve koyduğu şartlar çerçevesinde olmalıdır. Kadın-erkek münasebetlerinde helal olmayan tasarruflara dinimiz zina demiştir ve bütün cinâyetler arasında zinaya en ağır ceza takdir edilmek suretiyle bu meselede Allah'ın mülkündeki haram tasarrufun dünyevî ve uhrevî

neticelerinin azametine dikkat çekilmiştir. Dolayısıyle Allah'a ve âhirete inanan bir kimsenin nikah mevzuunda çok hassas olması, zandan, şüpheli durumlardan kaçınması gerekir.

Günümüzde bazı insanlar Allah'ın kendilerine helal kıldığı nikahı terkederek, gayr-i meşru ilişkilere yönelmektedirler. Bu yüzden toplumumuzda zina, fuhuş ve sapık ilişkiler alabildiğine yayılmış bulunmaktadır. Gençliğimizi bu tür sapık ilişkilere karşı uyarmak maksadıyla "Kur'an ve Sünnet Işığında Evlenme ve Boşanma" adlı bu çalışmayı yapmaya gerek duyuyoruz.

Çalışmamız iki bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde evlenme, ikinci bölümde ise boşanma konuları incelenmiştir.

Çalışmamızda geçen âyet meallerini verirken Prof. Dr. Süleyman Ateş'in "*Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali*" adlı eserini esas aldık.

Hadisler, önce kitap ismi, arkasından da bab ve hadis sıra numaraları verilmek suretiyle belirtilmiştir.

Bu mütevâzı çalışmamızın, kendi sahasında belli bir boşluğu dolduracağına inanıyoruz. Umarız maksada uygun olmuştur. Zira maksadımız, zamanımızı boş yere harcamak, okuyucularımızı bezdirmek veya kütüphanelerimizi doldurmak değil, okuyucularımıza faydalı olmaktır.

Gayret ve çalışmak bizden, başarıya ulaştırmak Yüce Allah'tandır.

Yrd.Doç.Dr. H.Mehmet SOYSALDI

BİRİNCİ BÖLÜM
EVLENME

Evliliğin Tanımı: Nikah sözlükte "eklemek, toplamak" veya "akit yapmak ve cinsi ilişkide bulunmak" anlamlarına gelir. Şer'î ıstılahta ise: Kadınla erkeğin, hayatlarını birleştirme akdidir. Birbirine haram olan kadın ve erkek, bu akidle birbirlerine helâl olur.

Amacı sağlam bir toplum kurmak olan İslamiyet, âileye çok önem vermiştir. Çünkü aile, toplumun temel taşıdır. Toplumlar ailelerden oluşurlar. Toplumu oluşturan aile sağlam olursa toplum da sağlam olur. Aile de evlenme ile kurulur.

Evlilik, kişinin kendisini ve karısını harama düşmekten, insan neslini son bulmaktan, yok olmaktan korur ve insan neslinin doğurma ve çoğalma yoluyla korunmasını sağlar. Neslin bekası, nesebin muhafazası, toplum nizamını tamamlayıcı bir unsur olan ailenin kurulması ve bireyler arasında yardımlaşma ruhunun geliştirilmesi evlilikle mümkün olur. Bundan dolayı Kur'an-ı Kerim, insanları evlenmeye teşvik etmiş:

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ

وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ هُمْ يَكْفُرُونَ

"*Allah size kendinizden eşler var eder. Eşlerinizden de oğullar ve torunlar var eder. Size temiz şeylerden rızık verir. Öyleyken batıla inanıyorlar ve Allah'ın nimetlerini inkar mı ediyorlar?*"[1]

---

[1] Nahl, 16/72.

وَأَنكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ

إِن يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

"İçinizdeki bekarları, kölelerinizden ve cariyelerinizden iyi olanları evlendirin. Eğer yoksul iseler. Allah onları lütfu ile zenginleştirir. Allah lütfu bol olandır, bilendir"[2] demiştir.

İyi kadını, dünyanın en güzel nimeti sayan İslam peygamberi de şöyle buyurmuştur:

الدنيا متاع وخير متاع الدنيا المرأة الصالحة

"Dünya bir geçimden ibarettir. Şu geçim dünyasının en güzel nimeti de iyi kadındır."[3]

ما استفاد المؤمن بعد تقوى الله خيرا له من زوجة صالحة ان أمرها أطاعته

وان نظر اليها سرته وان غاب عنها نصحته في نفسها وماله

"Mü'min, Allah korkusundan ve O'na itaatten sonra, iyi bir kadından yararlandığı kadar hiçbir şeyden yararlanmamıştır. Çünkü, ona emretse sözünü dinler, yüzüne baksa kendisini sevindirir, üzerine yemin etse yeminini doğru çıkarır, başka tarafa gitse kendisinin gıyabında namusunu ve malını korur."[4]

يا معشر الشباب من استطاع منكم الباءة فليتزوج فانه أغض للبصر

وأحصن للفرج ومن لم يستطع فعليه بالصوم فانه له وجاء

"Gençler, sizden gücü yeten evlensin. Çünkü evlenmek, gözü harama karşı korur, namusu muhafaza eder. Ev-

---

2 Nur, 24/32.
3 Müslim, Radâ', 17.
4 İbn Mâce, Nikah, 5.

lenmeye gücü yetmeyen de oruç tutsun, çünkü oruç şehveti kırar."[5]

النكاح من سنتى فمن لم يعمل بسنتى فليس منى
وتزوّجوا فانى مكاثر بكم الأمم ومن كان ذا طول فلينكح
ومن لم يجد فعليه بالصيام فان الصوم له وجاء

"Nikah benim sünnetimdir. Sünnetimi terkeden benden değildir. Evleniniz, çünkü ben sizin çokluğunuzla diğer ümmetlere övüneceğim. Hali vakti yerinde olan evlensin, eli dar olan da oruç tutsun. Zira oruç, şehveti kırar."[6]

Evlenmenin amacı, sadece erkekle kadının doğal duygularını doyurmaları değil, insanların üremesidir. Şehvet duygusu, neslin devamı için bir araçtır. Nitekim Hz.Peygamber Efendimiz: *"Evleniniz, çünkü ben sizin çokluğunuzla diğer ümmetlere övüneceğim."* cümlesiyle evlenmenin amacının üreme olduğunu belirtmiştir.

Evlenmenin Hükmü: İslam dininde evlenmenin hükmü sünneti müekkededir. Fakat, bazı şartlarda farz, vâcip, haram da olabilir:

1) Evlenmediği takdirde zina suçunu işleyeceğini kesinlikle bilen, malı ve bedeni evlenmek için yeterli olan kimsenin evlenmesi farzdır. Evlenmediği zaman zinaya düşüp düşmeyeceği kesin olmayan kimsenin evlenmesi vâciptir.

2) Evlenmediği zaman zinaya düşmekten korkusu olmayan, normal insanın evlenmesi sünneti müekkededir.

---

5 Buhârî, Nikah, 2; Müslim, Nikah, 5; İbn Mâce, Nikah, 1; Nesâî, Sıyâm, 43; Ahmed İbn Hanbel, **el-Müsned**, I,378.

6 İbn Mâce, Nikah, 1.

3) Evlendiği takdirde karısına kötülük edeceğini, ona karşı kocalık görevlerini yapamayacağını kesinlikle bilen kimsenin evlenmesi haramdır.[7]

Eş Seçerken Dikkat Edilecek Husus:

Eş, ailenin direğidir. "Yuvayı yapan dişi kuştur." Yuvayı yapacak, çocukları eğitecek, yetiştirecek hayat arkadaşını seçerken güzelliğinden, soyundan ve malından çok dindarlığına ve iyi ahlak sahibi olmasına dikkat edilmelidir. Nitekim Hz.Peygamber (s.a.v) bu hususta şöyle buyurmuştur:

تنكح النساء لأربع: لمالها ولحسبها ولجمالها ولدينها

فاظفر بذات الدين تربت يداك

"Dört şeyden dolayı kadınlarla evlenilir: Malından, soyundan, güzelliğinden ve dininden dolayı. Sen dindar olanı seç, ellerin toprak olsun."[8]

لا تزوّجوا النساء لحسنهن فعسى حسنهن أن يرديهن

ولا تزوّجوهن لأموالهن فعسى أموالهن أن يطغيهن

ولكن تزوّجوهن على الدين ولأمة خرماء سوداء ذات دين أفضل

"Güzellikleri sebebiyle kadınlarla evlenmeyin. Çünkü güzelliklerinin onları (kibir ve gurur sebebiyle) alçaltacağından korkulur. Onlarla mal ve mülkleri sebebiyle de evlenmeyin, zira mal ve mülkün onları azdıracağından korkulur. Fakat onlarla diyaneti esas alarak evlenin. Yemin olsun, burnu kesik, kulağı delik siyahî dindar bir köle (dindar olmayan hür kadınlardan) *efdaldir."*[9]

---

7 ez-Zuhaylî,Vehbe, **İslam Fıkhı Ansiklopedisi**, İst, IX, 29.

8 Ellerin toprak olsun sözü, fakirlikten kinayedir, fakat burada şaka tarzında söylenmiştir. Bkz., Buhârî, Nikah, 15; Ebû Dâvûd, Nikah, 2; İbn Mâce, Nikah, 6; Nesâî, Nikah, 13; Dârimî, Nikah, 4; Mâlik, **Muvatta**, Nikah, 21.

9 İbn Mâce, Nikah, 6.

Ebu'l-Esved ed-Düelî, çocuklarına şöyle deyip övünürmüş: "küçüklüğünüzde, büyüklüğünüzde ve doğumunuzdan önce size iyilik ettim." Doğumlarından önce kendilerine nasıl iyilik ettiğini soran çocuklarına: "Size, sövülmeyecek anne seçtim" demiştir.[10]

Dinimiz, evleneceklere dindar kadın arama hususunda ısrarlıdır. Bu hususa âyet-i kerimede dahi yer verilmiştir.[11] Yine âyet[12] ve hadiste kadında övülen bir diğer vasıf ise kadının itaatkâr olmasıdır.

Kişinin Evlenmek İstediği Kızı Görmesi Câizdir:

Hz.Peygamber (s.a.v), evlenmek isteyenlere, alacakları kızı önce görmelerini, bunun ileride anlaşmaları için gerekli olduğunu söylemiştir:

اذا ألقى الله في قلب امرئ خطبة امرأة فلا بأس أن ينظر اليها

"Allah, bir erkeğin kalbine, bir kadınla evlenme düşüncesi sokarsa, o kimsenin, o kadına bakmasında bir günah yoktur."[13]

Bir kızla evleneceğini söyleyen Muğîre İbn Şu'be'ye, Hz.Peygamber (s.a.v) alacağı kızı görüp görmediğini sormuş, o da görmediğini söyleyince:

اذهب فانظر اليها فانه أجدر أن يؤدم بينكما

---

10 Ahmed el-Gandur, **el-Ahvâlu'ş-Şahsiyye fi't-Teşrî'i'l-İslâmiyye,** Kuveyt, 1972, s.27.

11 Bakara, 2/221.

12 Nisâ, 4/34.

13 İbn Mâce, Nikah, 9.

"Git onu gör, ileride anlaşmanızın sürekliliği için, bu, ikinize de iyidir"[14] demiştir.

Ancak İslama göre kızla erkek sadece bir mahrem yanında birbirlerini görebilirler. İkisinin yalnız başına bir arada kalmalarına, gezip tozmalarına (flört yapmalarına) İslam kesinlikle cevaz vermez. Günümüzde yaygınlık kazanan bazı hallere dinimiz cevaz vermez: Gençler birbirlerini daha yakından tanıyıp daha sağlam evlilik yapmak bahanesini ileri sürerek beraber gezmek, tozmak, seyahat etmek gibi aşırılıklara düşüyorlar. İslam'ın cevaz verdiği "görme" ile bu çeşit beraberliğin hiçbir ilgisi yoktur. Nitekim Hz.Peygamber (s.a.v) bu hususta şöyle buyurmuştur:

لا يخلونّ رجل بامرأة الا ذو محرم والدخول على المغيبة

"Bir erkek, bir kadınla ancak kadının bir mahremi olmak şartıyla beraber bulunabilirler."[15]

Nikah: Kelime itibarıyle "birine meyletmek, iç içe girmek" anlamına gelen nikah, dinî ıstılahta kadınla erkeğin evlenme akdine denir. Nikahın iki rüknü vardır:

1- İcab: Evlenme teklifidir.

2- Kabul: Bu teklifi kabul etmektir.

İcab ve kabulü, evlenecek insanların bizzat kendileri yapabileceği gibi onlar adına velileri veya vekilleri de yapabilirler.

Nikah akdi yapılırken iki şahidin bulunması şarttır. Şahitler, iki erkek, yahut bir erkek iki kadın olmalıdır. Yalnız bir erkek, yahut erkek olmadan birkaç kadın, şahitlik için yeterli değildir.

---

14 İbn Mâce, Nikah, 9.

15 Buhârî, Nikah, 111; Müslim, Hac, 434; Tirmizî, Rada', 16.

Şâhitlerin bulunmasındaki amaç, bu birleşmenin gizli bir şey olmayıp meşrû' bir evlenme olduğunu bildirmek ve tarafların haklarının zayi olmasını önlemektir.

Nikah akdi sırasında mehrin (nikah parasının) miktarını söylemek şart değildir. Mehir zikredilmeden de nikah sahih olur. (Ancak mehir zikredilmeden yapılan nikahta, kadına emsaline tanınan mehir miktarını vermek üzere koca borçlanmış olur.)

Evlilik çok güzel bir şey olduğundan Hz.Peygamber (s.a.v) nikahın herkese duyrulmasını emretmiş:

أعلنوا هذا النكاح واجعلوه في المساجد واضربوا عليه بالدفوف

"Nikahı ilan ediniz, mescitlerde kıyınız, tefler (davullar) *çalınız"*[16] buyurmuştur. Ayrıca çok sade de olsa düğün için bir ziyâfet verilmesini emretmiş:

" أَوْلِمْ وَلَوْ بِشَاةٍ " *"Bir koç ta olsa* (kesip) *düğün ziyâfeti verin"*[17] demiştir.

Düğünde meşru ölçüde çalgı çalmak, şarkı söylemek câizdir. Hâlid el-Medenî diyor ki: *"Biz Aşûra günü Medine'de idik. Câriyeler tef çalıyorlar şarkı söylüyorlardı. Muavviz kızı Rubeyyi'in yanına gittik. Câriyelerin tef çalıp şarkı söylediklerini ona anlattık. Dedi ki: Gelin olduğum gecenin sabahında Allah'ın Rasulü yanıma geldi, yanımda iki cariye şarkı söylüyor, Bedir savaşında öldürülen atalarına ağıt yakıyorlardı. Sözleri arasında: 'Aramızda yarını bilen*

---

16 Tirmizî, Nikah, 6.
17 Müslim, Nikah, bâb, 13; İbn Mâce, Nikah, 24.

peygamber var' diyorlardı. Allah'ın Rasulü: 'Bu sözü söylemeyin, yarın ne olacağını Allah'tan başka kimse bilmez!" dedi.[18] Enes İbn Mâlik'te şöyle diyor: *"Peygamber (s.a.v) Medine'nin bir yerine gitmişti. Orada cariyeler tef çalıyorlar, şarkı söylüyorlar, şöyle diyorlardı: 'Biz Neccâr oğullarının cariyeleriyiz. Aramızda Muhammed ne güzel komşudur, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: 'Allah bilir ki ben sizi seviyorum"*[19] Bir hadis-i şerifte de:

فَصْلُ بَيْنَ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ الدُّفُّ وَالصَّوْتُ فِي النِّكَاحِ

"Helal ile haram arasını ayırdeden, nikahtaki tef ve sestir"[20] buyurmuştur.

Burada şunu da belirtelim ki, günümüzdeki bazı insanların yaptığı gibi kadın erkek karışık bir vaziyette şarkı söyleyip, dans edip, eğlenmek İslam'a göre caiz değildir. Kadınlar kadınlarla erkekler de erkeklerle ayrı bir yerde oynayıp eğlenmeleri uygundur.

Nikahta Velî:

Velî, erkek veya kadının babası, dedesi, amcası, kardeşi, oğlu gibi kendisine bakacak durumda olan akrabasıdır. Veliler çeşitlidir. Özellikle kadın bakımından nikahta velinin önemi büyüktür. Bu hususta fakihler iki kısma ayrılmıştır. Hanefîler evliliğin kadınların ifadesiyle ve velisiz gerçekleşmesinin sahih olduğunu söylerken, Cumhur, velisiz gerçekleşen nikah akdinin batıl olacağını ifade ederler.[21]

---

18 İbn Mâce, Nikah, 21; Tirmizî, Nikah, 6.
19 İbn Mâce, Nikah, 21.
20 İbn Mâce, Nikah, 20.
21 İbn Humam, Kemalüddin Muhammed b.Abdilvahid, **Fethu'l-Kadir**, Mısır, 1898, II, 391 vd; eş-Şirbînî, el-Hatib, **Muğni'l-Muhtac**, Mısır, trs, III, 14; eş-Şirâzî, Ebu İshak İbrahim b.Ali, **el-Mühezzeb**, Mısır, trs, II, 39; İbn Kudâme, Muvaffaku't-Din, Abdullah b.Ahmed,

Birinci görüşe gelince: Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'un açık olan kanaatine göre, hür, mükellef (bâliğ ve akıllı) bir kadının velisinin rızası olmadan yaptığı nikah geçerlidir. Yani buluğa ermiş ve akıllı olan bir kadın kendi evlilik akdini yapma hakkına sahiptir. Ancak kendi evlilik akdini üzerine alır ve bu arada asabe olan bir velisi bulunursa evliliğin sıhhat şartı olarak kocanın denk olması ve mehrin mehr-i misilden az olmaması gerekir. Eğer kadın dengi olmayan biriyle evlenirse velisinin bu evliliğe itiraz hakkı olur ve hakim de bu evliliği fesheder. Bunların delilleri şöyledir:

a) İbn Abbas'tan Hz.Peygamberin şöyle dediği rivâyet edilmiştir:

اَلثَّيِّبُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا وَالْبِكْرُ تُسْتَأْذَنُ فِى نَفْسِهَا وَاِذْنُهَا صَمَاتُهَا

"*Dul kadın kendi nefsi hakkında tasarrufa velisinden daha ziyade hak sahibidir, bakireden ise izin istenir, onun izni susmasıdır.*"[22] Dul kadın; bakire ya da evlenip boşanmış olsun kocası bulunmayan kadın demektir. Dolayısıyla bu hadis kadının kendi nikah akdinde tasarruf hakkına sahip olduğunu gösterir.

b) Kadının alışveriş, kira, rehin vb. bütün malî tasarruflarda bulunmaya tam bir ehliyeti bulunmaktadır. Kendi hakkında evlilikte de tasarrufta bulunması onun tabii bir hakkıdır. Çünkü tasarrufta bulunma ona verilmiş halis bir haktır.

---

el-Muğnî, Kâhire, 1960, VI, 449; ez-Zuhaylî, Vehbe, **İslam Fıkhı Ansiklopedisi**, Terc: Komüsyon, İst, 1994, IX, 154.

22 Müslim, Nikah, 66-68; Ebu Dâvû, Nikah, 25; Tirmizî, Nikah, 17; Mâlik, Nikah, 4; Ahmed b.Hanbel, I, 219, 242, 274.

Böylece Hanefilere göre bulûğa ermiş, aklı başında her erkek ve kadın evlenme yetkisine sahiptir. Nikah akdi yapar, kendi isteğiyle evlenebilir. Rızası olmadan kimse onu evlendiremez. Ancak bulûğa ermemiş çocuğu evlendirme yetkisi, velisinin elindedir. Fakat bu yetki kesin değildir. Çünkü velisi tarafından bulûğa ermeden nikah edilen kız, bulûğa erince razı olmadığı bu nikahın feshi için mahkemeye başvurunca hâkim nikahı fesheder.[23]

Cumhurun görüşü ise şöyledir: Velisiz kıyılan nikah sahih değildir. Kadın kendini evlendirme hakkına sahip olmadığı gibi, başkasını da evlendiremez. Kendini evlendirme hususunda velisinden başkasını da vekil tayin edemez. Eğer bunu yaparsa akıllı, bâliğ ve reşit de olsa nikah sahih olmaz. Delilleri şunlardır:

a) Ebu Musa'dan Hz.Peygamberin şöyle dediği rivâyet edilmiştir:

" لاَ نِكَاحَ اِلاَّ بِوَلِى " *"Nikah ancak veli ile olur"*[24] Hz.Aişe'nin rivâyet ettiği bir hadiste ise Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

أَيُّمَا اِمْرَأَةٍ نَكَحَتْ بِغَيْرِ اِذْنِ وَلِيِّهَا فَنِكَاحُهَا بَاطِلٌ ، فَنِكَاحُهَا بَاطِلٌ ،...

"Hangi kadın velisinin izni olmaksızın kendini nikah ederse onun nikahı batıldır, batıldır, batıldır..."[25]

---

23 Ahmed el-Gandur, a.g.e., s.125-127.

24 Buhârî, Nikah, 36; Ebu Dâvû, Nikah, 19; Tirmizî, Nikah, 14; İbn Mâce, Nikah, 15; Ahmed b.Hanbel, I, 259, IV, 394, 413, 418, VI, 260.

25 Tirmizî, Nikah, 15; Ebu Dâvûd, Nikah, 16; İbn Mâce, Nikah, 15; Ahmed b.Hanbel, VI, 47, 66, 166.

b) Ayrıca evlilik bir aile oluşturmak ve birçok içtimâî maksatlara yönelik olması bakımından daimi olarak bir tehlike arzeden ve bu yüzden dikkat edilmesi gerekli bir akittir. Erkek sosyal faaliyetleri bakımından birçok tecrübeler edinme ve bu yüzden bu maksat ve gayeleri gözetme hususunda kadından daha üstündür. Oysa kadının tecrübe ve imkanları sınırlıdır. Geçici durumlardan etkilenir. Onun maslahatı gereği olarak akde velâyet etmek ona değil de veliye verilir.

Evlilikte Adalet:

İslamiyette nikahın esaslarını böylece zikrettikten sonra şimdi Kur'an-ı Kerim'de evlenme ile ilgili âyetlerin tefsirine geçeceğiz. Yüce Allah, Nisâ suresinin baş tarafında evlenme ve aile hukuku ile ilgili hükümlerini bildirirken, önce insanlığın ilk izdivacına, ilk ailesine dikkati çeker. Bir tek aileden üreyip cihana yayılan bütün insanların, aslında aynı ana babadan gelmiş kardeşler olduğunu şu şekilde ifade eder:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا
زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ
وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا

“ *Ey İnsanlar! Sizi tek bir nefisten yaratan, ondan eşini var eden ve ikisinden pek çok erkek ve kadın meydana getiren Rabb'inize hürmetsizlikten sakının. Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'ın ve akrabanın haklarına riâyetsizlikten de sakının. Allah şüphesiz hepinizi görüp gözetmektedir.*”[26]

Bu âyet, kısaca insan hayatının başlangıcına ve insanların bir tek nefisten türediğine, o nefsin eşinin de kendisinden yaratıldığına dikkati çekmektedir.

---

[26] Nisâ, 4/1.

Bu âyet, Kur'an-ı Kerim'in bir mucizesidir. Cenab-ı Hak: "*Ey insanlar, sizi bir tek nefisten yaratan ve eşini de yine o nefisten yaratıp ikisinden birçok erkekler ve kadınlar var eden Rabbinizden sakınınız!...*" buyurmaktadır.

Bu âyette geçen nefis kelimesi, ruh ve insanın kendisi anlamına gelir. Burada kastedilen nefsin Hz.Adem (a.s) olduğunda müfessirler ittifak etmişlerdir. Bu âyete göre Yüce Allah, bütün insanları, erkekleri ve kadınları birtek nefisten, yani Hz.Adem'den yaratmıştır. Bütün insanlar, Adem'de mevcut idi. Eşi de onun vücudunda idi. Sonra ondan ayrı bir vücut olarak yaratılan eşiyle o ilk insanın birleşiminden, doğum yoluyla erkekler ve kadınlar yaratıldı.[27]

Bu âyet aynı zamanda beşerî hayatın temelini, ailenin teşkil ettiğini ilan ediyor. Şüphesiz ki Allah Teâlâ yeryüzünde bu gelişmenin bir tek aile ile başlamasını istedi. Böylece başlangıçta bir nefsi yarattı. Ondan da eşini vücuda getirdi. Bu şekilde aile karı kocadan meydana gelmiş oldu.

وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً

"*İkisinden bir çok erkekler ve kadınlar türetti*"

Allah isteseydi hayatın ilk basamaklarında bir çok kadın ve erkek yaratır ve onları çiftleştirirdi. Böylece, yolun başlangıcında muhtelif aileler meydana gelirdi. Fakat, o durumda aralarında hayati prensiplerinden birini teşkil eden akrabalık bağları bulunmazdı. Kalpleriyle, bir tek Hâlık'ın iradesi arasındaki irtibatı kuran ilk bağ da kaybolur giderdi. Fakat Allah Teâlâ hikmeti gereğince, aradaki bağları kat kat fazlalaştırmak istedi ve insanların bir tek ana ve babadan çoğalmalarını sağladı.[28]

---

[27] Ateş, Süleyman, **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**, Yeni Ufuklar Neşriyat, İst, 1989, II, 188.

[28] Kutub, Seyyid, **Fî Zılâli'l-Kur'an**, Terc: Komüsyon, İst, 1992, III, 56.

Bir âyet sonra Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

وَإِنْ خِفْتُمْ اَلاَّ تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامٰى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَآءِ
مَثْنٰى وَثُلاَثَ وَرُبَاعَ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلاَّ تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ
ذٰلِكَ اَدْنٰى اَلاَّ تَعُولُوا (٣) وَاٰتُوا النِّسَآءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَاِنْ طِبْنَ
لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيٓـًٔا مَرِيٓـًٔا (٤)

" *Eğer, velisi olduğunuz mal sahibi yetim kızlarla evlenmekle onlara haksızlık yapmaktan korkarsanız, onlarla değil, hoşunuza giden başka kadınlarla iki, üç ve dörde kadar evlenebilirsiniz; şâyet, aralarında adaletsizlik yapmaktan korkarsanız bir tane almalısınız veya sahip olduğunuz ile yetinmelisiniz. Doğru yoldan sapmamanız için en uygunu budur. Kadınlara mehirlerini cömertçe verin, eğer ondan gönül hoşluğu ile size bir şey bağışlarlarsa onu afiyetle yiyin.*"[29]

3. âyet, yetim kızlara karşı adaletli davranmama endişesi olduğu takdirde yetim olmayan kadınlarla evlenmeyi öğütlemektedir. Ayetin anlamı şu şekildedir: "*Yetim kızlarla evlendiğiniz zaman onlara karşı adaletli davranamayacağınızdan korkarsanız onlarla evlenmeyiniz, size helal olan başka kadınlarla evleniniz.*"

Bu âyetin iniş sebebi hakkında bir olay zikredilmemiştir. Ancak âyetin tefsiri konusunda Buhârî ve Müslim, Hz.Aişe'nin bir yorumunu naklederler: "Urve İbn Zübeyr Hz. Aişe (r.a)'ya "*yetimler hakkında adaleti yerine getiremiyeceğinizden korkarsanız...*" âyetinden sordu. Hz.Aişe şöyle cevap verdi: Kız kardeşimin oğlu, bu, o yetim kızdır ki velisinin yanında olur, malını onun malına katar. Güzelliği ve malı adamın hoşuna gider. Bu velî, adaletli biçimde diğer kadınlara

---

29 Nisâ, 4/3,4.

verilen mehri ona vermeden onunla evlenmeye kalkar. İşte böyleleri, en yüksek mehirlerini vermedikçe yetim kızlarla evlenmekten menedilmişler ve başka kadınlarla evlenmeleri emredilmiştir."[30]

Hz.Aişe şöyle devam ediyor: "İnsanlar bu âyetten sonra (Hz.Peygamber'den) fetva sordular. Yüce Allah: "*Senden kadınlar hakkında fetva istiyorlar. De ki: Allah, size onlar hakkında hükmünü açıklıyor: Kendilerine yazılmış olan (miras haklarını vermeyip kendileriyle evlenmek istediğiniz yetim kadınlar ve zavallı çocuklar hakkında ve yetimlere karşı adaleti yerine getirmeniz hakkında Kitabta size okunan âyetler, Allah'ın hükmünü açıklamaktadır.*"[31] Hz. Aişe, sırf malı için yetimlerle evlenmenin yasak kılındığını açıklamıştır."[32]

Bazı insanlar, vasîsi bulundukları yetimin mallarını ele geçirmek, malın başkasına geçmesini önlemek için onlarla evlenirler ama aslında onlardan hoşlanmazlar. Evlendikten sonra da o zavallılara hayatı zindan ederler.

Demek ki mallarına konmak için yetim kızlarla evlenmek yasaktır. Yetim kızlarla evlenince onların haklarına riâyet edilemeyeceği endişesi varsa onlarla evlenmek doğru değildir. Fakat onların hakkını tam yerine getireceğinden emin olan kimsenin, böyle kızlarla evlenmesinde bir sakınca yoktur. Ayetin amacı, yetim kızlara karşı yapılan zulmü önlemektir.

Vesâyeti altında bulunan yetim kız veya kadınlarla evlenmek, adalet yönünden sakıncalı ise, vesâyeti altında bulunmayan kadınlarla evlenmek lazımdır.

---

30 Buhârî, Tefsir, Suretü'n-Nisâ.
31 Nisâ, 4/127.
32 Buhârî, Tefsir, Nisâ Suresi.

Çok Kadınla Evlenme Sorunu:

Müfessirlerin çoğunluğunun görüşü: Nisa suresi 3. âyeti bir erkeğin alabileceği kadın sayısını belirtmekte ve bir erkeğin ancak dört kadınla evlenebileceğini açıklamaktadır.

Delilleri ise şunlardır:

1- Ayet-i kerimede isneyn isneyn (ikişer ikişer) yerine mesna (ikişer) ifadesi kullanılmıştır. Buradaki vav harfiyle atıf, cem için değil, tercih için yapılmıştır. Bu şekilde ifade edilmesi, insanların çeşit çeşit olduğunu ve çok evlilikte kendilerine ne kadar kadının mübah olduğunu açıklamak için kullanılmıştır.

2- Ahmed b.Hanbel, Ebû Dâvûd ve İmam Şafii'nin rivâyet ettikleri hadislere göre Hz.Peygamber (s.a.v) dörtten fazla kadınla evli bulunan sahabîlerine, bu âyet indikten sonra kadınlar arasında dördünü seçip, diğerlerini boşamalarını emretmiştir. Bu hadisler ise şu şekildedir:

"Gaylan es-Sakafî müslüman olduğunda nikahı altında cahiliye geleneğine göre on kadın vardı. Onlar da onunla birlikte müslüman olmuşlardı. Hz.Peygamber onlardan dört tanesini seçmesini emretti."[33]

Ebu Dâvûd ve İbn Mâce, Kays b.el-Hâris'ten şöyle rivâyet ettiler: "Evlendiğimde nikahımda sekiz kadın vardı. Peygamber (s.a.v)'e gelip bunu zikrettiğimde bana, onlardan dört tanesini seç, dedi"[34]

İmam Şafii, Nevfel b.Muaviye'den rivâyet etti: "O müslüman olduğunda nikahı altında beş kadın vardı. Peygamber (s.a.v) ona: Dördünü tut, birini boşa, dedi."[35]

3- Sahabe ve tabiin zamanında seleften hiç kimsenin dört kadından fazlasını nikahi altında cem ettiği nakledilme-

---

33 İbn Mâce, Nikah, 40; eş-Şevkânî, Muhammed b.Ali b.Muhammed, **Neylü'l-Evtâr**, Kâhire, trs, III, 159,160.

34 Ebû Dâvûd, Talak, 25.

35 eş-Şevkânî, a.g.e., III, 149. Ancak Kays'ın hadisinde zayıflık vardır. Nevfel'in isnadında ise meçhul bir râvi vardır.

miştir. Sünnete uygun amel, dörtten fazla kadınla evlenmenin caiz olmadığına delalet eder. Bu konudaki bütün hadisler hasen ligayrihi derecesinden aşağı kalmaz. Hepsi birlikte hüccet, delil kabul edilecek mertebededir.

4- Hz.Peygamber (s.a.v)'in dörtten fazla kadınla evlenmesi ise sadece O'na mahsus bir hadisedir. Ahzab suresinin 50. âyetinde "*bu mü'minlere değil, yalnız sana mahsustur*" cümlesi, bu müsaadenin yalnız Hz.Peygamber (s.a.v)'e has olduğunu göstermektedir.

Şia ve Zahirîler ise; âyetin, evlenilecek kadın sayısını belirleme amacını taşımadığını, yalnız yetimlere zulmü önleme hedefini güttüğünü söyleyerek, bir erkeğin dörtten fazla kadınla da evlenebileceği kanaatini ileri sürmüşlerdir.

Delilleri ise:

1- Ayetteki *mesnâ, sülâse, rubâ'* kelimeleri; isneyn, selâse ve erba' kelimelerinin yerine kullanılmıştır. Bunların toplamı dokuz eder. Buna göre insan, dokuz kadını nikahı altında bulundurabilir.

2- Hz.Peygamber (s.a.v)'in, dörtten fazla kadınla evli olan sahabilerine, dörtten fazlasını boşamalarını emrettiği hakkındaki rivâyetler, onlara göre zayıftır. Dörtten fazla kadınla evli bulunmanın, yalnız Hz.Peygamber'e mahsus olduğuna dair bir delil olmadığını söylemişlerdir.

3- Ayette kullanılan vav muhayyerlik için değil, cem içindir, bu şekilde toplam dokuz olur, demişlerdir.

Onlara şöyle cevap verilmiştir: Araplar âdetlerinde insanlara bu şekilde gruplar halinde bir hitap geleneği vardır. Ayetin buna hamledilmesi gerekir. Bu âyetle zevceler arasında iki, üç ve dörde kadar nikahlanabilirsiniz denmek istenmiştir.

الحَمْدُ لِلّٰهِ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا أُولِي أَجْنِحَةٍ

مَثْنٰى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ...

"Gökleri ve yeri yaratıp melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a hamd olsun..."[36] Yani onlar gruplar halindedir. Onlardan bir gurup iki kanatlı, bir kısım üç ve bir kısım da dört kanatlıdır. Çünkü (ikişer) ikiden ibaret değildir. Tam tersine bu sayıyla istenen en az rakamdır. Üçten istenen en yakın şey, üç kere olmasıdır.[37]

Bazı kimseler, İslam'ın dört kadınla evlenmeye cevaz vermesini eleştirirler. Önce şunu belirtmek lazımdır ki, İslam geldiği zaman, bir erkek istediği kadar kadınla evlenme hakkına sahipti.

Çok kadınla evlenme âdeti, eski toplumların birçoğunda geçerli bir âdetti. Eski hindular, sınırsız kadınla evlenmeyi mübah gördükleri gibi bugün bile bazı Brahmanlar arasında çok kadınla evlenme âdeti vardır. Midyalılar, Babilliler, Eski İran ve Hz.Musa'nın vefatından önce ve sonraki Yahudilerde de erkeğin evlenmesi sınırlı değildi. Tevrat'ta Hz. Musa'nın ve ondan sonraki peygamberlerin, birçok kadınları olduğu anlatılır.

"Talmud, erkeğin, evleneceği bütün kadınların ihtiyaçlarını görecek derecede güçlü olması şartını getirdi ise de kadın sayısını sınırlamadı. Gerçi Yahudi hahamları, dört kadından fazla alınmamasını öğütlüyorlardı ama onları pek dinleyen yoktu.

Avrupa ile Batı Asya'nın çeşitli yerlerinde yaşayan Trakyalılar, Midyalılar, plajlarda pek fahiş derecede çok kadınla evlenmeğe alışkın idiler. Kadının, bir eşya gibi miras kaldığı, hibe olunduğu, vasiyetle birine devredilebildiği Atina'da da erkek, dilediği kadar kadınla evlenebilirdi.

---

36 Fâtır, 35/1.
37 ez-Zuhaylî, a.g.e, IX, 134.

Hz.İsa, evlenme rağbetini kırmaya biraz davet ettiyse de evlenmeyi yasaklamadı, Hristiyanlığın esasında, çok kadınla evlenmenin haram olduğuna dair kesin bir hüküm yoktur. Çok kadınla evlenmek, Jüstinien kanununu ile yasaklanmıştır.

Çok kadınla evlenmenin yasak olduğu Batı Ülkelerinde, vaktiyle papazlar dahi yakın zamanlara kadar Morganatik denilen bir çeşit nikah ile evlenmede bir sakınca görmemişlerdi. Hristiyanların azizlerinden Saint Augustin kanunları, çok kadınla evlenmeyi mübah kılan toplumlar içinde bunu yapmakta bir sakınca görmemiştir. İngiliz tarihçisi Hallam, Almanya'da Protestanlığın kurucularının, tâ 16. asra kadar ilk kadının kısır olması gibi belirli sebeplerle çok kadınla evlenmeyi mübah kıldıklarını anlatıyor."[38]

İşte İslam, o zaman mevcut toplumların birçoğunda uygulanan çok kadınla evlenmeyi sınırlayarak dörde indirmiştir. Fakat dört kadınla evlenmeyi de emretmemiş, ancak topluma iyice yerleşmiş olan bu uygulamayı kısmış, şarta bağlamıştır. Kadınlar arasında adalet yapamama endişesi bulununca bir tane almayı emretmiştir. Böylece İslam, çok kadınla evlenmeyi imkansız denecek kadar güçleştirmiştir.

Kadınlar arasında her bakımdan adaleti yerine getirmek kolay bir şey değildir. Adalet yapılamayınca da bir kadınla evlenme zarûreti ortaya çıkmaktadır. Demek ki İslam, dört kadınla evlenmeye teşvik etmiyor, sınırsız evlenmeyi sınırlayarak en çok dörde müsaade ediyor, onu da adalet şartına bağlayıp çok güçleştiriyor, bir tane almayı gerekli kılıyor. Fakat bazı hallerde toplumun selâmeti için birden fazla kadınla evlenme kapısını da tamamen kapatmıyor, biraz açık tu-

---

[38] Abdulaziz Çaviş, **Anglikan Kilisesine Cevap**, Çev: Mehmed Akif, Sadeleştirme: Süleyman Ateş, Ankara, 1974, s.164-166.

tuyor. Zira bazı durumlarda birden fazla kadınla evlenmek zarûrî olabilir.

Birden fazla evlenmeyi gerekli kılacak hallerden bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1- Kadının kısır olması: Çocuk sahibi olmak, her insanın en büyük arzusudur. Çünkü çocuk, insanın en büyük desteği, mutluluk kaynağı, vefatından sonra kendisinin hayattaki uzantısıdır. Kadın kısırsa erkek, çocuk sahibi olmak için ya o zavallı, günahsız kadını boşayacak, yahut da çocuksuz kalmaya katlanıp bedbaht olacaktır. Halbuki kısırlığını bilen bir kadın, kendisini ihmal etmeyeceğine, yüz üstü bırakmayacağına inandığı erkeğinin evlenip çocuk sahibi olmasına razı olabilir. Böylece hem yuva yıkılmaz, hem de erkek mes'ut olur. İki kadın da Allah'ın emrine razı olup birlikte yaşayabilirler.

2- Kadının sürekli hastalıklı olması: Öyle hastalıklar vardır ki o durumlarda cinsel ilişki sakıncalıdır. Şimdi bu durumda erkek, bedenî ihtiyacını nasıl karşılayacaktır. Bu durumda erkek, hasta karısını boşayıp, yüz üstü mü bıraksın?, yoksa günümüzde çoğu erkeğin yaptığı gibi başka kadınlarla gayr-i meşru ilişkilere mi girsin?. Her iki durum da İslam'ın tasvip etmediği bir şeydir. Bu durumda yapılacak en efdal şey, hasta kadının zevcelik bağı altında tutulması, bu arada erkeğin ikinci bir zevce almasına fırsat verilmesi olacaktır. Zaman içinde hastalıklı kadının hastalığı iyileşir, böylece kocasıyla mutluluk içerisinde yaşamaya devem eder.

3- Birden fazla kadınla evlilik, erkeklerin az, kadınların çok olması durumunda bir tedavi yöntemidir. Gerek kadın nüfusunun çoğalması gibi normal durumlarda olsun, gerekse Kuzey Afrika'da olduğu gibi savaş sonrasında olsun, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'da olduğu gibi bir-

den fazla kadınla evlilik bir tedavi ve iyileşme yöntemidir. O zamanlar Almanya'da bire dört ya da altı nisbetinde kadın sayısında artış olmuştu. Alman kadınları, çok kadınla evlilik sisteminin kabulü ve tatbiki için gösteriler düzenlemişlerdir. Çünkü savaş pek çok Alman erkeğini yok etmiş, fuhuş olabildiğince yaygınlaşmıştı.[39]

İşte bu ve benzeri sebepler, birden fazla kadınla evlenmeyi gerekli kılar. Ama bunlar zarurî hallerdir. Zorlayıcı sebep yokken fazla kadınla evlenmeğe kalkmak, müslüman toplumlarda hoş karşılanmamıştır. Nitekim asırlarca İslam hukukuna göre yönetilen Osmanlı İmparatorluğunda, birden fazla kadınla evli olanların sayısı çok azdır. Hatta toplum onları kınamıştır.

Dediğimiz gibi birden fazla evlilik, zaruret halinde başvurulacak bir yoldur. Zorlayıcı sebep olmadan bunu uygulamak, İslam'ın emri değildir. Kadınlar arasında adalet yapılmayacaksa bir kadınla yetinmek gerekir ve şarttır. Özellikle geçim şartlarının son derece ağırlaştığı bu çağda, birden fazla kadın almaya kalkmak, aile saadetini bozar, kıskançlık, huzursuzluk kaynağı olur.

İslam'ı bu yüzden tenkid eden bazı çevrelerde, aslında gizli gizli birçok kadınla yasak aşklar yaşandığı herkesin malumudur. İşte İslam, böyle gayr-i meşru ilişkileri kabul etmez. İslam'a göre insan, ya tek kadınla yaşayacak, yahut tek kadınla yetinmiyorsa Allah'ın helal kıldığı nikah ile başka kadın alacaktır. Gayr-i meşru birleşme, gizli dostluklar zinadır, haramdır. Bunlar toplum ahlâkını bozar, insanları birbirlerine düşman eder, nesli bozar, insanları dejenere eder.

---

39 Bkz., ez-Zuhaylî, a.g.e., IX, 135-138.

Ayetin son bölümü olan أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ "*yahut elinizin altında bulunanlar...*" cümlesine gelince bu, o zaman yürürlükte olan bir âdeti ikrardır, yeni bir hüküm değildir. O zaman kölelik ve cariyelik yürürlükte idi. Sahibinin cariyesi ile cinsel ilişki kurması meşru idi. Bu âdet, toplumda böyle yerleşmiş idi. Kur'an, bu yerleşik âdeti hâli üzere bıraktı. Çünkü bu, cariyelerin de yararına idi. Zira onların da birleşme ihtiyacı vardı. Halbuki onlar, mâliklerinden başkalarıyle birleşme hakkına sahip değillerdi. Ancak mâlikleriyle birleşebilirlerdi. Bu hak da onların elinden alınsa onlara zulüm olurdu. Şâyet cariye, efendisinden hamile kalıp çocuk doğurursa ümmi veled (çocuk anası) olur, artık satılamaz ve efendisinin ölümüyle birlikte hürriyetine kavuşurdu. Bu, köle ve cariyeliğin kaldırılması yolunda atılmış bir adımdır. Çünkü cariye de zevce sayılmıştır: "*İçinizden inanmış, hür kadınlarla evlenmeğe gücü yetmeyen kimse, ellerinizin altında bulunan inanmış cariyelerinizden alsın.*"[40]

Yüce Allah Nisa suresi 4.âyette de evlenen erkeklerin, üzerinde anlaştıkları *mehri* karılarına vermelerini emretmektedir. Bu âyetin hükmüne göre, evlenen her kadının, kocasından alacağı, *mehr* denen bir meblağ vardır. Bunu vermek kocanın üzerine farzdır. Şâyet kadın, gönül rızasıyla bu alacağından vazgeçerse o zaman koca, mehir vermeyebilir. Bu âdet de kadın haklarını koruyan âyetlerden biridir.

---

[40] Nisâ, 4/25.

Mehir ve Hükümleri:

Evlilik, bir bütün olarak sonucunda, karı ve kocayı bağlayıcı, karşılıklı görev ve hakların kaynaklandığı bir akittir. Kur'an-ı Kerim bu hususu şöyle belirtmektedir:

...وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ... "*...Erkeklerin kadınlar üzerinde hakları olduğu gibi, kadınların da onlar üzerinde hakları vardır...*"[41] Yani kadınların erkeklere karşı görevleri bulunduğu gibi erkeklerin de kadınlara karşı yapmaları gereken görevleri vardır. Bu hak ve görevleri belirlemenin esası ise kadın ve erkeğin fıtratına, yaratılış özelliklerine dayalı olan örftür.

Bazı medenî kanunlar, kadının erkeğine karşı elde ettiği bütün malî hakları (mehir, nafaka, barınma gibi) belirlemiştir. Fakat malî olmayan veya ahlakî haklara (adalet, muamelede iyilik, iyi geçim, kadının kocasına itaati, kadını zorluk ve eziyetten koruma gibi) değinmemiştir. Çünkü bunlar ahlakî esaslardır. Bunların bir kısmını Kur'an-ı Kerim belirtmiş, öbür kısmını da Peygamberin sünneti açıklamıştır. Biz burada mehir konusunu ele alacağız.

Mehrin Tarifi: Mehir, kadının kocasının kendisi ile evlenmek için akit yapması veya gerçekten zifafta bulunmasıyla hak ettiği maldır.

Mehrin on tane adı vardır. Bunlar: Mehir, sadak veya sadka, nihle, ecir, farîza, hibâ, ukr, alâik, tavl ve nikahtır. Allah Teâlâ;

وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلاً اَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ...

"*Sizden her kim, hür olan mü'min kadınları nikah edecek bir zenginliğe kudreti olmazsa...*"[42]

---

[41] Bakara, 2/228.
[42] Nisâ, 4/25.

وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ...

"Evliliğe imkan bulamayanlar, Allah fazlından onların ihtiyacını giderinceye kadar iffetli kalmaya çalışsınlar..."[43] âyet-i kerimelerinde "tavl طَوْلًا" ve nikah "نِكَاحًا" kelimelerini zikretmiştir.

Mehrin Hükmü: Mehir kadına değil, erkeğe vâciptir. Mehrin vâcip olmasının delilleri ise şunlardır:

a) Kitab: Yüce Allah bu hususta şöyle buyurmaktadır:

... وَآتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً ... *"Nikahladığınız kadınların mehirlerini seve seve verin..."*[44]

...فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً... *"...O halde, onlardan hangisi ile faydalandınızsa mehirlerini kendilerine farz olarak verin..."*[45]

...وَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ... *"...Mehirlerini de kendilerine güzellikle verin..."*[46]

b) Sünnet: Rasulullah (s.a.v), evlenmek isteyenlere şöyle demiştir: "Demir bir yüzük olsa bile bul ve getir."[47] Rasulullah hiçbir evliliği mehirsiz olarak bırakmamıştır.

Mehrin akid esnasında tesbit edilip belirtilmesi sünnettir. Çünkü Hz.Peygamber (s.a.v) hiçbir nikahı mehirsiz bırakmamıştır.

---

43 Nur, 24/33.
44 Nisâ, 4/4.
45 Nisâ, 4/24.
46 Nisâ, 4/25.
47 eş-Şevkânî, **Neylü'l-Evtâr**, III, 170.

Mehrin vacip olmasının hikmeti, bu akdin önemini ve yerini ortaya koymak, kadını izzetli kılmak ve ona değer vermek, onunla karşılıklı saygıya dayalı bir evlilik hayatı kuracağını göstermek, onunla uyumlu bir hayat yaşayacağına dair iyi niyetini belirtmektir. Ayrıca evlilik için gerekecek elbise ve masraflar için kadının hazırlanmasına imkan sağlanmış olur.

Mehir -akitte vacip olmasına rağmen- evliliğin rüknü veya şartı değildir. Gerçekte evlilik üzerine terettüp eden sonuçlardan biridir. Nikah akdi esnasında mehir anılmazsa, nikah sahih olur. Koca, bu durumda kadının emsaline tanınan mehir miktarını zevcesine vermek mecburiyetindedir. Bunun delili ise şu âyettir:

لاجُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ مَالَمْ تَمَسُّوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً...

"*Henüz dokunmadan, ya da mehir kesmeden kadınları boşarsanız size bir günah yoktur...*"[48] Mehrini tesbit etmeden ve zifaftan önce boşanmayı Allah Teâlâ bu âyetle mübah kılmıştır. Bu da mehrin nikahta şart ve rükün olmadığının delilidir. Eğer birleşme olmadan veya karı-koca yalnız başlarına bir arada bulunmazdan (halvetten) önce karısını boşarsa, tayin ettiği mehrin yarısını vermek kocaya borç olur.

Mehrin miktarı hususunda, bir üst sınırın olmadığına ittifak edilmiştir.[49] Çünkü belli bir düzeyde sınırlanmasına dair bir delil yoktur. Ancak mehirlerin hafif tutulması ve bu hususta aşırılığa kaçılmaması sünnettir. Buna Hz. Peygamberin şu sözü delâlet etmektedir: "*Nikahın en bereketlisi külfet olarak en kolay olanıdır.*"[50] Bir başka rivâyette de: "*Kadınların en bereketlisi mehri en az olandır*", "*Mehirlerin en hayırlısı en kolay (az) olanıdır.*" buyurmuştur. Mehrin

---

48 Bakara, 2/236.

49 el-Kasanî, Alaüddin Ebu Bekir b.Mes'ud, **Bedâyiu's-Sanayi fi Tertibi'ş-Şerayi'**, Beyrut, 1974, II,386.

50 eş-Şevkânî, **Neylü'l-Evtâr**, III, 168.

fazla olmasının yasaklanmasının hikmeti açıktır. O da gençlerin evlenmesini kolaylaştırmaktır. Ta ki, evlilikten yüz çevirip, sayısız sosyal ve ahlakî hastalıklar meydana gelmesin.

Mehrin en azı hususunda ise alimler arasında bir ihtilaf vardır.

Hanefîlere göre; mehrin en azı, on dirhemdir. Yani, 28,05 gram gümüştür.[51]

Malikîlere göre ise, çeyrek dinar veya saf üç gümüş dirhemdir.[52]

Şafiiler ve Hanbelîlere göre ise; mehrin en azı için bir sınır yoktur.[53]

Evlenmesi Haram Olan Kadınlar:

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ اٰبَاۤؤُكُمْ مِنَ النِّسَاۤءِ اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ اِنَّهُ كَانَ
فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاۤءَ سَبِيلًا حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ اُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَاَخَوَاتُكُمْ
وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْاَخِ وَبَنَاتُ الْاُخْتِ وَاُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي اَرْضَعْنَكُمْ
وَاَخَوَاتُكُمْ مِنَ الرَّضَاعَةِ وَاُمَّهَاتُ نِسَاۤئِكُمْ وَرَبَاۤئِبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ
مِنْ نِسَاۤئِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَاِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ
عَلَيْكُمْ وَحَلَاۤئِلُ اَبْنَاۤئِكُمُ الَّذِينَ مِنْ اَصْلَابِكُمْ وَاَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْاُخْتَيْنِ
اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا

"Babalarınızın evlendikleri kadınlarla evlenmeyin, - geçmişte olanlar artık geçmiştir- çünkü bu bir fuhuş ve iğrenç bir şeydi, ne kötü bir yoldu!. Sizlere analarınız; kızları-

---

[51] el-Kasanî, a.g.e., II, 275.

[52] ez-Zuhaylî, a.g.e., IX, 203.

[53] eş-Şirbînî, **Muğni'l-Muhtac**, III, 230; eş-Şirâzî, **el-Mühezzeb**, II, 55; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, VI, 680; ez-Zuhaylî, a.g.e., IX, 202,203.

nız, kızkardeşleriniz,halalarınız, teyzeleriniz, kardeşlerinizin kızları, kızkardeşlerinizin kızları, sizi emziren süt anneleriniz, süt kardeşleriniz, karılarınızın anneleri, kendileriyle gerdeğe girdiğiniz kadınlarınızın yanınızda kalan üvey kızlarınız -ki onlarla gerdeğe girmemişseniz size bir engel yoktur-, öz oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi bir arada almak suretiyle evlenmek, -geçmişte olanlar artık geçmiştir- size haram kılındı. Doğrusu Allah bağışlar ve merhamet eder."[54]

Bu âyetlerde, nikah edilmesi haram kılınan kadınlar açıklanmaktadır. İlk olarak babanın karısıyle evlenmek haram kılınmıştır. Cahiliye devrinde üvey annesiyle evlenenler vardı. Müfessirlerin Nisa suresi 19. âyeti münasebetiyle anlattıkları üzere adam ölünce, başka bir kadından doğmuş olan oğlu, üvey annesinin üzerine elbisesini atarak, "malına vâris olduğum gibi karısına da vâris olurum" der ve böylece üvey annesiyle evlenebilirdi.

Ensar'ın sâlihlerinden olan Ebu Kays İbnü'l-Eslet vefat edince, oğlu Kays, babasının karısıyle evlenmek istedi. Kadın: "Ben seni oğlum sayıyorum. Sen kavminin iyilerindensin. Ben bu durumu gidip Allah'ın Rasulüne soracağım" dedi ve gelip Allah'ın Rasulünden sordu:

-- Ya Rasulallah, Ebu Kays öldü, oğlu Kays benimle evlenmek istiyor. Halbuki o, kavminin iyilerindendir. Ben onu kendi oğlum sayıyorum. Bu konuda ne dersin? Allah'ın Rasulü kadına:

-- Evine dön, dedi, bunun üzerine:

---

[54] Nisâ, 4/22,23.

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ...

"Geçmişte olanlar hariç, (bundan böyle) *babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin..."* âyeti indi.[55]

O zamanlar Araplar arasında bu tür uygulamalar vardı. Fakat babaya saygıyı yok eden, kadını miras olunacak bir eşya düzeyine indiren bu hareketler, toplum içinde sızlanmalara neden oluyordu. O zamanki toplum dahi bu uygulamayı hoş görmemişti. Babanın karısını nikahlamaya *el-makt* (gazab), bu nikahtan doğacak çocuğa da *el-makît* (gazaba uğramış, gazab ürünü) derlerdi.[56]

Berâ İbn Âzib ve Kurre İbn İyâs el-Muzenî'nin anlattıklarına göre Hz.Peygamber (s.a.v) üvey annesiyle evlenen bir adamın öldürülmesini emretmiştir. Berâ İbn Azib şöyle diyor: "Dayım (el-Hâris İbn Amr) yanıma geldi. Peygamber (s.a.v) kendisine bir sancak vermişti. (Yani bir asker topluluğunun başı yapmıştı)"

-- Ne yapmak istiyorsun?, dedim.

-- Allah'ın Rasulü (s.a.v) beni, babasının ölümünden sonra karısıyla evlenen bir adama gönderdi, onun boynunu vurmamı emretti, dedi.[57]

Müfessirlerin bazılarına göre bu âyet, babaların cinsel ilişki kurduğu bütün kadınlarla evlenmeyi, oğullarına haram kılmıştır. Hatta bazılarına göre, babanın sadece şehvetle baktığı kadın dahi oğluna haram olur.[58]

---

55 İbn Kesir, İmâdü'd-Din Ebu'l-Fidâ İsmail, **Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim**, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, 1984, I, 468.

56 er-Râzî, Fahruddin Muhammed b.Ömer, **et-Tefsiru'l-Kebir**, (Mefâtihu'l-Gayb), Tahran, trs, III, 266.

57 İbn Mâce, Hudûd, 35; Tirmizî, Hudûd, 29; Ahmed İbn Hanbel, I, 430.

58 İbn Kesir, **Tefsir**, I, 468.

Bundan sonraki iki âyette haram kılınan kadınların kimi neseb, kimi süt, kimi de nikah sebebiyle haram kılınmıştır. Şimdi bunları sırasıyla inceleyelim.

1- Neseb Dolayısıyla Haram Olan Kadınlar:

Neseb dolayısıyla haram kılınan kadınlar yedidir. Şöyle ki:

"وَحُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ *Size şunlar haram kılındı*":

1) " أُمَّهَاتُكُمْ : *Anneleriniz.*" Kendi anneleriniz, babalarınızın ve annelerinizin anneleri, onların anneleri, ne kadar yukarıya varırsa varsın bütün nineleriniz size haram kılınmıştır.

2) " وَبَنَاتُكُمْ : *Kızlarınız*". Gerek kendi evladınız, gerek oğlunuzun veya kızınızın kızları, torunları ne kadar aşağı inerse insin, sizin zürriyetinizden gelen bütün kızlar size haramdır.

Âlimlerin çoğunluğu, gayri meşrû yoldan (zinadan) olan kızların da diğer kızlar gibi babasına haram olduğuna hükmetmişlerdir. Çünkü "kızlarınız" sözü geneldir. Ne yoldan olursa olsun, insanın sulbünden gelen bütün kızlara şamildir. Ebu Hanife, Mâlik ve Ahmed İbn Hanbel bu görüştedir.[59]

3) " وَأَخَوَاتُكُمْ : *Kızkardeşleriniz.*" Anne baba bir, anne bir yahut baba bir bütün kızkardeşleriniz. Anne veya baba tarafından neseb ortaklığı olmayan kız haram değildir. Kızkardeşinizin kızkardeşi, eğer erkeğin kızkardeşi değilse haram olmaz. Mesela Ahmed'in baba bir kız kardeşinin, başka bir adamdan olan anne bir kızkardeşi, Ahmed'e helaldir.

---

[59] İbn Kesir, **Tefsir**, I, 469.

4) "وَعَمَّاتُكُمْ : *Halalarınız.*" Babalarınızın, dedelerinizin kızkardeşleri olan bütün halalarınız.

5) "وَخَالَاتُكُمْ : *Teyzeleriniz*". Annelerinizin ve ninelerinizin kızkardeşleri olan büyük küçük bütün teyzeleriniz.

6) " وَبَنَاتُ الْأَخِ : *Kardeşlerinizin kızları*", torunları, bütün yeğenleriniz.

7) " وَبَنَاتُ الْأُخْتِ : *Kızkardeşlerinizin kızları*", bu yoldan olan bütün yeğenleriniz.

İşte Nisa suresi 23.âyette buraya kadar sayılan kadınlar, neseb nedeniyle haram olan kadınlardır. Bir de süt nedeniyle haram olan kadınlar vardır. Yüce Allah onları da şu şekilde belirtmektedir:

2- Süt Dolayısıyla Haram Olan Kadınlar:

1) " وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ : *Sizi emzirmiş olan süt anneleriniz*" ve nineleriniz. Süt anne, kişiyi emziren kadın, yahut bu kadının neseb veya süt anneleri, nineleridir. Bunların hepsi emen kişiye haramdır.

2) "وَأَخَوَاتُكُمْ مِنَ الرَّضَاعَةِ : *Süt kardeşleriniz.*" Süt emzirenlere anne, beraber emenlere kardeş denilmesi, neseb hükümlerinin bunlarda da geçerli olduğunu gösterir. Süt anneler, süt kardeşler bulununca süt babalar, süt kızlar, süt halalar, süt teyzeler, süt kardeş kızları da var demektir. Buna göre süt yüzünden haram olanların da kıyas yoluyla yedi olduğu, fakat Kur'an-ı Kerim'de yalnız ikisinin anılmasıyla yetinildiği anlaşılır. Nitekim Hz.Peygamber (s.a.v): "*Doğum dolayısıyla haram olanlar, emzirme ile de haram olur.*" buyurmuştur.[60]

---

[60] Buhârî, Nikah, 20,27; Müslim, Radâ', 1; Ebu Dâvûd, Nikah, 6; İbn Mâce, Nikah, 34; Ahmed İbn Hanbel, I,275.

Yani süt emziren kadın, emen çocuğun annesi durumuna, kadının kocası da babası durumuna geçer. Kadın o çocuğa haram olduğu gibi oğulları, kızları, erkek ve kız kardeşleri, ataları, amcaları, teyzeleri, oğul ve kız torunları ve dayıları da haram olur. Aynı kadından emen erkekler ve kızlar -ister emzirenin kendi çocuklarıyle emsin, ister başkalarının çocuklarıyle o kadından emmiş bulunsun- birbirlerine haram olurlar.

Böylece neseb ile yedi, buna kıyasen süt ile de yedi olmak üzere buraya kadar âyette ondört mahrem sayılmış olur.

Kur'an-ı Kerim'de emzirmenin miktarı belirtilmemiştir. Mutlak söylendiğine göre bir kere emmek dahi süt hükmünü geçerli kılar. Sâid İbnü'l-Müseyyib, Urve İbnü'z-Zübeyr, Ebu Hanife ve Mâlik bu görüştedirler. Fakat İmam Şâfiî'ye göre haram olmak için en az beş kere emmek lazımdır. İmam Şâfiî, bu hükmünü şu hadislere dayandırmaktadır:

"Bir kere, iki kere emmek haram kılmaz"[61], "Ümmü'l-Fadl anlatıyor: Peygamber (s.a.v) benim evimde iken bir köylü içeri girdi:

-- Ey Allah'ın Peygamberi, dedi, benim bir karım vardı, üzerine bir kadın daha aldım. İlk karım, yeni karımı bir veya iki kere emzirdiğini sanıyor. Allah'ın Peygamberi:

-- Bir yahut iki kere emmek, haram kılmaz, dedi."[62]

Hz.Aişe de şöyle demiştir: "Kur'an'da indirilen âyete göre bilinen on emme haram kılardı. Sonra bunlar, beş bilinen

---

[61] Müslim, Rada', 5; Tirmizî, Rada', 3; Nesâî, Nikah, 51; İbn Mâce, Nikah, 35.

[62] Müslim, Rada', 5; Nesâî, Nikah, 51; Ahmed İbn Hanbel, VI, 239.

emmeye değiştirildi. Allah'ın Rasulü (s.a.v) vefat ettiği zaman Kur'an'da bu beş bilinen emme okunurdu."[63]

İşte İmam Şâfiî, bu hadislere dayanarak bir iki kere emmenin haram kılınmayacağını, özellikle son hadise dayanarak da en az beş kere emmenin, süt hükmünü geçerli kılacağını söylemiştir.

Fakat son hadisin doğruluğunu kabul edersek, Hz.Peygamber (s.a.v)'in vefatından sonra Kur'an-ı Kerim'in değiştirilmiş olduğu sorunu ortaya çıkar. Zira burada "Kur'an'da ancak on kere emmenin haram kılacağı hakkında âyet vardı. Sonra bu neshedilip beş kere emmenin haram kılacağına dair âyet indirildi. Hz.Peygamber vefat ettiği sırada beş kere emmenin haram kılacağı hakkında âyet, Kur'an'da okunurdu" deniyor. Şimdi Kur'an'da ne on kere, ne de beş kere emmenin haram kılacağına dair bir âyet bulunmadığına göre demek ki bu âyetlerin lafzı ortadan kaldırılmıştır. Hele Hz.Peygamber'in vefatından sonra bir âyetin lafzını veya hükmünü ortadan kaldırmak, kimsenin haddi değildir. Eğer bu doğru olsa, Hz.Peygamber'den sonra Kur'an'ın değişikliğe uğradığı ortaya çıkar. O halde bu rivâyet kabul edilebilir nitelikte değildir. İmam Mâlik bu hadise göre amel edilemeyeceğini söylemiştir.[64] İmam Ebu Hanife de tahrim âyetinin, haberi vahid ile tahsis edilemiyeceğini ileri sürmüştür.[65]

Bu iddia, Kur'an-ı Kerim'in korunacağını ifade eden âyete[66] aykırıdır. Hâşâ Kur'an-ı Kerim'in değiştirildiği anlamına gelen böyle âhâd haberlerini kabul edemeyiz. O halde

---

[63] Müslim, Rada', 6; Tirmizî, Rada', 3; Ebu Dâvûd, Nikah, 10; Mâlik, **el-Muvatta**, Rada', 18.

[64] Mâlik, **el-Muvatta**, II, 45.

[65] Cassas, Ebu Bekir Ahmed b.Ali, **Ahkâmu'l-Kur'an**, Beyrut, trs, II, 124; Ateş, a.g.e., II, 242.

[66] Hicr, 15/9.

Şâfiî'nin bu delili tutarsızdır. Ebu Hanîfe' nin dediği gibi bir kere emmek dâhi haram kılar. Nitekim bir kere emmek ile de haramlığın cereyan edeceğine dair hadis vardır. Said İbnü'l-Müseyyib, iki yaş içerisinde bir damla dâhi emmenin, süt hükmünü geçerli kılacağını söylemiştir.[67]

Lebenü'l-Fahl (fahl sütü) haram kılar mı?

Bunu anlamak için şöyle bir örnek verelim: Adamın evlendiği iki kadın da doğurur. Bu kadınlardan biri bir kızı, diğeri de bir oğlanı emzirirse bu kız ile oğlan, aynı babanın sütünü emmiş olurlar. İşte bu süte leben-i fahl denir.

Leben-i fahlin haram kılıp kılmadığında görüş ayrılığı vardır. Bir kısım âlimlere göre aynı erkeğin, ayrı ayrı kadınlarından emen kızla oğlan, birbiriyle süt kardeş olur, bunların birbirleriyle evlenmeleri haramdır. Buhârî ve Müslim'in rivâyet ettikleri hadisten de bu anlaşılmaktadır:

"Örtünme âyeti indikten sonra Ebu'l-Kays'ın kardeşi Eflah, Hz.Aişe'nin yanına girmek için izin istedi. Ebu'l-Kays, Aişe'nin süt babası idi. Aişe: (Vallahi, dedi, Allah'ın Resulü (s.a.v)'den sormadan Eflah'ın yanıma gelmesine izin vermem. Çünkü beni emziren, Ebu'l-Kays değil, karısıdır.) Aişe diyor ki: "Allah'ın Rasulü (s.a.v) gelince:

-- Ya Rasulallah, dedim, Ebu'l-Kays'ın kardeşi Eflah geldi, içeri girmek için izin istedi. Senden müsaade almadıkça izin vermeyi uygun bulmadım. Peygamber (s.a.v):

-- O senin amcandır, yanına girebilir, dedi."[68]

---

67 Mâlik, **el-Muvatta**, II, 43.

68 Buhârî, Nikah, 22; Müslim, Rada', 2; Ebu Dâvûd, Nikah, 7; Tirmizî, Rada',2; Nesâî, Nikah, 52; İbn Mâce, Nikah, 38.

Tirmizî, şu hadisi de çıkarmıştır: "İbn Abbas'a, iki cariyesi olup cariyelerinden biri bir kızı, diğeri bir oğlanı emzirmiş olan adamın durumu soruldu. Bu oğlanın, bu kızla evlenmesi helâl midir denildi. İbn Abbas: Hayır aşı birdir, dedi."[69]

Kütübi Sitte sahipleri arasında yalnız kendisinin çıkarmış olduğu bu hadis hakkında Tirmizî şöyle diyor: "Bu hadis, sahih, hasen hadistir. Peygamber (s.a.v)'in ashabından ve başkalarından ilim sahipleri, buna göre hareket etmiş, leben-i fahl'i emenlerin, birbirleriyle evlenmelerini mekruh görmüşlerdir. Fakat yine ilim sahiplerinden bazıları da leben-i fahlı emenlerin, evlenmelerine izin vermişlerdir."[70]

Süt Emme Yaşı:

وَأُمَّهَاتُكُمُ اللاَّتِي أَرْضَعْنَكُمْ "*Sizi emziren anneleriniz*" âyetinden, büyük yaşta süt emmenin de haram kılacağı hükmü anlaşılırsa da وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلاَدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ "*Anneler, çocuklarını tam iki yıl emzirirler*"[71] âyeti, süt emme süresinin ancak iki yıl olduğunu açıklamıştır. İki yaşından sonra süt emmek, süt haramlığı getirmez. Ümmü Seleme (r.a)'ın rivâyetinde Hz.Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu anlatılır: "*Sütten haram kılan, çocuk henüz sütten kesilmeden önce memeden verilip çocuğun barsaklarını besleyendir.*"[72]

Bu âyet ve hadisin hükmü gereğince ashabı kiramdan ve tabiundan ilim sahipleri, iki yaşından sonra süt emmenin,

---

69 Tirmizî, Rada',2.
70 Tirmizî, a.y.
71 Bakara, 2/233.
72 Tirmizî, Rada',5.

hiçbir şeyi haram kılmayacağını söylemişlerdir.[73] Ayrıca son hadise göre çocuk ancak memeden emince süt hükmü geçerli olur.

Ebu Huzeyfe'nin karısı Sehle'nin, büluğa ermemiş hizmetçileri Sâlim'in, her zaman evlerinde kendileriyle beraber bulunduğunu, Ebu Huzeyfe'nin de bunu kıskandığını Peygamber (s.a.v)'e sorması üzerine Peygamber (s.a.v)'in: "Onu emzir, sana haram olur, mahrem olur, Ebu Huzeyfe'nin de kıskançlığı gider" dediği birkaç yolla rivâyet edilmektedir.[74] Bu hadise göre büyük yaşta emmenin de haram kılacağı kanaati uyanırsa da Hz.Peygamberin hanımları, bu müsaadenin, yalnız Ebu Huzeyfe'nin karısı Sehle'ye verilmiş özel bir müsaade olduğunu söylemişlerdir.[75]

3- Nikah Dolayısıyle Haram Olan Kadınlar:

1) وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ : *Kadınlarınızın anneleri*", zifaf olsun olmasın, nikahladığınız bütün kadınlarınızın anneleri (kayınvalideleriniz) size haramdır.

2) وَرَبَائِبُكُمُ اللاَّتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ اللاَّتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ

: *Birleştiğiniz kadınlarınızdan olup genellikle sizin terbiyeniz altında bulunan üvey kızlarınız*". Eğer nikahladığınız halde henüz anneleriyle birleşmemişseniz kızlarını almanızda üzerinize bir günah yoktur.

Ayetin açık anlamı, üvey kızın, kocaya haram olması için iki şartı gerekli kılıyor: 1)- Üvey kızın, üvey babasının evinde bulunması 2)- Üvey babanın, kızın annesiyle birleşmesi.

---

[73] Tirmizî, Rada',5; Mâlik, a.g.e., II, 43.
[74] Müslim, Rada', 7.
[75] Müslim, Rada', 7.

Müctehidler, birinci şartı gerekli görmemişlerdir. Üvey kızlar, genellikle anneleriyle birlikte üvey babalarının yanında bulundukları için âyet-i kerime: *"Evlerinizde bulunan üvey kızlarınız"* diyor. Üvey kızın mutlaka evde bulunması şart değildir. Evde olmasa da üvey kız, haramdır. Ancak ikinci şart yani kızın annesiyle sadece nikah değil, birleşmiş olmak gereklidir. Birleşmeden annesinden ayrılan adam, kızıyla evlenebilir. Mâlik ve Ebu Hanife'ye göre sadece dokunmak, öpmek dahi birleşme sayılır. Ata ve Abdu'l-Melik ise şehvetle bakmayı dahi yeterli görmüşlerdir. Şâfiî ve Taberî ise duhul ile cinsel birleşmenin kastedildiğini söylemişlerdir.[76]

3) وَحَلَائِلُ اَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ اَصْلَابِكُمْ : *Kendi sulbünüzden bizzat ve dolayısıyla gelen oğullarınızın eşleri olan gelinleriniz"* ki bütün torunların eşlerine şamildir. "Sulplerinizden gelen oğullar" kaydıyla evlatlıklar hükümden çıkarılmıştır. Onların eşleriyle evlenmekte bir sakınca yoktur. Evlada babasının, dedesinin karısını almak nasıl haram ise, babaya da evlâdının, torunlarının karılarını almak öyle haramdır.

4) وَاَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْاُخْتَيْنِ اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا : *İki kızkardeşi bir arada almanız,* (biri erkek farz edildiği zaman diğeriyle evlenmesi caiz olmayan iki kadını, mesela bir kızla halasını veya teyzesini birlikte almanız) *haramdır."* Hz.Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Bir kadın, halasının, teyzesinin, kardeşi kızının, kızkardeşi kızının üzerine (onlar aynı adamın nikahı altında iken) nikah edilemez."[77]

---

76 Ateş, a.g.e., II, 246.

77 Buhârî, Nikah, 27; Müslim, Nikah, 4; Ebû Dâvûd, Nikah, 12; Tirmizî, Nikah, 31; Nesâî, Nikah, 47, 48; İbn Mâce, Nikah, 31; Ahmed b.Hanbel, II, 72.

İki kız kardeşi birden nikahlamak batıldır. Nikahın sahih olması için birinin boşanmış olması ve boşananın iddetini tamamlaması lazımdır. İmam Şâfiî'ye göre yalnız boşanmış olması yeter. İddetini tamamlamış olması şart değildir.[78]

"*Geçmişte yapılmış olanlar müstesna*"'dır. Geçmişte yapılanlardan dolayı sorumluluk yoktur. "*Çünkü Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.*"

Müslüman olmazdan önce iki kızkardeş ile evlenmiş olanlar vardı. Bunlar müslüman olduktan sonra birini seçip diğerini boşamaları, Hz.Peygamber tarafından kendilerine emredilmiştir. Ahmed İbn Hanbel, Feyruz ed-Deylemî'nin şu sözünü kaydetmiştir: "Müslüman olduğum zaman nikahım altında iki kızkardeş vardı. Peygamber (s.a.v), ikisinden birini boşamamı emretti."[79]

İslamdan önce anne, kız, kızkardeş, hala, teyze, kardeş kızı, bacı kızı ve öz oğulun karısıyla evlenme âdetinin bulunduğuna dair bir rivâyet yoktur. Yalnız babanın vefatından sonra nadiren üvey anne ile evlenme ve iki kızkardeşi birlikte alma âdeti vardı. Nitekim bu iki hususu yasaklayan âyetlerden sonra إلا ما قد سلف "*Geçmişte yapılmış olanlar hariç*" cümlesi, bu âdetlerin eskiden var olduğunu gösterir. Süt anne ve süt bacılığın da eskiden beri var olduğu anlaşılıyor. Bunlar İslamda da kabul edilmiştir. Eskiden evlatlık karısıyla evlenmek de yasaktı ki İslam bunu kaldırmış, evlatlık hakkındaki eski telakkileri geçersiz kılmıştır. İnsanın oğlu, ancak kendi sulbünden gelen çocuğudur.

---

78 Ateş, a.g.e., II, 246.
79 İbn Kesir, **Tefsir**, I, 472.

5) وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلاَّ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ "*Mülkünüz olan câriyeler hariç bütün evli hür kadınlarla nikahlanmanız da haram kılınmıştır.*"[80] Gerek müslümanların, gerek zımmi-lerin, gerek harbilerin nikahı altında bulunan bütün kadınlarla evlenmek haramdır. Ancak savaşta esir düşerek hürriyetini yitirip câriye olarak alınanlarla -daha önce evli de olsalar- evlenmek haram değildir.

İhsan, lügatte menetmek demektir. Sahibini yaralanmaktan koruduğu için zırha hâsına (koruyucu zırh) denir. İçindekileri koruduğundan kaleye "hısn" denmiştir. Ayetteki el-muhsanât hısn kökünden doğan ihsandan ismi mefulün müennes çoğuludur. Namusu zarardan koruduğu için evli erkeğe el-muhsan, kadına da el-muhsane denir. İhsan terimi, Kur'an'da dört anlamda kullanılır: hürriyet, iffet, İslam ve evlilik. Burada evlilik anlamındadır. el-muhsanât, evli kadınlar demektir.

Müslümanlarla evlenmesi helal olan kadınların dini konusunda burada bir şey söylenmiyor. Ancak bu âyetten sonra gelen 25. âyet, bu kadınların mü'min olmaları gerektiğini bildiriyor. Bakara suresinin 220. âyeti, müşrik kadınlarla evlenmeyi haram kılmış, Mâide suresinin 5. âyeti ise, Kitab Ehli olan kadınlarla evlenmeye müsaade etmiştir.

اَلْيَوْمَ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ اِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلاَ مُتَّخِذِي اَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْاِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ

[80] Nisâ, 4/24.

"Bugün, size temiz olanlar helal kılındı. Kitab verilenlerin yemeği size helal, sizin yemeğinizde onlara helaldir. İnanan hür ve iffetli kadınlar ve sizden önce kitab verilenlerin hür ve iffetli kadınları -zina etmeksizin, gizli dost tutmaksızın ve mehirlerini verdiğiniz taktirde- size helaldir. Kim imanı inkar ederse, şüphesiz amelleri boşa gider. O, âhirette de kaybedenlerdendir."[81]

إلا ما ملكت أيمانكم *"Mülkünüz altında bulunanlar*(la birleşmeniz haram değildir)." cümlesi, esir alınıp câriye yapılan kadınlarla -esaretten önce evli dahi olsalar- birleşmeyi mübah kılmıştır. Ebû Said el-Hudrî'nin rivâyetine göre Hz.Peygamber (s.a.v), Huneyn günü, (Tâif yakınında bir yer olan) Evtas'a bir tabur gönderdi. Bunlar, düşmanla karşılaşıp çarpıştılar düşmana üstün geldiler bazı kadınları esir aldılar. Bu kadınlar, müşriklerle evli oldukları için Allah Rasulünün ashabından bazıları, bunlarla birleşmekte tereddüt ettiler. Yüce Allah "(Savaşta esir olarak) *ellerinize geçen* (cariye)*ler müstesna evli kadınlar*(la evlenmeniz) *de* (haram kılındı)..." âyetini indirdi. Yani iddetleri dolunca onlar size helaldir, buyurdu."[82]

Hadisin sonunda belirtildiği üzre esir alınan kadınlarla birleşebilmek için kadınların iddetlerinden çıkmış olmaları, gebe olmamaları şarttır. Gebe kadınlarla birleşmek yasaklanmıştır. Sonra her insan ancak kendi cariyesi ile birleşebilir. Başkalarının cariyeleriyle birleşmek zina olur.

Müslümanlar, Hayber'de aldıkları esir kadınlarla birleşmek isteyince Allah'ın elçisi, birinin şöyle bağırmasını em-

---

81 Mâide, 5/5.
82 Müslim, Rada', 9; Ebû Dâvûd, Nikah, 45.

retmişti: "Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa rahminde çocuk bulunan esir kadınla yatmasın."[83]

Aynı meâlde bir hadis de Buhârî'de vardır. Ancak Hayber yerine Huneyn günü söylendiği anlatılan bu hadiste Allah'ın Resulü (s.a.v). şöyle buyurmuştur: "Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kimseye, kendi suyunu başkasının ekinine dökmesi (yani başkası tarafından gebe kalan kadın ile yatması) helal olmaz. Allah'a ve âhiret gününe inanan bir insana rahmi tamamen boş olmayan esir kadınlarla yatması helal olmaz. Allah'a ve âhiret gününe inanan bir insana, taksim edilmemiş ganimet malını satması helal olmaz."[84]

Buhârî'deki bir hadise göre esir kadın, bir âdet görünce, gebe kadın da doğurunca kendisiyle birleşmek caiz olur.[85] Demek ki esir kadın, bir âdet görünce gebe olmadığı anlaşılır. Hul edilen kadının da iddet süresi, bir âdet görmedir.[86]

كِتَابَ اللهِ عَلَيْكُمْ وَاُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذٰلِكُمْ اَنْ تَبْتَغُوا بِاَمْوَالِكُمْ

مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ

"*Bunlar size Allah'ın yazdığı yasaklardır. Bunlardan ötesini iffetli yaşamak, zina etmemek şartıyla mallarınızla istemeniz size helal kılınmıştır.*"[87]

Yukarıda sayılan kadınların haram kılınması, Allah'ın bir yazısıdır. Bunlar, bizzat Allah tarafından size böyle yazılmış, haram kılınmıştır. Bunların dışında kalan kadınlar, si-

83 Dârimî, Talak, 36.
84 Ebû Dâvûd, Nikah, 45.
85 Buhârî, Buyu', 111; Ebû Dâvûd, Nikah, 45.
86 Ateş, a.g.e., II, 249.
87 Nisâ, 4/24.

ze helal kılınmıştır ki iffetinizi koruyarak, sifahtan kaçınarak mallarınızla mehirlerini verip kadınlarla evlenesiniz.

Muhsinîn, ihsan kökünden ismi fâildir. Evli kimseye muhsan veya muhsin denir. Ayetteki anlamı, evlenerek namusunuzu koruyasınız demektir. *Musâfihîn* ise sefh kökünden ismi fâildir. *Sefh,* kan ve su gibi sıvıları akıtmak demektir. *Müsâfeha* ve *sifâh* da sırf suyunu boşaltmak, yani evlilikteki amacın tersine, nesil üremesi, insanlığın çoğalması için değil sadece şehvet tatmini için cinsel birleşme ile insan tohumu olan suyu boşa akıtmaktır. Evlenmenin asıl amacı, üremedir. Şehvet tatmini, onun bir dalıdır. Yüce Allah, insanların çoğalması, neslin devamı için kadınla erkeğin birbirine çekecek şehvet duygusu vermiştir. Temel amaç, bu duygu değildir. Bu duygu, üremenin bir aracıdır. İşte Yüce Allah, âyette bu amaca dikkati çekerek yalnız şehvetinizi doyurmak maksadıyla suyunuzu boşa akıtmak için değil, namus ve iffetinizi koruyarak mallarınızla mehirlerini verip evlenesiniz diye yukarıda sayılanların dışında kalan bütün kadınları size helal kılmıştır, buyuruyor.

Mut'a Nikahı: Bir erkeğin, belli bir ücret karşılığında bir kadınla belli bir süre için evlenmesidir. Bu nikahta, normal nikahta mevcut olan çocuk edinme, ünsiyet, verâset gibi diğer gayeler yoktur. Tek maksat temettu' yani istifade olduğu için mut'a denmiştir.[88] Mut'a nikahı önceden belirlenen müddetin dolmasıyla sona erer ve talak olmadan ayrılık gerçekleşir.[89] Verâset, nafaka, iddet gibi normal nikahla hasıl olan durumlar bunda yoktur.[90] Burada sadece, belirlenen müddet içinde kadının nefsinden yapılacak istifadeye mukabil ödenecek para mevcuttur..

Yüce Allah Nisâ suresi 24.âyet-i kerimede şöyle buyurur:

فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلاَجُنَاحَ عَلَيْكُمْ

فِي مَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا

"...*O halde onlardan ne kadar yararlandınızsa ona karşılık ücretlerini, onların bir hakkı olarak verin. Hak kesildikten sonra birbirinizle karşılıklı anlaşarak kesilen miktarı azaltıp çoğaltmanızda üzerinize bir günah yoktur. Şüphesiz Allah her yaptığınızı bilen, her şeyi yerli yerinde yapandır.*"[91]

Bu âyette geçen istimtâ' (الاستمتاع) kelimesi, lügatte faydalanma anlamına gelmektedir. Kendisinden faydalanılan her şeye de Arapça'da (مَتَاع) meta' denilmektedir. Sözge-

---

[88] Zerkânî, Ebu Abdillah Muhammed b.Abdilbaki b.Yusuf, **Şerhu Muvatta**, Mısır, 1962, IV,45.

[89] İbn Hacer, Ahmed b.Ali el-Askalânî, **Fethu'l-Bârî**, Mısır, 1959, XI, 70.

[90] Aynî, Bedrüddin Ebu Muhammed Mahmud b.Ahmed, **Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahihi'l-Buhârî**, Beyrut, 1348, XVII, 246.

[91] Nisâ, 4/24.

limi, "adam çocuğundan yararlandı" denirken, bu kelime kullanıldığı gibi, genç yaşta ölenler için de "gençliğinden yararlanmadı" denilerek yine aynı kelime kullanılır. Yukarıda zikrettiğimiz âyette, *"onlardan ne kadar yararlandınızsa ona karşılık ücretlerini, onların bir hakkı olarak verin"* sözünde geçen ücretten maksat; nikah karşılığı verilen mehir mi, yoksa kadından belli bir süre yararlanma karşılığı verilecek bir ücret mi olduğu hususunda âlimler arasında görüş ayrılığı vardır.

Cumhura yani ehli sünnet müctehidlerinin ve müfessirlerinin çoğunluğuna göre buradaki ücret, nikahta kadınlara verilmesi gerekli olan mehirdir. Çünkü Yüce Allah bazı âyetlerde nikahta kadına verilmesi gereken mehri "ücret" olarak ta isimlendirmiştir. Mesela;

فَانْكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ *"Sahiplerinin izniyle onlarla evlenin ve onlara ücretlerini verin"*[92]

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ

"Ücretlerini kendilerine verdiğiniz takdirde bu kadınlarla evlenmenizde sizin için bir günah yoktur."[93] bu âyet-i kerimelerde Allah Teâlâ nikahta kadınlara verilen mehri "ücret" olarak isimlendirmiştir. Mehir, nikah ile kadından yararlanmanın karşılığıdır. Bunun belli bir miktarı vardır. Fakat kadınla erkek, aralarında anlaşarak mehri diledikleri şekilde ayarlayabilirler, azaltıp çoğaltabilirler. Nisa suresi 24. âyette geçen istimtâ' ise nikahta mehrini verdikten sonra erkeklere helal olan birleşmeden kinâyedir.[94]

---

92 Nisâ, 4/25.
93 Mümtehine, 60/10.
94 Süleyman Ateş, **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**, İst, 1989, II, 250.

Bazı âlimlere göre -özellikle şî'a âlimleri- bu âyet, müt'a nikahının hükmünü belirtmektedir.[95] Ayetteki, "*onlardan ne kadar yararlandınızsa ona karşılık ücretlerini, onların bir hakkı olarak verin*" cümlesinden müt'a nikahının kastedildiği konusunda bazı Sahâbîlere, özellikle Abdullah İbn Abbas'a atfedilen rivâyetler vardır. Übeyy İbn Kâ'b, Abdullah İbn Abbas ve Abdullah İbn Mes'ûd'un:

فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ cümlesini, إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى ilavesiyle "فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ" şeklinde okudukları rivâyet edilir.[96] Mücâhid'e göre bu âyet, müt'a nikahı hakkında inmiştir. Özellikle burada ücret karşılığında yararlanma (الاستمتاع) tabirinin kullanılması, bu cümle ile muvakkat bir birleşmenin kastedildiğini gösterir. Çünkü kelimenin kökü olan (مَتَاع) geçici bir zevk anlamındadır. İstimtâ' da geçici bir yararlanma demektir. Demek ki bu âyetten kasıt, geçici nikahtır. Zaten Cumhur da bu âyetin, İslam'ın ilk zamanlarında uygulanan müt'a nikahı ile ilgili olarak indiğini söylemiştir.

---

95 el-Cassas, Ebu Bekir Ahmed b.Ali er-Râzî, **Ahkâmu'l-Kur'an**, II, 147; İbn Kesir, **Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azîm**, I, 474; Ateş, a.g.e., II, 250.

96 İbn Kesir, a.g.e., I, 474.

Kur'an Öncesi (cahiliye devrinde) Mut'a Nikahı:

Cahiliye döneminde Mut'a, Şıar, Haden, İstibda, Bedel vs. adlarla anılan evlenme şekilleri mevcuttu. Mut'a, geçici bir evlenme şekli olup, önceden tesbit edilen zamana kadar bir kadınla bir erkeğin bir arada yaşamalarını sağlıyordu. Yuva kurmak, çocuk edinmek gibi geçici bir gayesi de yoktu. Bu türlü geçici evlenmeler, bilhassa yabancı bir memlekette geçici olarak bulunan erkekler tarafından yapılmaktaydı. Mut'a nikahının yapılması için aile büyüklerinin iznine gerek görülmezdi. Bu nikah kıyıldıktan sonra kadın kendi ailesinin içinde kalır, kocasına bir mızrakla çadır verirdi. Bu surette erkek, kadının kabilesi içinde kaldıkça onların halîfi sayılır, evlilik bağı devam ettiği sürece bu kabile ile beraber hareket ederdi. Kadın mut'a nikahına son vermek istediği zaman çadırın kapısını aksi yöne çevirir, koca bunu görünce kendi kabilesine döner giderdi. Bu çeşit evlenmeden doğan çocuklar kadına ait olur ve "filan kadının çocuğu" diye anılırdı. Bu nikahla geçici bir süre içinde evlenenler, süre bitiminde boşamaya lüzum görmeden ayrılırlardı. Neslin devamını sağlamak, birlikte yaşamak gibi gayelerden mahrum bulunan bu nikah, sadece şehvet duygusunu tatmin için yapılırdı. Bazen mut'a nikahı kıyılırken belirli bir süre konuşulmaz, koca karı ile yaşamak istediği sürece nikah geçerli sayılır, koca karıdan vazgeçince akit sona ermiş olur diye bir şart koşulurdu. Mut'a nikahında süre bitince kadın gidebilir, koca onu yanında tutamazdı. Kadın ve erkek arasında verâset hakkı da bulunmazdı.[97]

---

[97] Ali Osman Ateş, **Sünnetin Kabul veya Reddettiği Cahiliye ve Ehl-i Kitab Örf ve Adetleri**, (basılmamış doktora tezi, İzmir, 1989), s.286-287.

İslam ve Mut'a Nikahı:

Yukarıda zikrettiğimiz gibi İslamdan önce Araplar arasında normal evlilik dışında bu tip evlenmeler de mevcuttu. İslam'ın başlangıcında mut'a nikahının mübah olduğu hususunda âlimler arasında ittifak vardır. Kur'an, milâdî yedinci asırda indiğinde O'nun ilk muhatapları Araplardı. Kur'an-ı Kerim indiğinde bu toplumdaki insanlar, yazılanı olduğu gibi kaydedecek boş bir levha durumunda değillerdi. Batıl inançlar, yanlış ibadet şekilleri, örf ve adetler alabildiğine yaygındı. Böyle bir topluma inen Kur'an'ın mesajı, çoğu batıl olan eskilerin yerini alacaktı. Ama insanın kültür dağarcığı kara tahta değil ki, bir hamlede silinip, yerine yenileri yazılsın. Kaldı ki, yaratılışı gereği insanoğlu, bilerek batıla, kötüye yönelmez. Batılları da iyi ve doğru bilerek benimser. Bu sebeple inançlarında ve alışkanlıklarında mutaassıptır. Onları terketmesi için, yanlışlığına ikna edilmesi, eski alışkanlığının kırılması lazımdır. Bu iş fert planında zor olduğu gibi cemiyet planında çok daha zordur. O halde inançları, âdetleri, alışkanlıkları ve her çeşit değerleriyle bir toplumu toptan değiştirmekten daha zor bir şeyin olmadığını söyleyebiliriz. Günümüzde insan fıtratının tâbî olduğu kanunlar, gelişen beşerî ilimler sayesinde çok iyi bilindiği, kitap, dergi, gazete, radyo, televizyon gibi iletişim araçları son derece gelişip zenginleştiği halde toplumun fertlerini her gün yiyip bitiren yanlış alışkanlıkların değiştirilmesinde başarı sağlanamamaktadır. İşte bu zor işi, yani her şeyi ile İslam dışı olan bir cemiyetin cahiliye kültürünü silip yerine İslam'ı ikâme etme işini Hz.Peygamber (s.a.v) ilim ve tekniğin bu güne göre sıfır olduğu bir devirde 23 sene gibi kısa bir zamanda başarmıştır. Hz.Peygamber (s.a.v) bunu yaparken de Cenab-ı Hakk'ın irşadıyle tedric prensibini kendine düstur edinmiştir. Tedric; muhatabın durumunu esas almak, onları yavaş yavaş, alıştıra alıştıra asıl hedefine, en mükemmel olan İslam'a götürmektir. Tedricte ilk söylenenle en son söylenen arasında birtakım merhaleler vardır. Tıpkı merdiven

gibi. Merdiven bizi hedefe hemen ulaştırmaz, basamak basamak çıkarır.

Kur'an, hemen hemen her meselede tedrice yer vermiştir. Mesela, önce iman esaslarını tebliğ etmiş, sonra ahkama geçmiştir. On üç yıllık Mekke dönemi esas itibarıyla imanî meseleleri açıklar. Nitekim ilk nâzil olan sureler Allah'-tan, cennet ve cehennemden bahseder, uhrevî mesuliyetlere dikkati çeker. Hatta tevhid inancını ilgilendirdiği halde, ilk inen vahiylerde putlar meselesine temas edilmemiş, bu sayede bütün Mekkeliler Hz.Peygamber(s.a.v)'i dinlemiş, bir kısmı da müslüman olmuştur. Putların batıl olduğu, put inancı üzere ölen atalarının âkıbetlerinin kötü olduğu açıklandığı andan itibaren Mekkeli müşrikler birden tavır değiştirmiş, önce müslümanlarla alay etmeye başlamışlar daha sonra da işkenceye başlamışlardır.[98] Kur'an'ın tedricilik prensibine örnek olarak içkinin yasaklanmasını verebiliriz. İçki ile ilgili vahiyler Mekke'de başlamış, yavaş yavaş alıştıra alıştıra, Resulullah'ın hayatının sonlarına doğru bugünkü son şekil beyan edimiştir. Bu hususta Hz.Aişe (r.a) şöyle demektedir: "...Eğer ilk defa "içki içmeyiniz!" emri inseydi "biz içkiyi asla bırakmayız!" derlerdi. Eğer "zina etmeyin!" emri inseydi "asla zinayı bırakmayız!" derlerdi.[99]

Şu halde sadece mut'a nikahı meselesi değil, pek çok meselede karşımıza çıkacak şaşırtıcı, yanıltıcı problemlerin çözümünde bu tedric prensibinin bilinmesi gerekir.

Hadis mecmualarında mut'a nikahının önce mübah olup sonra neshedildiğine dair hadisler çoktur. Önce bu nikahın mübah olduğuna dair hadisleri görelim:

---

[98] İbn Sad, Ebu Abdillah Muhammed, **et-Tabakâtü'l-Kübrâ**, Beyrut, 1960, I, 199.

[99] Buhârî, Fazâilü'l-Kur'an, 6.

1) Ashabdan Abdullah İbn Mes'ud şöyle diyor: "Biz Allah'ın Rasulü (s.a.v) ile birlikte savaşa giderdik. Yanımızda karılarımız yoktu. Boşalıp rahatlayalım mı dedik. Önce bizi bundan menetti. Sonra bir elbise karşılığında belli bir süre için kadın nikah etmemize müsaade buyurdu. (Bu sözü anlatan) Abdullah, daha sonra: "*Ey inananlar, Allah'ın size helal kıldığı güzel ve temiz şeyleri haram etmeyin, sınırı aşmayın. Çünkü Allah, sınırı aşanları sevmez.*"[100] âyetini okudu.[101] Müslim'in, Nikah kitabının üçüncü babındaki hadis te aynı anlamdadır. Ancak orada: "Biz Resulullah ile savaşırdık" cümlesi yoktur. Bunun yerine "biz gençtik" kaydı vardır.

2) Câbir İbn Abdillah ve Seleme İbn el-Ekvâ' şöyle diyorlar: "Bizler orduda idik. Resulullah (s.a.v)'in çağırıcısı şöyle bağırdı: 'Allah'ın Resulü (s.a.v) kadınlarla mut'a yapmanıza izin verdi. Mut'a yapınız."[102] Müslim'de bu anlamda bir hadis daha vardır.

3) Atâ şöyle diyor: "(Ashabdan) Câbir İbn Abdillah, umre için (Mekke'ye) gelmişti. Evine (ziyarete) geldik. Orada bulunanlar kendisine birçok şeyler sordular. Sonra mut'adan söz ettiler. Câbir: 'Evet biz, Allah'ın Resulü (s.a.v)'in, Ebubekir ve Ömer'in devrinde mut'a yaptık' dedi."[103] Müslim'in, Nikahu'l-Mut'a babındaki 15. hadiste de Câbir şöyle diyor: "Biz Allah'ın Resulü (s.a.v)'in ve Ebubekir'in devrinde bir avuç hurma ve un vererek birkaç gün mut'a yapardık. Nihâyet Ömer, 'Amr İbn Hureys hakkında mut'ayı yasakladı."

4) Müslim'in Mut'a babındaki 17. hadiste de Ebu Nadra'nın şöyle dediği anlatılmaktadır: "Ben Câbir İbn Abdillah'ın yanında idim. Biri geldi, İbn Abbas ile İbn

---

100 Mâide, 5/87.
101 Müslim, Nikah, 3.
102 Buhârî, Nikahu'l-Muharrem,1; Müslim, Nikah, 3.
103 Müslim, Nikah, 3.

Zübeyr'in hac ve kadın mut'ası hakkında görüş ayrılığına düştüklerini söyledi. Câbir şöyle dedi: 'Biz Resulullah (s.a.v) zamanında her iki mut'ayı da yaptık. Sonra Ömer bizi ikisinden de menetti. Biz de bir daha ikisine de dönmedik."[104]

5) Seleme İbnu'l-Ekva', Allah'ın Resulü (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu anlatıyor: "Hangi erkek ve kadın aralarında anlaşırlarsa üç gece beraber kalırlar. Bundan sonra süreyi artırmak isterlerse artırırlar, ayrılmak isterlerse ayrılırlar." Seleme İbnu'l-Ekva', bu hadisi anlattıktan sonra şöyle devam ediyor: "Artık bilmiyorum bu, yalnız bizim için özel bir izin mi idi, yoksa bütün insanlara verilen bir ruhsat mı idi?"[105]

6) Ebu Zerri Gıfârî de şöyle demiş: "İki mut'a, yani kadınlar mut'ası ile hac mut'ası yalnız bize mahsustur."[106]

Mut'anın Yasaklanması:

Mut'a nikahı ruhsatını ve yasaklanmasını açık şekilde ifade eden rivâyetler özellikle *Sebre İbnu Ma'bed el-Cühenî* (r.a)'den gelmektedir. Müslim onun hadisini dokuz ayrı senetten kaydeder. Hüküm ve mana itibarıyle aynı kalsalar da her bir rivâyette bazı ziyade ve noksan bilgiler mevcuttur. Bazılarında, bizzat mut'a nikahı yaptığını belirten Sebre (r.a)[107] şu rivâyette, eski ruhsatın kaldırıldığını açık bir şekilde ifade eder:

Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdular: "*Ey insanlar! Ben sizin kadınlarla mut'a nikahı yapmanıza izin vermiştim. İyi bilin ki Allah onu, kıyâmet gününe kadar haram kıldı.*

---

104 Ahmed İbn Hanbel, a.g.e., I, 52.
105 Buhârî, Nikahu'l-Muharrem, 1.
106 Müslim, Hac, 23.
107 Müslim, Nikah, 19; Nesâî, Nikah, 71.

Kimin yanında böyle nikahlı bir kadın varsa, artık onu serbest bıraksın. Onlara ücret olarak verdiklerinizden herhangi bir şeyi geri almayınız."[108] Hadisin bir başka rivâyetinde Sebre (r.a) der ki: "Bundan sonra Resulullah mut'ayı şiddetle haram kıldı ve bu nikah hakkında en ağır kelimeleri sarfetti."[109]

Bu rivâyet hiçbir yoruma gerek kalmadan, mut'a nikahıyla ilgili ruhsatın kaldırıldığını açık bir surette ifade eder.

Hz.Ali de yasakla ilgili rivâyetlerde bulunmuştur. Müslim'in kaydettiği rivâyette:" Resulullah, Hayber'in fethi sırasında, kadınlarla mut'a yapmaktan ve ehlî eşeklerin etini yemekten menetti" buyurur.[110] Yine Müslim'in bir diğer rivâyetinde, bu meselede müsamahası kulağına gelen İbn Abbas'a "Ağır ol, ey İbnu Abbas. Çünkü Resulullah (s.a.v) Hayber günü, hem mut'ayı, hem de ehlî eşek etinin yenilmesini yasaklamıştır" der.[111] Beyhakî'nin bir rivâyetine göre, Hz.Ali, önce bazı kayıtlarla câiz kılındığını ancak, nikah, talak, iddet ve karı koca arasındaki miras ahkâmı nâzil olunca cevâzın mutlak şekilde kaldırıldığını belirtir.[112]

Burada şu soru hatıra gelebilir: Mut'anın Mekke fethi sırasında da yasaklandığı sahih rivâyetlerle sabit olmasına rağmen, Hz.Ali neden bundan hiç bahsetmeyerek sadece Hayber günü konan yasağı belirtmiştir? Bu soruya, Hz. Ali'-

---

[108] Müslim, Nikah, 21; İbn Mâce, Nikah, 44.

[109] Tahâvî, Ebu Cafer Ahmed b.Muhammed b.Selame b.Abdilmelik b.Seleme el-Ezdî, **Şerhu Meâni'l-Asâr**, Beyrut, 1979, III, 26.

[110] Müslim, Nikah, 29; Nesâî, Nikah, 71.

[111] Müslim, Nikah, 31.

[112] Beyhakî, Ebu Bekir Ahmed b.Hüseyin, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, Haydarabât, 1353, VII, 207.

nin üç gün gibi kısa bir müddeti içine alan izni işitmemiş olabileceği söylenerek cevap verilmiştir.[113]

İbn Hazm, Hz.Ali'den gelen rivâyetleri şöyle değerlendirir: "Bu mesele üzerine Hz.Ali'den birçok yoldan hadis rivâyet edilmiştir. Bunu, ondan Kûfîler, inkâr edilmeyecek derecede meşhur ve sınırlandırılamayacak kadar çok yoldan rivâyet etmişlerdir."[114]

Yasak Nerede ve Ne Zaman Kondu?:

Mut'a nikahı yasağını, Hz.Peygamber'in ne zaman koyduğu hususunda rivâyetler ihtilaflıdır ve altı ayrı yerin ismi zikredilmektedir. Şöyle ki:

1) Sebre İbnu Ma'bed'in rivâyetlerinde Mekke fethi sırasında konmuştur.[115]

2) Hz.Ali'den kaydettiğimiz rivâyetlerde Hayber'in fethi zamanında konmuştur.[116]

3) Seleme İbnu'l-Ekva rivâyetinde Evtas Gazvesi sırasında, (üç günlük ruhsattan sonra) konmuştur.[117]

4) Hasan Basrî'nin mürsel bir rivâyetine göre, mut'a nikahı sadece kaza umresi sırasında cereyan etmiştir, bundan önce yasak olduğu gibi, bundan sonra da yasak olmuştur. Hasan Basrî'den gelen bu rivâyet, iki sebepten dolayı reddedilmiştir:

a) O'nun mürsel, yani hangi sahabîden aldığını belirtmeden yaptığı rivâyetler zayıftır. Çünkü o, araştırma yapmadan, rastgele kimselerden hadis almıştır.[118]

---

113 İbn Hacer, Ahmed b.Ali el-Askalânî, **Fethu'l-Bârî**, Mısır, 1959, II, 74.

114 İbn Hazm, el-Hemedânî Ebu Bekir Muhammed b.Musa, **Kitabu'l-İtibar fî Beyanı Nasih ve'l-Mensuh**, Humus, 1966, s.178.

115 Müslim, Nikah, 20,22,23,25,26.

116 Müslim, Nikah, 29.

117 Müslim, Nikah, 18.

b) Mut'anın Hayber Seferi sırasında haram edildiğini belirten sahih rivâyetlere muhalefet eder, dolayısıyla bu zayıf rivâyet Sahihler tarafından reddedilmiş olmaktadır.[119] İbnu Hacer, bu rivâyetin sabit olduğunu farzedecek olursak şöyle yorumlarız der: "Hasan Basrî hazretleri muhtemeldir ki, kaza umresi tabiriyle, Hayber'i kasdetmiştir. Çünkü her iki sefer de aynı yıl içerisinde cereyan etti, tıpkı Fetih'le Evtas Seferinin aynı yıl içerisinde cereyan ettiği gibi."[120]

5) Ebu Hureyre'den gelen bir rivâyete göre, mut'a nikahı Tebuk Seferi sırasında haram edilmiştir.[121]

Bu rivâyet tahrim hadisesinin Mekke Fethi ve Hayber sırasında vâki olduğunu beyan eden sahih rivâyetlere muhalefet etmekten başka, nazar-ı dikkate alınamayacak derecede zayıf bir surete geldiği, hadis ilmi açısından bir değer ifade etmediği belirtilmiştir.[122]

6) Sebre İbnu Ma'bed'den Ebu Dâvud'un kaydettiği bir rivâyete göre mut'a, Veda Haccı sırasında yasaklanmıştır.[123] Ancak "daha önce yine Sebre'den kaydedilen rivâyetlerde yasağın fetih sırasında olduğu ifade edilmiştir. O rivâyetler hem daha meşhur hem daha sahihtir. Şarihler, "Rivâyetin sübutu halinde, "Resulullah Fetih günü ilan ettiği" yasağı Veda Haccı sırasında tekrar etmiş olabilir. Çünkü, Veda Haccı'na çok sayıda müslüman katılmıştı. Bunlar arasında bir kısım ahkamı duymamış olanlar da vardı. Nitekim Resulullah bu fırsatla pek çok önemli meseleyi tekrar etmiş, tebliğ etmiştir. Bu tebliğin gayesi, dinin duyrulması ve yaygınlaştırılmasıydı" diye açıklamışlardır.[124]

---

118 İbn Hacer, a.g.e., II, 73.

119 Bkz., Nevevî, Muhyiddin Ebu Zekeriya Yahya, **Şerhu Müslim**, Mısır, trs, IX, 181.

120 İbn Hacer, a.g.e., II, 73.

121 İbn Hıbbân, Ebu Hatim Muhammed b.Hıbban el-Bustî, **Sahihu İbn Hıbban,** Beyrut, 1987, VI, 178.

122 İbn Hacer, a.g.e., II, 73-74.

123 Ebu Dâvud, Nikah, 13.

124 Bkz., İbn Hacer, a.g.e., II, 74; Nevevî, a.g.e., IX, 180.

Mut'a nikahının yasaklanma zamanıyla ilgili olarak birçok farklı rivâyetin olması âlimleri farklı yorumlara sevketmiştir. Bu hususta bazı âlimlerin görüşlerini zikretmek istiyoruz:

Maverdî der ki: "Mut'anın yasaklandığı yerin tayini meselesinde iki tahmin söylenebilir:

1) Yasak, daha açık olması ve daha iyi yayılması için tekerrür etmiştir. Ta ki bu yasağı duyup bilmeyen de öğrenmiş olsun. Zira her bir seferde, daha öncekilerine katılmayan yeniler bulunuyordu.

2) Mut'a birçok defa mubah kılınmış olabilir. Nitekim, bu sebeple sonuncu defada: "Kıyâmete kadar haramdır" buyurulmuştur. Bu ifade daha önceki yasağı, bu sonucun hilafına, mubahlığın takip ettiğini haber verip, bu sonuncu yasağın ebedi olduğu, artık bundan sonra mubahlığın gelmeyeceğini duyurma gayesini güder." İkinci şıkkın esas olduğu belirtilir.[125]

Nevevî'ye göre, mut'a nikahı iki kere mubah kılınmış, iki kere de yasaklanmıştır. Müslim'de yaptığı şerhinde bu bahse şöyle bir başlık atmıştır: "Mut'a nikahı babı ve bunun önce mubah kılınıp sonra neshedildiği, sonra tekrar mubah kılınıp tekrar neshedildiği ve yasağın kıyâmete kadar devam etmek üzere kesinleştiğinin beyanı."[126] Bu başlığın altına konu üzerine el-Kâdı'nın uzun bir tahlilini kaydettikten sonra kendi görüşünü kaydeder.

"Tercih edilen gerçek şudur: "Yasak ve cevaz verme iki defa vuku bulmuştur. Hayber'den önce mut'a helaldi. Bilahere Hayber günü haram kılındı. Sonra da Mekke fet-

---

[125] İbn Hacer, a.g.e., II, 74.
[126] Nevevî, **Şerhu Müslim**, IX, 179.

hinde mubah kılındı. Bu aynı zamanda Evtas gününü de içine alır, çünkü ikisi birbirine çok yakındır. O sırada, üç gün sonra "kıyâmet gününe kadar, ebedi olarak haram" kılındı. Bu haramlık devam etti. Öyleyse: "Mubahlık Hayber öncesine, ebedi olarak haramlık ise Hayber gününe mahsustur. Fetih gününde yapılan haram kılma da önceki yasağı te'kitten ibarettir. Fetih gününden önce bir mubahlık yoktur" demek câiz değildir. Çünkü Müslim'in Fetih günündeki mubah kılma ile ilgili olarak kaydettiği rivâyetler, bu hususta pek açıktır, bunları görmezlikten gelmek câiz değildir. Esasen mubahlığın tekerrür etmesine engel bir sebep yoktur."[127]

Mut'a nikahının yasaklanma vakti ile ilgili rivâyetler arasındaki ihtilaf üzerine Mâziri'nin yaptığı açıklama da burada kayda değer:

"İslam'ın başlangıcında mut'a nikahı câizdi. Müslim'de kaydedilen sahih hadislerle neshedildiği görülmektedir. Âlimler, haramlığı hususunda icma etmiştir. İcmaya, sapık mezheplerden bir gurup dışında hiçbir muhalefet varid olmamıştır. Onlar, bu hususta gelen bazı hadislere yapıştılar. Halbuki o hadisler mensuhtur. Onlarda kendileri için, mut'anın cevazına delalet yoktur. Câiz görenler bir de Nisa suresi 24. âyete yapışırlar. Mâziri bu âyetin İbn Mes'ud'a nisbet edilen daha önce zikrettiğimiz kıraatı ileri sürdüklerini kaydettikten sonra: "Oysa İbn Mes'ud'un bu kıraatı şazdır. Şaz kıraatla ne Kur'an sâbit olur, ne haberi muteber sayılır, ne de hükmüyle amel edilir" der. Mâziri sözlerine şöyle devam eder: "Bu mesele hakkında Sahih-i Müslim'de gelen rivâyetler ihtilaflıdır: Bir kısmına göre de, Mekke fethinde, mut'a'yı câiz gören kimse, bu ihtilafa takılıp hadislerin birbirine çelişkili olduğuna, bu halin sıhhate zarar vereceğine hükmedebilirler. Oysa mesele öyle değil, böylesi bir düşünce hatalıdır. Aslında hadisler a-

[127] Nevevî, a.g.e., a.y.

rasında böyle bir çelişki mevcut değildir. Çünkü Resulullah'ın onu iki ayrı zamanda yasaklaması doğrudur. İkinci yasaklama, birinciyi te'kid için yapılmıştır veya yasak iyice meşhur olsun da birinci yasağı duymayanlar da duymuş olsun diye ikinci sefer yapılmıştır. Böylece bazı râviler yasağı birincisinden, bazıları da ikincisinden işitmiş olmalı. Her biri kendi işittiğini rivâyet etmiş ve işittiği zamana nisbet etmiştir."[128]

Mesele hakkında Kurtubî şöyle demiştir: "Bütün rivâyetler mut'anın mubahlık zamanının kısa olduğu hususunda ittifak etmiştir. Dolayısıyla o haramdır. Selef ve Halef onun haram olduğunda icma ederler. Sadece Rafizîlerden, nazar-ı itibara alınmaya değmeyen bazıları aksini söylemişlerdir."[129]

Zahirilerin imamı İbn Hazm da şunu söyler: "Belli bir müddet için yapılmakta olan mut'a nikahı câiz değildir. Resulullah zamanında helal idi. Allah Teâlâ Peygamberi (s.a.v) diliyle onu, kesin olarak neshetti. Mut'a kıyâmete kadar haramdır."[130]

İbn Hazım'ın, *Kitabu'l-İtibar*'daki değerlendirmesinde, mut'a nikahının "sefer halinde" mubah kılındığı hususu vurgulanır:

a) İslam'ın başlangıcında ve sefer halinde mubah kılınmıştır. Mubahlığını haber veren hiçbir rivâyette, bunu mukime yani sefer halinde olmayana tanındığını ifade eden bir ibare yoktur.

b) Mut'a, birkaç kere yasaklandı, birkaç kere mubah kılındı. Resulullah ömrünün sonunda, Veda Haccında kesin yasak koydu. Veda Haccı'nda ifade edilen yasak, zaten mev-

---

128 Nevevî, a.g.e., a.y.
129 İbn Hacer, a.g.e., II, 78.
130 İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali İbnu Ahmed, **el-Muhalla,** Tah: Hasan Zeydan, Mısır, trs, II, 141.

cut olan yasağın te'kidine matuf değildir, ebedileştirmeye matuftur.

c) Bugün ne mezheb imamları ne de başka âlimlerden hiçbiri buna mubah dememektedirler. Sadece Şia'dan bir kısım onu helal saymaktadır.[131]

Mut'a nikahıyla ilgili rivâyetlerin değerlendirilmesinde Tahavî'nin görüşü, hepsini noktalıyacak mahiyettedir. Ona göre, mut'aya fetva vermiş olanların dayandıkları rivâyetlerin hepsi doğrudur, ancak bunlar neshedilmiştir. Zira mut'a nikahını bizzat Peygamber (s.a.v) yasaklamıştır. Peygamberimizin iznini ifade eden rivâyetler, yasaktan önceye aittir. Nehiyden sonra o haram olmuştur ve bunu en iyi delili *Sebre İbnu Ma'bed* (r.a)'ın rivâyetidir. Birçok farklı yoldan rivâyet edilen bu hadis, hem cevâzı hem de tahrimi açık bir şekilde göstermektedir.[132]

Hz.Ömer'in Mut'ayı Yasaklama Hadisesi:

Buraya kadar kaydettiğimiz rivâyetlerin bir kısmında Hz.Ömer (r.a)'ın mut'ayı yasaklamasına temas etmiştik. Hatta bir kısım sahabe, bu yasaklama ile mut'anın Resulullah tarafından yasaklanmış olduğunu öğrenmişlerdir. Şu halde son olarak, Hz.Ömer'le ilgili haberin mahiyetini de burada kaydetmede fayda vardır. Öncelikle şunu belirtelim ki, Hz.Câbir ve Ebu Said'den gelen bir rivâyete göre, "Hz.Ömer, bu yasaklama işini, hilafetinin ortalarında ele almıştır. Dolayısıyla o zamana kadar, bilmeyerek mut'a nikahına başvuranlar olmuştur."[133] O sıralarda Kûfe'ye gelen Amr İbnu Hureys (r.a), bir câriye ile mut'a nikahı yapar ve câriye hamile kalır. Gelip durumu Hz.Ömer'e anlatır. Halife bu vesile ile, yasağın bütün mü'minlerce bilinmediğini anlayarak meseleyi hutbe konusu

---

131 İbn Hazım el-Hemedânî, **Kitabu'l-İtibar**, s.177.
132 Tahavî, a.g.e., III, 24-25.
133 Aynî, a.g.e., XVII, 246.

yapar ve herkesin işiteceği şekilde mut'a nikahının yasak olduğunu ilan eder. İbn Mâce'nin kaydına göre Hz.Ömer şöyle buyurmuştur: "Resulullah (s.a.v) bize, mut'a yapmaya üç gün izin verdi, sonra bunu haram kıldı. Allah'a yemin olsun, evli bir kimsenin mut'a yaptığını duyarsam, Resulullah'ın, mut'ayı haram kıldıktan sonra tekrar helal kıldığına dair bana dört şâhit getirmediği takdirde o adamı taşla recmederim."[134] Muvatta'nın bir rivâyetinde bu yasaktan önce yapılan mut'a nikahı sonucu hamile kalan Havle Binti Hakim'in, yasaktan sonra Rebia İbnu Ümeyye'yi şikâyet ettiğini görüyoruz. Bunu haram ve zina bilmekte kanaatı kesin olan Hz.Ömer (r.a): "Bu, (Resulullah'ın haram kıldığı) mut'adır. Eğer yasağı ilanda sizden önce davranmış olsaydım şimdi sizi recmederdim" der.[135]

Yasak Hz.Ömer'in İçtihadı Değildir:

Âlimler Hz.Ömer'in mut'a nikahını yasaklarken içtihadıyla hareket etmediğine, Resulullah'tan yasakla ilgili hadis zikrederek yasağı takrir ettiğine dikkat çekerler.[136] Nitekim bu husus İbn Mâce'den kaydettiğimiz rivâyette açık olarak görülmektedir. Bir başka rivâyette, hutbede geçen: "insanlara ne olmuş ki, Resulullah'ın yasağına rağmen mut'a nikahı yapıyorlar?"[137] ibaresi de aynı hususa delil olmaktadır. Bu ibare, Hz.Ömer'i feverana getirecek bazı mut'a nikahı hadiselerinin ilk defa kulağına geldiğini ifade eder. Bunun tatbikatta olduğunu bilseydi bu kadar feveran etmez, tepkisini bu ibarelerle belirtmezdi.

Hadiseyi tahlil eden âlimler, bu durumun Resulullah (s.a.v)'ın yasağının bir kısım sahâbîler tarafından işitilmemiş

---

134 İbn Mâce, Nikah, 44
135 Muvatta, Nikah, 41.
136 İbn Hacer, a.g.e., II, 76.
137 İbn Hacer, a.g.e., II, 77.

olduğunu belirtirler. İbn Hazm'ın, mut'ayı mübah saydıklarına dair haklarında rivâyet bulunduğunu belirttiği tabiundan Tavus, Atâ ve Said İbnu Cübeyr'in[138] de bu yasağı duymayanlardan oldukları anlaşılmaktadır. Meseleye temas eden kaynaklarda -ve bilhassa Mekkî olanların- mut'a lehine fetva verdiklerine dair ifadeler, sahabeden -yani Hz.Ömer'in yasaklamasından- sonra da bu işe fetva verildiği düşüncesine sevkedebilir. Bu yanlıştır; çünkü, tabiun nesli sahabeden sonra yaşayanlar demek değildir. Onlar, sahâbîlerin muasırdırlar. Fakat Resulullah'ı görmemişlerdir. Zikredilen ifadelerde onların Hz.Ömer'in yasağından sonra fetva verdiklerine dair bir açıklık yoktur. Demek ki, tabiundan bazıları Hz.Ömer'in yasağından önce, mut'anın yasaklandığını duymadıkları için, aynen bazı sahâbîler gibi fetva vermişlerdir.

Mut'a nikahının yasaklandığını Hz.İbn Mes'ud, Hz. Muaviye ve Hz.Esma gibi bazı büyük sahâbîlerin işitmemiş olduklarını, bunun Hz.Ömer'in hilafeti zamanında ilan edildiğini gördük. İlk bakışta, böyle bir yasağın duyulmamış olması garip karşılanabilir. Fakat bir kısım hadisleri sonradan öğrenme hadisesinin sadece mut'a nikahına has bir durum olmayıp, başka pek çok meseleye şâmil olduğu düşünülürse şaşılacak bir şey kalmaz.

Gerçekten, başta dört halife olmak üzere diğer birçok sahabenin, bir kısım hadisleri Rasulullah'ın vefatından sonra işittiklerine dair hadis kitaplarında nice örnekler vardır. Biz burada, mevzuyu uzatmamak için hepsini kaydedecek değiliz. Fakat birkaç örnek vermekle yetineceğiz.

Hz.Ebu Bekir (r.a)'e "cedde", yani büyükanneye torundan düşecek mirasın miktarı hakkında sorulmuştu. Bu mesele hakkında Rasulullah (s.a.v)'den birşey işitmediğini be-

---

[138] İbn Hazm, **el-Muhalla**, II, 141.

lirtti ve bir öğle namazından sonra cemaata sordu: "İçinizden kim büyükannenin payı hususunda Peygamber (s.a.v)'den birşey işitti?" Muğire İbn Şu'be kalkıp, Resulullah'ın büyükanneye südüs (altıda bir) takdir ettiğini söylemiş, Hz.Ebu Bekir'de: "Sizden kim buna şehâdet edecek?" demiştir. Muhammed İbn Mesleme kalkıp Muğire'nin isabetli konuştuğunu teyid etmiş, Hz.Ebu Bekir de meseleyi buna göre bağlamıştır.[139]

Hz.Ömer (r.a)'la ilgili rivâyetler çoktur: Veba çıkan bir yere girilmemesi, vebanın çıktığı yerden ayrılınmaması ile ilgili hadisi[140], Mecûsîlere ehl-i kitapla ilgili ahkamın uygulanması gerektiğine dair hadisi[141], mescid inşa edilecek bir yerin sahibi razı olmadıkça istimlak edilemeyeceğini beyan eden hadisi[142], hamile kadında düşüğe sebep olana takdir edilecek ceza ile ilgili hadisi Hz.Ömer hep, Resulullah'ın vefatından sonra işitmiştir. Düşüğe bedel Resulullah'ın erkek veya kadın bir köleye hükmettiğini Muğire İbn Şu'be haber verdiği zaman Hz.Ömer, buna şâhit talep eder. Muhammed İbn Mesleme şahitlik yapar.[143]

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Mut'a nikahı, İslam'ın başlangıcında sahâbîlerin savaş veya uzun seferlerde ailelerinden ayrı kalıpta zinaya düşme tehlikesi bulunduğunda Hz.Peygamber (s.a.v) tarafından kısa bir süre için verilen bir ruhsattı. Bu ruhsat daha sonra Hz.Peygamber tarafından kaldırılmış ve kıyâmete kadar haram olduğu belirtilmiştir. Bütün İslam âlimleri mut'anın haram olduğunda ittifak etmişlerdir.

---

139 Tirmizî, Ferâiz, 10; İbn Mâce, Ferâiz, 4; Ebu Dâvud, Ferâiz, 5.
140 Buhârî, Tıb, 30.
141 Muvatta, Zekat, 42; Şafii, **er-Risale**, Beyrut, trs, s.240.
142 İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-Kübra**, IV, 21,22.
143 Müslim, Kasame, 39.

İKİNCİ BÖLÜM
BOŞANMA

Talakın Manası: Talak, Arapça lügatta "bağı çözmek ve serbest bırakmak" anlamına gelir. Salınmış, bağsız deveye de bu manadan alınarak "nâkatün tâlik" denilir. Bağları çözülmüş, serbest bırakılmış esire de "esirün mutlak" denilir. Talakın Şeriattaki anlamı ise; nikahla sâbit olan bağın çözülmesi demektir.[1] Türkçe'de ise talak; boşama kelimesiyle ifade edilmektedir. Diğer yeminlerde olduğu gibi talakta da dönme veya vazgeçme muteber değildir. Nitekim Rasulullah (s.a.v) "talakta ikâle (cayma) yoktur" buyurmuştur.[2]

Talak, kitap, sünnet ve icma ile meşru' ve sâbit bir hükümdür. Kitaptan delili şu âyet-i kerimelerdir:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ...

"Ey peygamber, kadınları boşadığınız zaman iddetleri içerisinde (âdetten temiz oldukları sırada) boşayın ve iddeti sayın..."[3]

الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فَإِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ...

"Boşama iki defadır. (Bundan sonra kadını) ya iyilikle tutmak, ya da güzelce salıvermek lazımdır..."[4]

Sünnetten delili ise Rasulullah'ın şu sözleridir: "Yüce Allah'ın gazabını en çok celbeden helal talaktır."[5] "Ancak evli

---

1 İbn Abidin, Muhammed Emin, **Reddü'l-Muhtâr ala'd-Dürri'l-Muhtâr,** Beyrut, trs, II, 570; eş-Şirbînî, el-Hatib, **Muğni'l-Muhtâc,** Mısır, trs, III,279; İbn Kudâme, Muvaffaku't-Din, Abdullah b.Ahmed, **el-Muğnî,** Kâhire, 1960, VII, 66.

2 eş-Şevkânî, Muhammed b.Ali b.Muhammed, **Neylü'l-Evtâr,** Kâhire, trs, VI, 238.

3 Talak, 65/1.

4 Bakara, 2/229.

5 Ebu Dâvud, Talak, 3; İbn Mâce, Talak, 1.

olanın talakı sahihtir."[6] Hz.Ömer de şöyle demiştir: "Rasulullah (s.a.v) Hafsa'yı boşadı, sonra döndü."[7]

Bütün İslam âlimleri talakın câiz olduğu üzerinde icma etmişlerdir.

Talakın Meşru Oluşunun Hikmeti: İslam dini, boşamayı meşru sayar, ancak hoş karşılamaz. Çünkü boşanma içtimâî bir yaradır, çocukların sahipsiz kalmasına, terbiyelerinin aksamasına, fertler ve aileler arasına huzursuzlukların girmesine sebep olur. Bir cemiyette boşanma nisbeti, bir bakıma içtimâî huzursuzluğun göstergesi durumundadır. Aileler ne kadar sağlam ve fertleri birbiriyle dayanışma içinde olursa, cemiyet de o kadar sağlam ve güçlü demektir. Rasulullah müslüman ailelere boşanmayı tavsiye etmez ve boşanmayı "Allah'ın en fazla nefret ettiği mübah" olarak tarif eder. Evet, boşanma dinimizde haram değildir, fakat Cenab-ı Hakk'ın en çok nefret ettiği bir helaldır, imkan nisbetinde ondan kaçınmak gerekir. Ancak boşanmayı gerektiren bazı zarurî haller ortaya çıkabilir. Bu zaruretleri görmemezlikten gelmek te insanın mahiyetini ve bu mahiyetin hususiyetlerini bilmemek demektir. Bütün insanlar aynı fıtrat, aynı mîzac, aynı yapı ve aynı karekterde yaratılmamışlardır. Evlenen herkesin birbiriyle uyum sağlayacağını beklemek doğru değildir.

Karı-kocanın çeşitli sebeblerden dolayı araları bozulabilir. Bireylerin huylarının birbirine uymamasından dolayı ortaya çıkan huzursuzluklar aile hayatının devamını imkansız hale getirerek kin ve nefret duygularının ön plana çıkmasına sebeb olabilir. Böylece Allah'ın koyduğu ailevî hak ve vazifelerin yerine getirilmesi zorlaşır. İşte böyle durumlarda boşanma ailevî problemlerin halli için bir zaruret halini alabilir.

---

[6] İbn Mâce, Talak, 17.
[7] Ebu Dâvud, Talak, 36,38; İbn Mâce, Talak, 1.

İşte boşanma, bu vb. durumlar gözönüne alınarak bir ihtiyacı gidermek için meşru kılınmıştır.

Kur'an'a Göre Ailedeki Geçimsizliğin Halli:

Kur'an, karı-koca arasında baş gösteren geçimsizlikleri halletmek için sevgiye dayanan bir takım usuller koymuştur. Bu usuller; nasihat etmek, irşad etmek, yatağını ayırıp dargın gibi durmak ve (hafifçe) vurmaktır. Bu hususları Yüce Allah Nisâ suresinde şöyle açıklamaktadır:

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ
وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللهُ
وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ
فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا

"Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harca(yıp kadınların geçimini sağla)dıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Bunlardan dolayı sâliha kadınlar itaatkar olup Allah'ın kendilerini korumasına karşılık gizliyi korurlar (kocalarına asla ihanet etmezler). Baş kaldırmalarından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve (bunlarla yola gelmezlerse) dövün. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın. Çünkü Allah, yücedir, büyüktür."[8]

Bu âyet, aile hayatının mutlulukla devamı için gerekli tedbirleri getirmektedir. Âyette geçen "kavvâm" kelimesi "kıyâm" kökünden türetilmiş mübalağa ismidir. Yönetici, kollayıcı, âmir demektir. Yüce Allah buyuruyor ki: "*Erkekler, kadınların üzerinde yönetici, koruyup kollayıcı, ailenin*

---

[8] Nisâ, 4/34.

âmiridirler." Erkeklerin kadınlar üzerinde yönetici olmaları, biri yaratılıştan gelmiş, diğeri de sonradan kazanılmış iki sebebe bağlıdır:

a) Önce Allah, yaratılıştan bazı kimseleri, diğer bazılarından birtakım özelliklerle üstün kılmıştır. Vücut yapıları bakımından erkekler, kadınlardan daha dayanıklı, akıl yönünden daha üstündürler. Kadınların yapamayacakları güç işleri erkekler yapabilirler. Bundan dolayı cihad, erkeklere farz kılındığı gibi, devlet başkanlığı, imamlık, ezan, hutbe, i'tikaf had ve kısas şâhitliği, mirasta daha fazla almak, asabelik hakkı, evlendirme, boşama, ric'at (karısına geri dönme) velilik gibi hususlar erkeklere verilmiştir.

Erkek, bazı yönlerden üstün olmakla beraber kadına karşı böbürlenmeye, ona baskı yapmaya hakkı yoktur. Çünkü kadınla erkek, bir vücudun organları gibi birbirinin tamamlayıcısıdırlar. Nitekim Yüce Allah'ın, "*Allah erkekleri kadınlara üstün kıldı*" demeyip, "*bazı insanları, diğer bazılarından üstün kıldı*"[9] demesinde bu noktaya işaret vardır. Vücutta baş ne kadar değerli ise kalp de o kadar değerlidir. Erkek baş durumunda ise kadın da kalp durumundadır. Bunlardan birinin daha çok yarar taşıması, daha üstün yaratılması, diğerinin değerini azaltmaz.

b) Erkeklerin yönetici olmalarının ikinci sebebi de; erkeklerin çalışıp kazanmaları, mallarıyla kadınların mehirlerini vermeleri, geçimlerini sağlamalarıdır. Kadının geçimini temin etmek, erkeğin üzerine farzdır. Kendilerini himaye edip geçimlerini sağlamalarına karşılık kadınların da kocalarına itaat etmeleri gerekir. İşte sâlih kadınlar, kocalarına itaat ederler, kocalarının ardından hem kendi namuslarını, hem de onların bütün haklarını korurlar. Karı-koca arasında gizli kal-

---

9 Nisa, 4/34.

ması gereken şeyleri korur ve kocalarının sırlarını yaymazlar. Yani üzerlerine düşen görevleri yaparlar ve onlara hiyânet etmezler.

Kocasına itaat eden kadınları öven Allah Rasulü şöyle demiştir: "*Kadınların en hayırlısı şu kadınlardır ki kendisine baktığın zaman seni sevindirir, kendisine bir şey emretsen sözünü tutar, bir yere gitsen gıyabında kendi namusunu ve senin malını korur.*" Sâliha kadını bu şekilde niteleyen Allah'ın Rasulü, daha sonra: "*Erkekler, kadınlar üzerine yöneticidirler. Çünkü Allah, kimini kiminden üstün kılmıştır ve çünkü erkekler* (kadınlara) *mallarından harcamaktadırlar...*"[10] âyetini okumuştur.[11]

Başka bir hadis-i şerifte de Hz.Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Kadın beş vâkit namazını kılar, bir ay orucunu tutar, namusunu korur ve kocasına da itaat ederse ona: Hangi kapıdan dilersen oradan cennete gir! denilir.*"[12]

Kocasının meşru emirlerine karşı gelen kadınlar ise şiddetle uyarılmışlardır. Allah'ın Rasulü, onlar hakkında şöyle buyuruyor: "*Adam karısını yatağına davet ettiği zaman kadın gitmez de kocası ona kızgın olarak yatarsa, tâ sabah oluncaya kadar o kadına melekler lânet eder.*"[13]

Yukarıdaki âyette geçen "nüşûz: نشوز ": "Yükselmek, başkaldırmak, hırçınlık etmek" demektir. Kocasına itaat eden sâliha kadınlar yanında, kocasının sözünü dinlemeyen, de-

---

10 Nisa, 4/34.

11 et-Taberî, Ebu Cafer Muhammed b.Cerir, **Câmiu'l-Beyân an Te'vîli'l-Kur'an**, Mısır, 1954, V, 60.

12 Ahmed İbn Hanbel, **Müsned**, I, 191.

13 Buhârî, Bed'ü'l-Halk, 7, bâbu iza kale ehadüküm âmin...; Müslim, Nikah, 41.

vamlı dırdırıyla evde huzur diye bir şey bırakmayan kadınlar da vardır. İşte âyetin ikinci şıkkında Yüce Allah, böyle huysuzluk eden kadınları da eğitip yola getirmenin metodunu göstermektedir. Bu da şu merhaleler içinde yapılmalıdır:

a) Önce nasihat ve diyalog ile işe başlamalı: Önce kadına tatlı dille öğüt vermeli. "Allah'tan kork, kocana itaat etmek, senin üzerine farzdır. Bana isyan edince Allah'ın cezasına uğrarsın..." gibi sözler söylemeli, hatta bazı hediyelerle de gönlünü alıp yola getirmeğe çalışmalıdır. Bu şekilde yola gelmezse,

b) Ondan yüz çevirmeli ve yatağını ayırmalı: Yüce Allah âyet-i kerimede: "*sonra uslanmazlarsa, kendilerini yataklarda yalnız bırakın*"[14] buyurmaktadır. Kadından ayrı yatmak etkili olabilir. Çünkü kocasını seven kadın, onun ayrı yatmasına dayanamaz. Çok zoruna gider ve hatasını anlayıp dönebilir. Fakat kadın, bununla da yola gelmez, huysuzluğuna devam ederse,

c) Hafifçe dövmek: Son çare olarak fazla ileri gitmeden hafifçe dövülebilir. Dövme başvurulacak son uslandırma metodudur. Başka bir eğitim metodu denenmeden bu yola gidilemez. Döverken de aşırılıktan sakınmak, kamçı ve değnek ile değil, bükülmüş mendille veya elle vurmak, yüze, göze ve başa vurmaktan sakınmak, vücudun hep belli yerine değil, ayrı ayrı yerlerine vurmak gerektiğini müfessirler izah etmişlerdir. İbn Abbas ve Ata, "misvak ile dövülebilir", demişlerdir.[15]

Hz.Peygamber (s.a.v) Veda Haccında şöyle buyurmuştur: "*Kadınlar hakkında Allah'tan korkunuz. Çünkü siz, onları Allah'ın emaneti diye aldınız. Allah'ın sözü uyarınca ırzlarını kendinize helal kıldınız. Onların, sizin yatağınıza, istemediğiniz bir kimseyi yatırmamaları, sizin onlar üzerin-*

---

[14] Nisâ, 4/34.

[15] Taberî, a.g.e, V, 68.

deki haklarınızdandır. Eğer böyle bir şey yaparlarsa hafifçe onları dövünüz. Sizin de onların geçimlerini ve giyimlerini sağlamanız, onların sizin üzerinizdeki haklarındandır."[16]

Dövmek, sert bir metottur. Fakat bazen buna mecbur kalınabilir. Âyet, insan tabiatına uygun yolları göstermiştir. Kadını eğitmek, yola getirmek için önce yumuşak metodlar kullanılır. Genellikle insanlar güzellikten, iyilikten, yumuşaklıktan hoşlanırlar. Ama iyilikten anlamayan, âdeta dayağı bir ihtiyaç gibi hisseden kadınlar nadiren de olsa bulunabilir. Öylelerini yola getirmenin çaresi dayak olmaktadır. Sertlikten anlayana sert metodun kullanılması normaldir.

Nush ile uslanmayanı etmeli tekdir,
Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötektir.[17]

Ancak karısını dövmek zorunda kalan kimse, İslam'ın çizdiği sınır dışına çıkmamalı, nefsinin kızgınlığına kapılıp bütün gücüyle eşinin neresine isabet edeceğini düşünmeden, hiç aldırmadan vurmamalı, öfkesine hâkim olup, sadece te'dîb için hareket etmeli, nefsini tatmin için alabildiğince vurmaktan kesinlikle kaçınmalıdır.

Müfessir Hamdi Yazır şöyle diyor: "Zamanımızda Kur'an'ın, işbu (*dövünüz*) emrini kötü tefsir ederek dillerine dolamak isteyen bazı Avrupalılar görüyoruz. Fakat ne garip tesadüftür ki biz âyetin tefsiriyle meşgul olduğumuz sırada bir Fransız mahkemesinin, kocası tarfından dövülmüş olan bir Fransız kadının açtığı davaya karşı 'hırçınlık edip kocasını öfkelendiren bir kadının yediği dayaktan dolayı boşanma da-

---

16 Müslim, Hac, 19.
17 Kenan Akyüz, **Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi**, İnkılap Yay, İst, 1986, s.48.

vası açmasına hakkı olmadığına' hükmettiğini gazeteler ilan ediyordu.[18]

Dediğimiz gibi dayak, İslam'ın teşvik ettiği bir metod değil, fakat çaresiz kalındığında son çare olarak başvurulacak bir usuldür. Başka ıslah metodu varken hemen dayağa başvurmak, hiçbir suretle doğru değildir. Allah'ın kullarına acımak gerekir. Kadın insanın kölesi değil, hayat arkadaşı, en yakın dostudur. Onu bir oyuncak gibi kullanmak, canı sıkılınca nefsini tatmin etmek, öfkesini gidermek içinde ikide birde ona dayak atmak, sonra da onu sevmeğe kalkmak, İslam'ın sevgi ve şefkat anlayışına aykırıdır. Dayak boşamadan daha hafif olduğu için İslam bunu vazetmiştir.

Yüce Kur'an'ın bu metodu koyarken amacı, toplumun çekirdeği olan aileyi sağlamlaştırmak, yuvanın bozulmasını, ailenin dağılmasını önlemektir. Aile içinde anlaşmazlıklar olabilir. Böyle durumlarda, önce öğüt, sonra ayrı yatma, daha sonra da hafifçe dövme yollarını denemek gerekir. Eğer bunlardan da sonuç alınamaz, anlaşmazlık büyür, yuvayı bozacak derecede tehlikeli boyutlara ulaşırsa, Nisa suresi 35. âyeti gereğince karı-kocanın arasını bulmak üzere erkek ve kadının ailelerinden birer hakem (arabulucu) tayin edilir.

d) İki hakemin tayin edilmesi: Yüce Allah bu hususta şöyle buyurur:

وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ اَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ اَهْلِهَا

اِنْ يُرِيدَا اِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَا اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا

"*Eğer* (karı-kocanın) *aralarının açılmasından endişe duyarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin. Bunlar,* (hakemler) *uzlaştırmak is-*

---

[18] Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, II, 1351.

terlerse Allah onların (karı-kocanın) *aralarını bulur. Çünkü Allah,* (herşeyi) *bilendir, haber alandır.*"[19]

Karı-koca arasındaki geçimsizliklerin, boşanmaya vardırılmadan halledilmesi gerekmektedir. Bunun da en iyi yolu yukarıdaki âyette belirtildiği gibi biri erkek, diğeri de kadın tarafından seçilecek iki hakemin araya girerek, karı-koca arsındaki geçimsizliğin mahiyetini araştırıp aralarını bulma yoluna gitmeleridir.

Hakemleri karı-kocanın kendileri tayin edebileceği gibi, erkek ve kadının yakınları, komşuları yahut hakim de tayin edebilir. Bu şekilde davranmak mü'minlere farzdır.[20]

Normal olarak hakemler, karı-kocanın ailelerinden seçilir. Çünkü aile içindekiler, onların hallerini daha iyi bilirler. Fakat gerektiğinde aileden olmayan kimseler de hakem tayin edilebilir. Hakemlerin erkek, reşid, adil, hüküm verecekleri konular hakkında bilgi ve tecrübelerinin olması gerekir. Hakemler, geçimsizlik nedenlerini ve bunun giderilmesi çaresini araştırırlar. Genellikle âlimler, hakemlerin hem birleştirme, hem de ayırmaya karar verme yetkisine sahip oldukları görüşündedirler. Fakat Katâde, Zeyd İbn Eslem, İbn Hanbel, Ebu Sevr ve Dâvud gibi âlimler hakemlerin, ancak birleştirmeye karar verebileceklerini, ayırma yetkisine sahip bulunmadıklarını söylemişlerdir.[21] Bu görüş âyetin ruhuna daha uygun düşmektedir. Çünkü âyette arabulmak için hakem gönderilmesi emredilmektedir. O halde hakemlerin görevleri arayı büsbütün bozup karı kocayı ayırmak değil, aralarını bulup onları birleştirmektir.

---

19 Nisâ, 4/35.

20 Süleyman Ateş, **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**, İst, 1989, II, 278.

21 İbn Kesir, İmadü'd-Din Ebu'l-Fidâ İsmail, **Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azîm**, Beyrut, 1984, I, 493; S.Ateş, a.g.e., II, 277-279.

Boşanmaya Sebep Olan Haller:

İslam prensip olarak boşanmayı hoş karşılamaz ise de, bazı hallerde kadın ve erkek her iki tarafa da boşanma talebinde bulunma hakkı tanır. Buna fıkıhta "hıyar-ı tefrika" denir. Hemen belirtelim ki; "hıyar-ı tefrika" erkekten çok kadın için mevzubahistir. Çünkü erkek boşama yetkisine sahiptir. Bu sebeple, hıyar-ı tefrikanın onun için mevzubahis olması gereksizdir.

Gerek erkekte ve gerekse kadında bulunan bir kısım özürler, hastalıklar, kötü huylar, karşı tarafa boşanmak üzere hakime müracaat hakkı tanımaktadır. Bu arazları[22] şöyle özetleyebiliriz:

1) *Cinsî teması önleyen arazlar*: Kadınlarda, karn, retak, fetk denen hallerle, erkeklerde hadımlık, innet (iktidarsızlık), mecbubiyet (erkeklik uzvu ve husyelerin kesilme hali)... gibi haller. Evlilikte asıl maksat olmamakla birlikte, aranan hususlardan birinin cinsî tatmin olması sebebiyle, taraflardan birinde buna mani olan bir arazın varlığı, diğer tarafa boşanma hakkı doğurmaktadır.

2) *Hunûset*: Bir şahısta hem erkek ve hem de kadına ait tenasül uzvunun varlığı.

3) *Cünun yani delilik.*

4) *Bazı irsî bulaşıcı hastalıklar*: Bu grupta cüzzam, baras ve zühreVî hastalıklar zikredilebilir.

Bu arazların evlilikten sonra bilinmesi veya meydana gelmesi durumları, tedavi edilebilir veya edilemez olmaları,

---

[22] Araz: Ortaya çıkan kusur ve hastalıklar.

delilikte olduğu gibi tahammül edilebilecek veya edilemiyecek derecede olmaları gibi farklı durumlar vardır.

5) *Geçimsizlik*: Karı veya kocaya boşanma hakkı getiren bir diğer husus ta geçimsizlik diye ifade edilen huzursuzluk halidir. Bu çoğunlukla taraflardan birinin haddini aşması ve kötü ahlaklı olmasından ileri gelir. Bazen bu haller her iki tarafta da bulunabilir. Her halukarda İslam dini geçimsizlik halini de boşanmada meşru bir sebep kabul etmiştir. Bu prensip, bilhassa boşama yetkisi olmayan kadın için avantajlı bir durum teşkil etmekte ve hakime müracaat hakkı tanımaktadır. Hakim iki hakem tayin ederek meseleyi tahkik eder, aralarını düzeltmeye çalışır, hakemlerin vereceği rapora göre karara varır.[23]

Erkeğin kadının hukukuna riâyet etmemesi; mesela nafakasını temin etmemesi, haksız yere dövmesi, küçümsemesi, sövmesi, kadını terkedip onunla konuşmaması gibi haller de bu gruba girer.

Şunu da ifade edelim ki; her ne kadar İslam sayılan hususlarda boşanma meselesinde muhayyerlik hakkı tanımışsa da bunun istismar edilmemesi gerekir. Biraz önce zikrettiğimiz arazlar çoğu kere izafî değerlendirmelerdir. Aslolan evliliğin devamıdır. Evllilikle biraraya gelen insanların birbirlerinin eksikliklerine, nahoş taraflarına sabır ve tahammülü prensip edinmeleri gerekmektedir. "*Din bana hak tanıyor*" diye boşama veya mahkemeye gitmede acele etmek ne İslâmî ne de insanî bir davranıştır. Kur'an, yukarıdaki belirtilen arazların ortaya çıkmasında dahi sabır ve tahammülü tavsiye eder.[24] Evliliğin asıl gayesi, sağlam bir ailenin kurulması, karı ile koca arasında bir dayanışma, bir yardımlaşma ve ünsiyetin

---

23 İbrahim Canan, **Hadis Ansiklopedisi, (kütüb-ü Sitte)**, İst, trs, XI, 147,148.

24 Nisâ, 4/19.

meydana gelmesidir. Cinsî tatmin, çocuk sahibi olmak gibi başka hususlar evliliğin tâlî, ikincil amaçlarındandır. Öyleyse taraflardan birine gelen arazla bu meyvelerden bir veya bir kaçının hasıl olmaması, evliliğin sona erdirilmesine sevketmemelidir. Yukarıda sayılan hastalıkların tedavisi, sakatlıkların giderilmesi, bilhassa günümüz şartlarında imkan dahiline girmiştir.

Boşama Yetkisinin Kocanın Eline Verilmesinin Sebebi:

İslam'da boşama, erkeğin yetkisine verilmiştir. Nikah akdinde kadının da taraf olmasına rağmen boşama yetkisinin kadının değil de erkeğin elinde olmasının sebebi evlilik hayatını muhafaza etmek, iyi düşünülmeden acelece evliliğe son verilmesinin ciddi neticelerini önlemektir. Çünkü mehri veren, evin ve eşin nafakasını temin eden, erkek olduğu için genellikle neticeyi o daha iyi takdir eder, büyük zararlara yol açacak keyfî tasarruflardan kendisi daha çok mağdur olacağı için daha uzak durur. Neticede şu iki sebepten dolayı boşama hakkının kocaya verilmesi karıya verilmesinden daha iyidir.

a) Genellikle kadın erkekten daha duygusaldır. Boşama hakkına o sahip olursa, belki, aile hayatının yıkılmasına değmeyecek kadar basit sebeplerden dolayı âni bir kızgınlıkla boşama yetkisini kullanabilir.

b) Talakın ardından mehr-i müecceli ödemek, iddet içinde nafaka giyim ve diğer ihtiyaçlarını temin etmek gibi bir takım malî yükler gelmektedir. Bu yükümlülükler kocaya ait olduğu için işte bu malî sorumluluklar talakı kullanmada erkeği daha tedbirli hareket etmeye zorlar. O halde bunun evlilik hayatının devamında daha gayretli olan tarafın elinde bulunmasında hayır ve maslahat vardır. Kadın ise boşanmada malî bakımdan zarar görmez. Kadın çabuk etkilenmesi ve si-

nirlenmesi sebebi ile talakı kullanma noktasında temkinli hareket edemez.

Sonra kadın boşama hakkının erkeğin elinde olduğunu bilerek evliliği kabul etmiştir. Erkek razı olursa nikah akdi esnasında kadın, bu hakkın kendisine ait olduğunu şart koşabilir. Ve yine erkek tarafından kendisine bir zarar gelirse malının bir kısmını kocasına vermek suretiyle (hul')[25] hakkını kullanarak evliliğe son verme hakkı da vardır. Aynı şekilde tiksindiren bir hastalık veya kötü muamele veya kocanın kaybolması veya hapsedilmesi veya nafaka temin edememesi gibi bir sebeple mahkeme yoluyla nikah akdini feshettirme (sona erdirme) hakkı da vardır.

Günümüzde ortaya çıkan boşamayı hâkime bırakma yöntemi, şer'an kabul edilen esasla çatıştığı için anlamsızdır. Zira erkek dinen, bu hakkın kendisine ait olduğuna inanır. Dolayısıyla talak verdiği zaman mahkeme kararı olmasa da haramlık meydana gelir. Aynı zamanda bu bizzat kadının da kendi maslahatına uygun olmayabilir. Çünkü boşanma belki de açıklanması kadının aleyhine olan gizli sebeplerden dolayı olabilir. Talak hâkime bırakıldığı zaman bu sebepler mahkeme siciline geçerken ve karar ilan edilirken aile sırları açıklanmış olacaktır. Bazan da sebep bir ahlak uyuşmazlığı, bir nefret ve tiksinme olduğu için ispatı zor olabilir.[26]

---

[25] Karı-koca geçinemez ve Allah'ın emirllerini yerine getirememekten korkarlarsa, kadın belirli bir miktar malı kocasına vermek suretiyle boşanabilir. İşte buna İslam Fıkhında hul' denir. Bkz., İbn Kudâme, **el-Muğnî**, VII, 67.

[26] ez-Zuhaylî, Vehbe, **İslam Fıkhı Ansiklopedisi**, Terc: Komüsyon, İst, 1994, IX, 285,286.

Boşanmanın Çeşitleri: Boşanma iki çeşittir.

1- Bâin Talak

2- Ric'î Talak

1- Bâin Talak: Kesin boşamayı ifade eden söz veya işaretle yapılan boşamadır. Erkek, bu suretle boşadığı hanımına tekrar dönebilmek için kadının rızasını almak, yeniden mehir ödemek ve nikah akdi yapmak zorundadır. Şu dört şekilde cereyan eden boşamalar bâindir.

1) Nikahtan sonra fakat temastan ve halvet-i sahihadan önceki boşama.

2) Kinâyeli sözlerle veya mübalağa ve şiddeti ifade eden sözlerle yapılan boşama.

3) Muhala'a yoluyla yani kadının isteği ile karşılıklı anlaşarak yapılan boşama.

4) Üçüncü boşama hakkını da kullanarak yapılan boşama.

2- Ric'î Talak: Fiilen evlenip karı-koca olduktan sonra, erkeğin zevcesini açıkça veya işaretten üç adedine delâlet etmeyen söz ve hareketle boşamasıdır. Bu çeşit boşamadan sonra, erkek tekrar nikah yapmaya ve mehir ödemeye gerek kalmadan zevcesiyle normal aile hayatına devam edebilir. Böylece mevcut nikah devam eder. Fakat iddet içerisinde müracaat olmamışsa, iddet müddeti bittikten sonra nikah kalkar ve bâin talak husule gelir. Bu durumda erkek, kadına dönmek isterse, nikah tazelemesi, mehir vermesi ve kadının rızasını alması lazımdır. Zira Yüce Allah, erkeklere ric'at hakkını, "*...kocaları bu bekleme müddeti içerisinde isterlerse onları geri almaya* (herkesten) *çok layıktır...*"[27] âyetiyle, iddet müddeti içinde tanımıştır. Erkek dönme hakkını, iddet müddeti içinde kullanırsa, kadının rızasını alma, velisine haber verme ve şâhit tutmaya gerek yoktur. Yalnız kadının, erkeğin

---

[27] Bakara, 2/228.

ric'atını inkar etme ihtimaline karşı dönüşün iki şâhit huzurunda yapılması sünnettir.

İmam-ı Âzam ve İmam Mâlik'e göre ric'at, söz ile, yani "karımı tekrar nikahıma aldım" demek suretiyle yapılabileceği gibi, öpme, sarılma ve cinsi münsebette bulunma gibi fiiliyatla da olur.

İmam-ı Şafii'ye göre ise, erkeğin kadına dönmesi, ancak açık bir ifade ile olur. Mesela: "Eşimi, tekrar nikahıma aldım" demek gibi. Bu sözü söylemeden yalnız cinsi münasebet ve diğer fiillerle ric'at olmaz. Çünkü talak nikahı tamamen ortadan kaldırır. Bu da ancak açık bir ifadeyle mümkündür.[28]

Doğru olan görüş, İmam-ı Âzam ile İmam-ı Mâlik'in görüşüdür. Çünkü iddet, erkeğin bir tercih dönemi yani hanımını boşayacağı veya geri alacağı bir zaman süresidir. Tercih ise söz veya fiille olabilir. Nitekim, Yüce Allah'ın "*...kocaları bu bekleme müddeti içerisinde isterlerse onları geri almaya* (herkesten) *çok layıktır...*" âyeti ve "Bir sahabînin karısını ric'î talak ile boşadığını duyan Resulullah (s.a.v), sahabîlere; "O'na karısını geri almasını söyleyiniz" buyurdu" hadisinde, dönüşün fiilen yapılabileceği görülüyor. Ayrıca zikrettiğimiz bu âyet ve hadiste dönüşün yalnız söz veya fiiliyatla yapılacağına dair bir ifade de yoktur. Demek ki bu konuda bir genişlik ve serbestlik vardır.

İşte bir adam karısını ric'î bir veya iki talakla boşarsa, karısı ister razı olsun ister razı olmasın, iddeti içinde karısına müracaat etmek hakkına sahiptir. Bu suretle kişi, karısını

---

[28] İbn Humam, **Şerhu Fethi'l-Kadîr**, Mısır, 1977, IV, 160; İbn Kudâme, **el-Muğnî,** VII, 278; ez-Zuhaylî, a.g.e., IX, 365-369; Muhammed Ali es-Sâbûnî, **Ravaiu'l-Beyan Tefsiru Ayâti'l-Ahkâm**, Beyrut, 1980, I, 332.

iki kere boşayabilir, üçüncü kere boşar ise; karısı bir başkasıyla evlenip ondan da boşanmış olmadıkça bir daha bir araya gelip karı-koca olamazlar.[29]

İslâm'a Göre Kadını Boşama Usulü:

Kütüb-i Sittede bulunan hadislerin ifade ettiği üzere karısını boşamak isteyen kimse, kadın âdetinden temizlendikten sonra onu boşayıp bekler. Kadın bir âdet daha görüp temizlendikten sonra bir daha boşar. Yine bekler, kadın bir âdet daha görüp temizlenir. Eğer adam boşamağa kararlı ise bir daha boşar. Böylece kadınla olan bütün evlilik bağları kopmuş olur. Kadın ertesi âdetini de gördükten sonra dilediğine varabilir, dilediğiyle evlenebilir.

Bütün mezheplere göre âdet halinde olan kadını boşamak câiz değildir. Âdeti kesildikten sonra kocası, temas etmeden onu boşayabilir. Âdetten sonra temas etmiş ise bu temizlik içinde de boşamak câiz değildir.[30]

Kur'an'ın anlattığı tarzda boşama halinde kadın, kocasının evinden ayrılırken iddet süresini de bitirmiş olarak ayrılır. Bu hususta Kur'an şöyle diyor:

يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَاَحْصُوا الْعِدَّةَ

وَاتَّقُوا اللّٰهَ رَبَّكُمْ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ اِلَّا اَنْ يَأْتِينَ

بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ

لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللّٰهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذٰلِكَ اَمْرًا

---

[29] Bkz., İbn Humam, a.g.e, IV, 158; İbrahim Canan, a.g.e, XI, 151.

[30] el-Cezerî, Abdurrahman, **Kitabu'l-Fıkh alâ'l-Mezâhibi'l-Erba'a**, Beyrut, trs, IV, 311.

"Ey Peygamber, kadınları boşadığınız zaman iddetleri içinde (âdetten temiz oldukları sırada) *onları boşayın ve iddeti sayın* (üç defa âdet görüp temizlenmelerini bekleyin). *Rabbiniz Allah'tan korkun.* (Bekleme süreleri dolmadan) *onları evlerinden çıkarmayın. Kendileri de çıkmasınlar; ancak apaçık bir edepsizlik yaparlarsa başka. Bunlar, Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını geçerse kendine yazık etmiş olur. Bilmezsin belki Allah, bundan sonra bir iş ortaya çıkarır* (bu bekleme süresi içinde, eşler arasında bir sevgi yaratır, bir anlaşma zemini hazırlar)."[31]

Bu âyete göre, yukarıda da belirttiğimiz gibi, hanımını boşamak isteyen kimse, eşi âdetten temizlendikten sonra, onunla cinsel ilişki kurmadan onu boşar, kadın bir âdet görüp temizlendikten sonra ikinci kez boşar, yine bekler, kadın bir âdet daha görüp temizlenir. Erkek boşamaya kararlı ise hanımını boşar ve böylece karı-koca arasındaki evlilik bağı kopmuş olur. Kadın iddetini bitirdikten sonra istediği erkeğe varabilir.[32]

Âyet ve hadislere göre kadının boşanması şu şekilde gösterilebilir:

1.talak		2. talak	3. talak
kadının temiz olduğu devre	hayızlı devre		
1. ay		2. ay	3. ay

Erkeğin eşine bu üç ay içinde dönme hakkı vardır.[33] Gerek Bakara Suresindeki 229.âyetin, gerekse Talak Suresindeki 1.âyetin ifadesinden anlaşılıyor ki; bu üç talak, ayrı ayrı talaklardır. "مَرَّتَانِ : merratâni" ta'biri, bir şeyin iki kere ya-

---

31 Talak, 65/1.

32 Boşanma ile ilgili olarak bkz., Bakara, 2/229, 236,241; Yazır, a.g.e., II, 786, 787, 817, VI, 3912, VII, 5060, 5070-5073.

33 Bkz., Bakara, 2/228,229; et-Taberi, a.g.e, II, 440, 458.

pılmasını gösterir. Yüce Allah'ın âyetteki; "الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ: *talak, iki* defadır" cümlesinden maksat, ric'î talaktır. Çünkü bir önceki âyet, bunun delilidir. Yani erkeklerin kadına dönme hakkı, ancak birinci ve ikinci talaktan sonra olabilir. Üçüncü talaktan sonra erkek için hanımına dönme hakkı yoktur. Allah'ın âyette, "talak ikidir" değil de, "*talak iki* defadır" buyurması, iki talakı bir defa da vermesine değil, tek tek vermesine işaret eder.[34] Yüce Allah erkeğe hanımını boşamak için üç hak vermiştir. Sünnete uygun olan uygulama bu üç boşama hakkının teker teker kullanılmasıdır. Bu üç hakkın bir defada kullanılması bidattır, yapılması uygun değildir.

Erkek hanımını boşarken üç talakı ifade eden bir cümle kullansa üç talak mı, yoksa bir talak mı meydana gelir?

İslam âlimleri, üç talakı ifade eden bir cümle ile üç talakın mı yoksa bir talakın mı meydana geleceği hususunda ihtilaf etmişlerdir.

a- Âlimlerin çoğunluğu, (Hanefî, Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîler) üç talakı ifade eden bir cümle ile üç talakın vuku' bulacağını söylemişlerdir.

Delilleri ise şu şekildedir:

1. "*Talak iki defadır, sonrası ya iyilikle tutmak veya güzellikle serbest bırakmaktır.*"[35] Bu âyet, haram olmakla beraber üç talakın bir arada vâki olacağını gösterir. Çünkü "*talak iki defadır*" sözü tekrar dönme imkanı olması için ayrı ayrı verilmesinin hikmetine dikkati çekmek içindir. Kişi bu hikmete aykırı hareket etse ve iki talakı bir arada verse talak

---

[34] Bkz., eş-Şevkânî, Muhammed b.Ali b.Muhammed, **Fethu'l-Kadir**, Mısır, 1964, I, 238.

[35] Bakara, 2/229.

vâki olur. Zira âyette aralarında fark olduğu beyan edilmemiştir. Sonra "*daha sonra o kadın bir başka koca ile evlenmedikçe o kocaya helal olmaz*" sözü iki talaktan sonra üçüncüsünü de verirse kocasına haram olduğuna delalet etmektedir.

2. "*Onları iddete başlayabilecekleri vâkitte boşayın*" denildikten sonra "*bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır, kim bu sınırları çiğnerse muhakkak kendine zulmetmiştir*"[36] denilmiştir. O halde meşru' talak, peşinden iddet gelen talaktır. İddet içinde üç talak vermesi halinde ise bu mana kalmaz. Bu da iddete başlamayacağı bir halde verilen talakın da vâki olduğunu gösterir. Şâyet vâki olmasaydı böyle bir halde boşamakla kendine zulmetmiş olmazdı. İddetini düşünerek boşamayan -mesela üç talakla boşayan- da kendine zulmetmiştir.[37]

3. Buhârî ve Müslim'de Uveymir el-Aclânî'nin lian kıssası hakkında gelen Sehl b.Sa'd hadisinde şu ifade vardır: "karı-koca lianı bitirdikleri zaman Uveymir: "Ya Resulallah onun hakkında yalan söyledim" dedi ve daha Resulullah (s.a.v) ona emretmeden hanımını üç talakla boşadı. Hz. Peygamberin onun bu hareketini reddettiği nakledilmemiştir.[38]

4. Rukâne b.Abd Yezid hanımı Süheyme'yi "kesin" kastıyla boşamıştı. Resulullah'a bildirdi ve "vallahi bir talak vermek istemiştim" dedi. Resulullah (s.a.v) "Vallahi sadece bir talak vermek istemiştin" öyle mi? dedi. Rukâne de "vallahi bir talak vermek istemiştim" deyince Resulullah (s.a.v) hanımını Rukâne'ye geri gönderdi.[39]

---

36 Talak, 65/1.
37 ez-Zuhaylî, a.g.e., IX, 323,324.
38 ez-Zuhaylî, a.g.e., IX, 324.
39 Tirmizî, Talak, 2; Ebû Dâvûd, Müslim ve İbn Hanbel de rivayet etmişlerdir.

Bu bir lafızla verilen üç talakın üç sayılacağına dair en açık delillerden biridir. Çünkü Rukâne'nin bu sözü ve Hz. Peygamberin, "kesin" sözü ile sadece bir talak vermek istediğine dair yemin ettirmesi gösteriyor ki, Rukâne üçe niyet etse idi şüphesiz üç talak vâki olacaktı.

b- Bazı Zahirî mezhebi âlimlerine göre, üç talakı ifade eden bir cümle, üç talakı ifade etse dahi, bir talak meydana gelir. Bu aynı zamanda Tâvus, İbn Teymiye ve İmamiyye mezhebinin görüşüdür.[40] Bunların delilleri ise;

1. "*Talak iki defadır...ona üçüncü talakı da verirse hanımı kendisine başka bir koca ile nikahlanmadıkça helal olmaz*"[41] âyetine göre meşru' olan boşama talakı teker teker vermektir. Çünkü Allah bu âyette "*talak iki defadır*" buyurmuştur. "*talak ikidir*" dememiştir.

Üç talakın bir defada verilmesi meşru' değildir. Üç talakı bir lafızda toplarsa sadece bir tane vâki olur. "Üç" sözü ile boşayan "bir talakla" boşamış demektir, üç talakla değil.

2. İbn Abbas hadisinde şöyle denilmiştir: "Resulullah zamanında, Hz.Ebu Bekir'in hilafetinde ve Hz.Ömer'in hilafetinin ilk iki senesinde üç talak bir talak sayılırdı. Sonra Hz.Ömer: "İnsanlar daha evvel teenni ile davrandıkları bir meselede acelecilik yapmaya başladılar, bunu onlar aleyhine geçerli saysak" diye temenni etti, sonra da geçerli saydı."[42] Bu, bir lafızla verilen üç talakın bir talak sayıldığına ve Hz.Ebu Bekir zamanında ve Hz.Ömer'in hilafetinin ilk iki senesinde böyle amel edilmeye devam edildiğine göre nesh edilmediğine açıkça delalet etmektedir. Çünkü Hz.Ömer bunu maslahat ve siyaset-i şeriyye babından geçerli saymıştır.

---

40 ez-Zuhaylî, a.g.e, IX, 321,322.
41 Bakara, 2/229, 230.
42 eş-Şevkânî, **Neylü'l-Evtâr**, VI, 227,228.

3. İbn Abbas'ın rivâyet ettiği Rukâne hadisi: Rukâne hanımını, bir celsede üç talakla boşadı, sonra buna çok üzüldü. Hz.Peygamber (s.a.v) ona: "nasıl boşadın?" diye sordu. O da "bir celsede üç talakla" diye cevap verdi. Peygamberimiz ona: "Bu sadece bir tane sayılır, dön hanımına" buyurdu.[43]

4. Hz.Peygamber, namazdan sonra, otuz üç kere "sübhanallah", otuz üç kere "elhamdülillah", otuz üç kere "Allahuekber" denmesini tavsiye etmiştir. Şimdi bir adam bir defada 33 sayısını söyleyerek "otuz üç kere elhamdülillah" demekle bu emri yerine getirmiş olmaz. Mutlaka ayrı ayrı otuz üç tane "elhamdülillah" demesi gerekir. İşte tıpkı bunun gibi, bir adam, bir sözle: "üç defa boşadım" demekle de kadın, üç defa boşanmış olmaz. Hz.Peygamber'in açıkladığına göre âdet halinde iken kadın boşanmaz, ancak temizlik halinde boşanabilir. Abdullah İbn Abbas şöyle demiştir: Adamın "üç defa boşadım" demesinin bir anlamı yoktur. Bu ifade, ancak geçmişte olan bir olayı anlatmakta kullanılabilir. Mesela adam: "Ben falan sureyi üç defa okudum" derse bu doğrudur. Ama bir defa okuduğu halde "üç defa okudum" derse yalancı olur. Keza adam döne döne üç defa Allah'a yemin etse, bu, üç yemindir. Fakat sadece "üç defa Allah'a andolsun" derse bu sözü bir yemindir.[44]

Sonuç olarak diyebiliriz ki, şâyet erkek hanımını boşarken üç talakı ifade eden bir cümle kullanmışsa, erkeğin bu ifadeyi söylerken ne niyet ettiğine bakılır. Eğer bunu söylerken bir talakı niyet ettiyse bir, üç talakı niyet ettiyse, üç talak vuku' bulur. Çünkü erkek bile bile Yüce Allah'ın kendisine verdiği ruhsatı çiğneyerek üç hakkı da birden kullanmıştır. Sonucuna da razı olması gerekir.

---

43 eş-Şevkânî, **Neylü'l-Evtâr**, VI, 232.
44 Süleyman Ateş, a.g.e, I, 400,401; es-Sâbûnî, a.g.e, I, 334.

Tahlil veya Hulle:

فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتّٰى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَاِنْ طَلَّقَهَا

فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا اَنْ يَتَرَاجَعَا اِنْ ظَنَّا اَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ

وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

"*Erkek* (üçüncü kez) *boşarsa artık kadın başka bir kocaya varmadan kendisine helal olmaz. O* (vardığı adam) *da bunu boşarsa, Allah'ın sınırları içinde duracaklarına akılları kestiği takdirde,* (eski karı-kocanın) *tekrar birbirlerine dönmelerinde kendilerine bir günah yoktur. İşte bunlar Allah'ın sınırlarıdır* (Allah) *bunları, bilen bir toplum için açıklıyor.*"[45]

Bu âyete göre bir koca, karısını iki talakla boşadıktan sonra bir kez daha boşarsa, kadın başka bir kocaya varmadan eski kocasıyla evlenemez. Yeni vardığı kocası da kendisini boşarsa o zaman tekrar eski kocasıyla evlenebilir.

Bu nikahın mahiyeti de ihtilaf konusu olmuştur. Said İbn el-Müseyyib'e göre sadece akid kâfidir. Kadın başka bir adama sadece nikahı kıyıldıktan sonra onunla zifaf olmadan boşansa dahi birinci kocasına helal olur. Diğer âlimlere göre sadece nikah kıymak yetmez. Mutlaka birleşmek şarttır.

Bu hususta delilleri şudur: "Rifâ'a el-Kurazî'nin karısı, Hz.Peygamber'e gelip demiş ki: "Ben Rifâ'a'nın karısı idim, beni boşadı. Abdurrahman İbn ez-Zübeyr'e vardım. Ama ondaki de tıpkı çaput gibi." Hz.Peygamber gülerek: "Yani tekrar Rifâ'a'ya varmak mı istiyorsun? Ama sen bunun, bal-

---

45 Bakara, 2/230.

cağızından bu da senin balcağızından tatmadıkça olmaz" demiş"[46]

Sırf eski kocasına varabilmek amacıyla birisiyle evlenmeğe *tahlil* denir. Eski kocasına helal yapmak için kadınla evlenen erkeğe *muhallil*, bu işin kendisi için yapıldığı adama *muhallelun leh* denir.

İmam-ı Mâlik, İmam-ı Ahmed, Sevrî, zahir ehline ve başka birtakım âlimlere göre bu maksat ile yapılan nikah batıldır. Böyle yapmakla kadın, ne birinci kocasına, ne de ikinci kocasına helal olmaz. İkinci erkek, tam arzu ile ve devamlı karısı olması niyetiyle kadınla evlenecektir. Sonra herhangi bir sebeple boşarsa o zaman kadın birinci kocasına varabilir.

Dilimizde *hulle* denen bu uygulama, Kur'an'ın ruhuna aykırıdır. Ehli sünnet âlimlerine göre muvakkat nikah câiz değildir. Hz.Peygamber (s.a.v)'in, bu işi yapan (muhallil)e de, yaptıran (muhallelun leh)e de lânet ettiği rivâyet edilir.[47]

Kadının ikinci evlenmesinin, bir şaka, ya da eski kocasına varmak için şer'î bir hile olmayıp tam bir evlenme olduğunu yukarıda kaydedilen "useyle hadisi" de göstermektedir. İbn Abbas da muhallil hakkında sorulan bir soruya, Hz.Peygamber (s.a.v)'in, şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Böyle şey olmaz. Ancak istek ile evlenme olur. Elden ele dolaşacak nikah olmaz, Allah'ın kitabıyla eğlenilmez. Erkek, kadının balcağızından tatmadıkça nikah olmaz."[48]

---

[46] Buhârî, Libas, 23, Talak, 7, 37; Nesâî, Talak, 9; Ebû Dâvûd, Talak, 49; İbn Mâce, Nikah, 32; Ahmed İbn Hanbel, I, 214, II, 25; Mâlik, **Muvatta**, Nikah, 17-18.

[47] Bkz., Tirmizî, Nikah, 28; Nesâî, Talak, 13; Ebû Dâvûd, Nikah, 15; İbn Mâce, Nikah, 33; Ahmed İbn Hanbel, I, 83,87,88,93, II, 322.

[48] et-Tâc, II,313.

İbn Menzûr ve İbn Ebî Şeybe, Hz.Ömer'in kendisine bir muhallil veya muhallelun leh getirilse onları recmedeceğini söylemiş bulunduğunu rivâyet etmişlerdir.[49]

İbn Kayyım, "*İ'lâmu'l-Muvakkıîn*" adındaki kitabının birkaç faslında bunun kötülüklerini anlatmaktadır.[50] Kur'an'ın ruhuna tamamen aykırı düştüğü halde nedense bazan uygulanmış olan bu hulle meselesi, birçok kimsenin, İslam'a dil uzatmasına sebep olmaktadır. Kabahat hâşâ İslam'da değil, onu yanlış anlayanlardadır.

Hz.Ömer'in oğlu Abdullah, bu tür bir maksat ile nikahlanan hem kadın hem de erkeğin, zânî olacaklarına hükmetmiştir. Bir adam İbn Ömer'e gelmiş, karısını üç talak ile boşayan bir mü'min kardeşinin karsını tekrar ona helal kılmak maksadıyla o boşanmış kadın ile nikahlanan adamın durumundan sormuş. İbn Ömer: "Nikah, ancak istekle olur. Biz bu tür evlenmeyi, Resulullah devrinde sifah (zina) sayardık" demiştir.[51]

Bu tür evlenmeyi bazı imamlar mekruh, bazıları da haram görmüşlerdir. Bunun hoş bir şey olduğunu söyleyen yoktur. Yukarıda saydığımız deliller, hulle nikahının, İslam'ın ruhuna aykırı olduğunu açıkça gösterir. İslam'ı böyle yanlış anlamalardan tenzih etmek gerekir. Kesin olarak boşanan kadın, Kur'an'a göre başka biriyle evlenir. Şâyet o adam, herhangi bir sebeple kendisini boşarsa o zaman eski kocasına varabilir. Ama ben şununla bir nikah kıymak veya yanında bir iki gün kalmak suretiyle evleneyim de sonra eski kocama varayım niyetiyle evlenme olmaz. Bu tür evlenme, mut'a ni-

---

49 İbn Kayyım el-Cevziyye, Muhammed İbn Ebibekir, **İ'lâmu'l-Muvakkıîn**, Beyrut, 1907,III, 62,

50 İbn Kayyım, a.g.e., III, 63-64.

51 İbn Kesir, a.g.e, I, 373.

kahına benzer, mut'a nikahı da birinci bölümde açıkladığımız üzere ehli sünnet âlimleri tarafından haram kabul edilir.

İddet (bekleyiş):

İddetin lügat manası saymaktır. Şer'î ıstılahta ise iddet; bir kadının boşanmadan sonra yeni bir evlenme yapmayıp beklemesi manasına gelir. Kitap, sünnet ve icma ile iddet kadın hakkında vâciptir.[52]

Kitaptan delili Yüce Allah'ın boşanma iddetine dair şu âyetidir: وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ... "*Boşanmış kadınlar, üç kur' (bekleyip) kendilerini gözetlerler...*"[53] Vefat dolayısıyla iddet hakkında da şöyle buyurulmaktadır:

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا

"*İçinizden vefat eden kimselerin bıraktıkları zevceleri kendilerinden dört ay on gün beklerler*"[54] Küçük, ay halinden kesilmiş (âyise) ve gebe kadının iddeti hakkında da şöyle buyurulmaktadır:

وَاللَّائِي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ

وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا

"*Kadınlarınız arasında hayızdan kesilmiş olanlarla ve asla hayız görmeyenler de eğer şüphe ederseniz onların iddetleri üç aydır. Hamile olanların iddetleri ise yüklerini bırakmalarıdır. Kim Allah'tan korkarsa (Allah) ona işinde bir kolaylık yaratır.*"[55]

---

52 İbn Kudâme, el-Muğnî, VII, 448.
53 Bakara, 2/228.
54 Bakara, 2/234.
55 Talak, 65/4.

Sünnetten delili ise Rasulullah (s.a.v)'in şu hadisidir: "Allah'a ve âhiret gününe iman eden bir kadının ölmüş bir kimse için üç günden fazla yas tutması helal değildir. Yalnız kocası bundan müstesnadır. Onun iddeti dört ay on gündür."[56] Ayrıca Hz.Peygamber (s.a.v) Kays kızı Fatma'ya İbn Ümmi Mektum'un yanında iddet beklemesi emrini vermiştir.[57]

İcmaya gelince, İslam âlimleri genel olarak iddetin vücubu üzerinde icma etmişlerdir.

İddetin Hikmeti:

Âlimler, kadının İddet beklemesinin hikmeti hususunda birçok sebep saymışlardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

1) Kadının hamile olup olmadığının bilinmesidir. Bu da nesep karışıklığı olmaması içindir. Çünkü kocası ölen bir kadına iddet beklemek farz olmasa da, kadın hemen evlense, hamile kaldığı takdirde doğuracağı çocuğun babasının hangi kocası olduğu bilinmezdi. Bu bilgisizlik çocuğa karşı bir ilgisizlik meydana getireceğinden, İslamın emrettiği kurallar çerçevesinde yavrunun yetiştirilemeyeceği, herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Tüm bu ihtimallere karşı İslam, kadının iddet beklemesini emretmiştir.

2) Allah, mü'min kadınların iddet beklemesini emretmiştir. Bu emre uymak ibadettir.

3) Evliliğin çok faziletli ve güzel bir şey olduğunu insanların idrak etmesi içindir. İddet olmasaydı, kadınların evlenip ayrılmaları çocuk oyuncağına benzerdi.[58]

4) İddet bekleme süresi içinde karı kocanın, iyice düşünüp bir anlaşma zemini bulmalarına, aradaki kırgınlığı gidererek tekrar birbirlerine dönmelerine imkan verilmesidir. Karı koca, herhangi bir sebeple kavga edebilir, anlaşmazlığa düşebilir, öfkeye kapılıp boşanmağa kalkabilirler. Ama bu

---

[56] Müslim, Talak, 9; eş-Şevkânî, **Neylü'l-Evtâr**, VI, 292.

[57] Ahmed İbn Hanbel, VI, 412,

[58] es-Sâbûnî, a.g.e, I, 367.

anlaşmazlık, çoğu kez bir öfkenin eseridir. Şimdi bunlar, birbirlerine yaklaşmadan, aynı evde veya başka evlerde bir süre ayrı yaşayıp düşünürlerse, çoğunlukla yaptıklarına pişman olur, birbirlerini gerçekten sevdiklerini ve ayrı yaşayamayacaklarını anlar ve birbirlerine dönmeğe karar verebilirler. Nitekim Cenab-ı Hak: "*Bilemezsiniz, belki Allah, bundan sonra bir iş yapar* (bir anlaşma imkanı ortaya çıkarır)"[59] âyetiyle iddetin hikmetini açıklamıştır. Öyle ya, insan bir nimetin kadrini, bir süre ondan uzak kalınca daha iyi anlar.

Kadın, iddeti içinde iken kocası isterse yeni bir nikah kıymadan ona dönebilir. Ancak iyi niyetle dönmek şartıyla. Yüce Allah: "*Bu arada, kocaları da barışmak isterlerse onları geri almağa daha çok hak sahibidirler.*"[60] cümlesiyle bu iyi niyetin, ıslah ve barış niyetinin esas olduğunu bildiriyor. Müfessir Kasımî, ıslah niyetiyle olmadıkça iddeti içinde, boşadığı kadına dönmenin haram olduğunu söylemiştir.[61]

---

[59] Talak, 65/1.
[60] Talak, 65/4.
[61] el-Kurtubî, Ebu Abdillah Muhammed b.Ahmed, **el-Câmi' Li Ahkâmi'l-Kur'an**, Beyrut, 1985, III, 123; İbn Kesir, a.g.e., I, 371; Ateş, a.g.e., I, 398-399.

İddet Miktarları:

a) *Hamile kadının iddeti:* Hamile kadının iddeti çocuğunu dünyaya getirmekle biter. Nitekim Yüce Allah bu hususta şöyle buyurur: وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ

"Gebe olan kadınların bekleme süresi, yüklerini bırakıncaya kadardır."[62]

Hamile kadının iddet beklemesinin sebebi kocasından ayrılması veya kocasının vefat etmesidir. Böylelikle nesepler karışmaz.

b) *Kocası vefat etmiş kadının iddeti:* Kocası vefat etmiş kadın eğer hamile ise, iddetinin doğumunu yapmakla sona ereceğini yukarıda söyledik. Doğumun vefattan kısa bir süre sonra veya uzun bir süre sonra olması arasında bir fark yoktur.

Eğer kadın gebe değilse onun iddeti ittifakla vefat tarihinden itibaren geceli gündüzlü dört ay on gündür. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا

"İçinizden ölenlerin, geriye bıraktıkları eşleri, dört ay on gün (bekleyip) *kendilerini gözetlerler."*[63] Bu iddetlerini bekleme sebebi önceden de açıkladığımız gibi koca nimetini kaybetmesine karşılık bir üzüntüdür.

c) *Boşanmış kadının iddeti:* Eğer kadın hamile ise onun iddeti önceden de açıkladığımız gibi doğum ile tamamlanır. Boşanmış kadın şâyet hamile değil ise onun iddeti bütün âlimlerin ittifakıyla üç kurdur. Yani Hanefilerle Hanbelilere

---

[62] Talak, 65/4.
[63] Bakara, 2/234.

göre üç ay hali, Mâlikilerle Şafiîlere göre üç temizlik süresidir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ... "*Boşanmış kadınlar, üç kur'* (bekleyip) *kendilerini gözetlerler...*"[64] bu âyet boşanmış olan kadına üç kur süre ile beklemeyi farz kılmaktadır.

d) *Küçük olduğu yahut yaşlılığı dolayısıyla ay hali olmayan ve hiçbir şekilde ay hali olmamış kadının iddeti*: Eğer kadın küçüklüğü yahut ye's yaşına ulaştığı için yaşlılığı veya 15 yaşına bastıktan sonra hiçbir şekilde ay hali görmeyen için iddet üç aydır. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

وَاللَّائِي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ... "*Kadınlarınız arasından ay halinden kesilmiş olanlarla asla ay hali görmeyenler hakkında şüphe ederseniz onların iddetleri üç aydır.*"[65]

64 Bakara, 2/229.
65 Talak, 65/4.

Erkeğin, eşinden talak karşılığı mal alması mübah mıdır?

Allah, kadını boşarken iyilikle ayrılmayı emrettiği gibi, erkeğin eşine nikah mehri olarak verdiğinden bir şey almasını da yasaklamıştır. Ancak aralarında Allah'ın çizmiş olduğu evlilik hudutlarını yerine getiremeyeceklerinden korkarlarsa o zaman alabilirler. Çünkü Allah;

وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَاْخُذُوا مِمَّا اٰتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا اِلَّا اَنْ يَخَافَا اَلَّا يُقِيمَا
حُدُودَ اللّٰهِ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا
افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ
فَاُولٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

"*Onlara verdiklerimizden bir şeyi geri almanız, size helal değildir. Yalnız erkek ve kadının, Allah'ın sınırlarında duramayacaklarından korkarsanız o zaman kadının* (ayrılmak için) *verdiği fidyede* (hakkından vazgeçmesinde) *ikisine de bir günah yoktur. İşte bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Sakın bunları aşmayın. Kimler, Allah'ın sınırlarını aşarsa işte onlar zâlimlerdir.*"[66] buyurmaktadır. Bu âyetteki korkmaktan maksat, Allah'ın evli çifte meşru' kıldığı hudutları aşmaktan korkmaktır.

Çünkü âyetten murat, Allah'ın evli erkek ve kadına çizmiş olduğu sınırların yerine gelmemiş olmasıdır. Bu da birbirine karşı iyi geçinmemeleri, birbirlerine bağlı olmamaları, hülasa erkeğin kadın, kadının erkek üzerindeki haklarının yerine gelmemesidir. Bu suretle aralarındaki sevgi ve saygı yok olduğu gibi, nefrete de dönüşebilir. Bu nefret havasıyla kadının, kendisini boşaması için kocasına mal ve para vermesi, kocasının da alıp kabul etmesi helal ve câizdir. Bu şekilde kadının boşanmasına fıkıh literatüründe "hul'" adı verilir. İs-

66 Bakara, 2/229.

lam âlimleri hul'ü; "kocanın, karısından aldığı bir mal karşılığı ayrılmasıdır" şeklinde tarif etmişlerdir.[67] Erkeğin, karısından boşanma karşılığı mal ve para alması zulüm değil, adalet ve insafla harekettir. Çünkü erkek evlilik sırasında mehir verdiği gibi, bir çok masraflar da yapmıştır. Tüm bunlara rağmen ayrılma arzusunda bulunan hanımından, mehri geri alması uygundur. Buhârî'nin rivâyet ettiği şu hadis, bu meseleye ışık tutmaktadır: Sâbit İbn Kays'ın hanımı Cemile binti Abdillah Peygamber efendimizin yanına gelerek, "Ya Resulallah, kocamla bir arada hayat sürmem mümkün değildir. Allah'a yemin ederim ki, onun ahlak ve dininden dolayı değil, yalnız İslam'dan sonra tekrar küfre dönmek ve kâfir olmak istemiyorum. Evimin bahçesinden kocamın birkaç kişiyle birlikte gelmekte olduğunu gördüm. Onlar içinde rengi en siyah, boyu hepsinden kısa ve yüzü en çirkin olarak kocamı gördüm" dedi. Bu sırada gelen ve hanımının konuşmasını dinleyen Sâbit İbn Kays, "Ya Rasulallah! malımın en iyisi olan bahçemi mehir olarak o'na verdim. Eğer beni istemiyorsa, bahçemi geri versin. Ondan üç talakla ayrılayım", dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) kadına, kocasının sözlerine karşı ne diyeceğini sorunca, "evet, boşadığı takdirde bahçesini, dilerse fazlasını da veririm" dedi. Peygamber efendimiz de bahçeyi kocasına verdirdi. İkisini birbirinden ayırdı."[68] İşte İslam'da ilk hul' olayı budur. Hul', ancak eşlerin, Allah'ın emrettiği biçimde güzel geçinemiyeceklerini iyice anladıkları zaman yapılabilir. Allah'ın belirttiği sınırlara uymamak; geçimsizlik, itaatsizlik, dövme, hakir görme, ihmal, hastalık, bunaklık, çirkinlik gibi hallerden ileri gelir. Mecbur kalmadan böyle bir yola başvurmak günahtır. Hz. Peygamber: "Hangi kadın zorunlu bir sebep olmadan kocasından kendisini boşamasını isterse ona cennet kokusu haramdır" demiştir.[69]

---

67 el-Cezerî, a.g.e, IV, 387; ez-Zuhaylî, a.g.e, IX, 379.
68 İbn Kesir, a.g.e, I; 273-274; er-Râzî, a.g.e, II, 249.
69 İbn Mâce, Talak, 21; Dârimî, Talak, 6.

Bazı âlimlere (Hanbelî) göre[70] hul', talak değil, fesh'tir. Eşler razı oldukları zaman erkek yeni bir nikah ve mehirle karısına dönebilir. Bu nikah, yeni bir akid sayıldığından, diğer nikahların bütün şartlarını içinde taşır.

Cumhura (Hanefî ve Mâlikî) göre,[71] hul' fesh değil, talaktır. Çünkü hul' fesh olsaydı, hul'da kadının aldığı mehirden fazlasını vermesi câiz olmazdı.[72]

Boşanan Kadınlara Verilecek Müt'a:

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً
وَمَتِّعُوهُنَّ عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا
عَلَى الْمُحْسِنِينَ وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً
فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوَ الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ وَأَنْ تَعْفُوا
أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

"Henüz dokunmadan, ya da bir mehir kesmeden kadınları boşarsanız, size bir günah yoktur. Ancak onları faydalandırın (bir miktar bir şey verin). *Eli geniş olan, kendi gücü nisbetinde, eli dar olan da kendi kaderince güzel bir şekilde faydalandırmalı* (herkes gücü ölçüsünde bir şey vermeli)*dir. Bu iyilik edenlerin üzerine bir borçtur. Bir mehir kestiğiniz takdirde henüz dokunmadan onları boşamışsanız, kestiğinizin yarısını* (verin). *Ancak kadınlar vazgeçer, yahut nikah bağı elinde bulunan erkek vazgeçerse başka.* (Erkekler), *sizin affetmeniz,* (müsamaha gösterip mehrin tümünü vermeniz) *takvaya daha yakındır. Aranızda birbirinize*

.70 el-Cezerî, a.g.e, IV, 424.
71 el-Cezerî, a.g.e, IV, 424, 425.
72 S.Ateş, a.g.e, I, 409.

iyilik etmeyi unutmayınız. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızı görür."[73]

Bu iki âyet, henüz dokunulmadan boşanan kadınlar hakkındadır. Şartlar gerektirdiği takdirde birleşmeden kadını boşamak câizdir. Çünkü "*Allah katında en sevilmeyen helal boşanmadır.*" Şâyet boşamayı zorunlu kılan bir durum varsa nikahtan sonra henüz kadınla birleşme olmadan karısını boşayan erkek, kadına müt'a vermek zorundadır. Yani nikahta eğer mehir kesilmemiş ise, karısına birşeyler verip gönlünü alması gerekir. Eğer nikahta mehir belli edilmiş ise böyle bir boşanma halinde karısına takdir edilen mehrin yarısını vermesi gerekir. Ama kadın, isterse bu hakkından vazgeçebilir, yahut erkek, mehrin tamamını verebilir. Burası, onların seçimlerine ve faziletlerine bırakılmıştır. Tabii karşısındaki eşinin lehine bağışta bulunup, ona lütufkâr davranmak takvaya daha uygundur. Şüphesiz ki Allah, kullarının yaptıklarını görmektedir. Allah katında, yapılan iyilik kesinlikle zâyi olmaz.

Yukarıda zikrettiğimiz Bakara suresi 236.âyet, mehir kesilmemiş ve kendisine dokunulmamış kadının, 237.âyet ise mehir kesilmiş ve kendisine dokunulmadan boşanmış kadının durumunu anlatmaktadır. Kendisiyle birleşme vukubulmadan boşanmış kadının iddet beklemesi gerekmez.

237. âyette: "*Nikah bağı elinde bulunan*" kimsenin affetmesinden, yani mehri bağışlamasından söz edilmektedir. Acaba nikah bağı elinde bulunan kimdir? İbn Abbas, Hasan Basrî, Tâvus, Atâ, Zeyd İbn Eslem ve Rebî'a'ya göre bununla kastedilen, kadının velisidir. İmam Mâlik bu görüşü benimsemektedir. Hz.Ali, Şureyh, Said İbn el-Müseyyib, Cubeyr İbn Mut'im, Mücahid ve Sevrî'ye göre bu deyimle kastedilen,

---

73 Bakara, 2/236,237.

kocadır. Ebu Hanife ve Şâfiî de bu görüşü benimsemişlerdir. Bu görüş daha kuvvetlidir. Zira nikah bağı, tam olarak kocanın elindedir. Kadının velisi, gerçi onu evlendirebilir ama bu tasarrufun geçerli olabilmesi için kadının, özellikle buluğa ermiş kadının muvafakati şarttır: "*Kadınlara, mehirlerini gönül hoşluğuyla verin; eğer* (onlar) *kendi istekleriyle o mehrin bir kısmını size bağışlarlarsa onu da afiyetle yeyin*" [74] âyetinin ifadesiyle mehri almak ve onu gönülden bağışlamak, kadının hakkıdır. Kadının velisi, kadının hakkını alıp bağışlayamaz.

Şimdi bu tabirle, birincilerin dedikleri gibi veli kastedilirse âyetin manası: "Şâyet kadınlar, yahut nikah bağı elinde bulunan kadının velisi bağışlar, mehirden vazgeçerse, koca mehri vermeyebilir" demektir. İkincilerin dedikleri gibi bu tabir ile kastedilen koca ise âyetin manası: "Şâyet kadınlar, hakları olan yarı mehri almaktan vazgeçer, ya da nikah bağı elinde bulunan koca, kendi hakkını bağışlayarak mehri tam öderse bunu yapabilir" demek olur.[75]

Âlimler birinci âyetten, mehir belirtmeden nikah yapmanın câiz olduğunu çıkartmışlardır. Mehir belirtilmeden nikahlanan kadınlara, dengi olan kadınların mehri (mehr-i misl) verilir.

Müt'a ve mehr nedir, bunlar kimlere verilir?

Müt'a, erkeğin boşadığı kadına vereceği, kadına yarar sağlayacak bir miktar eşya, para vs. dir.[76] Mehr ise birinci bölümde de belirttiğimiz gibi, evlenme mukabilinde kadına verilmesi gereken mal, eşya, yahut paradır. Nikah kıyılırken kadına verilecek mehir yahut para belirtilebilir. Mehir

---

[74] Nisâ, 4/4.
[75] S.Ateş, a.g.e, I, 421.
[76] ez-Zuhaylî, a.g.e, IX, 249.

belirtilmesede nikah sahihtir, bu durumda o kadına dengi olanların mehri verilir.

Mehir belirtilmeden nikah kıyılmış, fakat henüz kendisine dokunulmadan boşanmış olan kadına mehir değil, müt'a verilir. Nikahta mehir belirtilmiş ve dokunulmadan boşanmış kadına da, Bakara suresi 237. âyetin hükmü gereğince, nikahta belirtilmiş olan mehrin yarısı verilir. Birleşmeden sonra boşanmış kadınlara gelince: Şâyet nikah kıyılırken mehir belirtilmiş ise mehrin tamamı ödenir. Nikahta mehir belirtilmemiş ise bunlara da dengi olan kadınların mehri ödenir.

Boşanmış kadınlara verilecek müt'a bir bağış değil, kadının erkek üzerindeki bir hakkı, bir alacağıdır. Bakara suresi 241. âyeti bunu açıklamıştır: "*Boşanmış kadınlara uygun bir geçim vermek, korunanlar üzerinde bir borçtur.*" Bu âyetin hükmü umumidir. Bütün boşanmış kadınlara müt'a vermeyi emretmektedir. Nitekim: "*Ey Peygamber! Eşlerine söyle: Eğer siz, dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız, gelin size müt'a vereyim ve sizi güzellikle salayım*"[77] âyeti de genel olarak boşanan kadınlara müt'a verilmesini gerekli kılmaktadır. Said İbn Cübeyr, Ebu'l-Aliye, Hasan Basrî ve bir rivâyete göre Şâfiî, bu görüştedir. Buna göre dokunulmamış, mehir kesilmemiş kadınlara yalnız müt'a, diğerlerine ise müt'a ile beraber mehir de verilecektir.

Diğer bir görüşe göre müt'a, yalnız dokunmadan boşanmış kadınlara mahsustur. Çünkü Cenab-ı Hakk, Ahzab suresinin 49.âyetinde "*dokunulmadan boşanan kadınlara müt'a verilmesini*" emretmektedir. Nitekim Buhârî'nin rivâ-

---

[77] Ahzab, 33/28.

yetine göre Hz.Peygamber (s.a.v) dokunmadan boşadığı Umeyne binti Şurahbil'e müt'a vermiştir.[78]

Dokunulmadan önce boşanmış kadınlara müt'a verilmesini emreden âyetin sonunda: "*Bu, iyilik edenler üzerinde bir haktır*" denildiği için bazı müslümanlar, "dilersem iyilik ederim, dilersem etmem" demişler ve âyetin mecburiyet yüklemediğini sanmışlardır. Bundan dolayı müt'anın, ödenmesi gerekli bir borç olduğunu bildiren 241. âyet inmiştir.[79]

Müt'anın Miktarı:

Müt'anın miktarı hususunda da âlimler arasında bir görüş birliği yoktur. Âyette belirtildiği üzre herkes gücü nisbetinde bir şeyler verir. İbn Abbas'a göre müt'anın en yükseği bir hizmetçi, ortası para, aşağısı elbisedir. Hz. Peygamber, zifaftan önce karısını boşayan bir sahabiye, bir kalensüva (o zamanın kadın başlığı) olsun, karısına vermesini emretmiştir.

Bazı âlimler de, Bakara suresi 237.âyetin hükmüne dayanarak müt'anın, mehrin yarısı olduğuna hükmetmişlerdir. Bazılarına göre de müt'a üzerinde bir anlaşmazlık olursa müt'anın miktarını hakim tayin eder. İmam-ı Şâfiî'ye göre koca, belli bir miktar vermek hususunda zorlanamaz. Ancak müt'a denebilecek bir şey verir. Bunun en azı da namaz kılmanın câiz olacağı bir elbisedir.[80]

Ebu Hanife ve Ahmed'e göre tam halvet yani kadınla tam yalnız kalmak, onunla birleşmek hükmündedir. Kadınla tam yalnız kalmış olan kimse, ona dokunmamış olsa dahi,

---

[78] İbn Kesir, a.g.e, I, 287-288.

[79] Tabresî, eş-Şeyh Ebu Ali el-Fadl İbn el-Hasan, **Tefsiru Âyâti'l-Ahkâm**, Mısır, 1953, I, 161.

[80] İbn Kesir, a.g.e, I, 287.

tam mehir verecektir. Halbuki âyetin ifadesi açıktır. Âyet dokunmadan boşama halinde yarı mehir verilmesini emretmektedir. Dokunma birleşmeden kinayedir. Kaldı ki Hz. Peygamber (s.a.v), Şurahbil kızı Umeyne ile nikahlanmış, fakat zifafta kadına elini uzatınca kadın hoşlanmamış. Allah'ın Resulü de Ebû Useyd'e, kadını donatmasını, ona iki mavi elbise giydirmesini emretmiştir. Demek ki Hz.Peygamber (s.a.v) halvet olduğu halde dokunmadığı için kadına müt'a vermiştir. Bu da gösterir ki tam mehir, ancak birleşme halinde şarttır.[81]

Ahzab suresi 49. âyette de, dokunulmadan boşanmış kadınlara müt'a verilip bırakılmaları, onların iddet beklemelerine gerek olmadığı bildirilmektedir: "*Ey inananlar, inanmış kadınları nikahlayıp ta henüz onlara dokunmadan boşarsanız, onların üzerlerinde sayacağınız bir iddet hakkınız yoktur. Hemen müt'alarını verin ve onları güzellikle serbest bırakın..*" Bunların iddet beklemelerine lüzum yoktur. Çünkü iddetin meşru kılınmasının hikmetlerinden biri de rahmin temizliğinin anlaşılmasıdır. Dokunulmamış kadın için elbette böyle bir durum söz konusu olamaz.

---

81 ez-Zuhaylî, a.g.e, IX, 254-255; İbn Kesir, a.g.e, I, 287.

Evlenme ve Boşanma İle İlgili Bazı Sorular ve Cevapları:

1- Resmi nikah dini nikah yerine geçer mi?

Hanefilere göre, akıl ve bâliğ müslüman bir erkekle müslüman bir kadının evlenmesinde iki şahidin hazır bulunması, icap ile kabulün o anda akdi meydana getirecek siyga ile ifade edilmesi akdin sıhhati için yeterlidir. Belediye memurunun veya bir din görevlisinin hazır bulunması nikahın rükün veya şartlarından değildir. Sadece nikahın belli kurallara uygun olarak akdedilmesini sağlayan aracılardır. Ancak belediye memurunun, evlenecek taraflarda müslüman olma, süt hısımı bulunmama gibi dini şartları bilip araştırma yetkisi bulunmadığı için nikahın bir din görevlisinin denetiminde kıyılması, bu konuda düşülebilecek hataları önler. Bu yüzden resmi nikahtan sonra İslamî nikahın akdedilmesi dini kurallara uygunluğu sağlar. Bugün din görevlileri de devletin bir memurudur. Belediye memurlarına verilen nikah kıyma ve tescil etme yetkisi ve görevi müftülüklere ve din görevlilerine de verilse, böylece nikahın dini şartlarını mükemmel bilenler tarafından nikahın kıyılması sağlansa daha iyi olur. Böylece müslüman resmi nikahtan sonra bir de dini nikah kıydırma durumunda kalmıyacaktır.

2- Küfrü gerektiren bir söz söylemek veya harekette bulunmak nikaha etki eder mi?

Bir kimse küfrü gerektiren bir söz söyler veya bir fiilde bulunursa nikah akdi bozulur. Allah'a, Kitaba, Peygambere sövmek, Kur'an-ı Kerimi hakaret için yere atmak gibi. Bu kişi, tevbe edip yeniden İslama dönerse yeni bir nikah akdi yapması gerekir. Aksi halde eşiyle birlikte yaşamaları câiz olmaz.

3- Cuma akşamı mescidde nikah yenilemenin İslam'da yeri var mıdır?

Anadolunun çeşitli yerlerinde, cuma gecelerinde yatsı namazının arkasından, imam efendi tevbe ve istiğfar duası yanında nikah tazelemeyi kapsayan ifadeleri de cemaatle birlikte tekrarlamaktadır. Bu nikah tazelemenin amacı, bir haftalık süre içinde eşlerin küfrü gerektiren bir durumu olmuşsa, bozulan nikahlarını yenilemektir. Boşama sayısı söz konusu olmaksızın, akide bozukluğu nikahı ortadan kaldırır. İman yenilenince evlilerin nikahlarını da yenilemesi gerekir.

Ancak, cami cemaatının daha önceden eşlerinden böyle bir nikah yenilemesi için vekalet almış olması ve cemaatın da birbirine nikah şahidi olması gereklidir. Günümüzde bu konuda asıldan uzaklaşılmıştır. Bu hususlarda müslümanlar din görevlileri tarafından aydınlatılarak nikah yenilemenin İslama uygun bir şekilde yapılmasını sağlamak gereklidir.

4- Nikah sırasında mehrin unutulması, zikredilmemesi akde zarar verir mi?

Mehir evliliğin rükün ve şartlarından değil, nafaka gibi kocaya vacip olan mâlî bir haktır. Ayette; "*Aldığınız kadınların mehirlerini cömertçe verin*"[82] buyurulur. Diğer yandan Hz.Peygamber, Ali (r.a)'e kızı Fatma'ya mehir olarak fazla olan bir zırhını vermesini bildirmiştir.[83]

Kadın, nikah sırasında bir mehir belirlenmişse buna, belirlenmemişse aileden emsal kızların mehri kadarına hak

---

[82] Nisâ, 4/4.

[83] Ebu Dâvûd, Nikah, 35; Nesâî, Nikah, 76; Ahmed b.Hanbel, a.g.e, I, 80.

kazanır. Mehir kadının hakkı ve onun için iktisadî bir destektir. Onu veli alıp, kendisi için sarfedemez.

5- Başlık parası câiz midir?

Ebu Hanife'ye göre kadın için verilen mehir dışında bir meblağın babaya verilmesi câiz görülmemiştir. 1917 tarihli Osmanlı Hukuku Aile Kararnamesi 89 ve 90.maddelerde bu esas şöyle kanunlaşmıştır: "Mehir nikahlanan kadının hakkı olup, onunla çeyiz yapmaya zorlanamaz. Bir kızı evlendirmek için ana-baba veya hısımlarının kocadan para veya başka bir eşya almaları yasaktır."

Yalnız Ahmed İbn Hanbel, baba için mehir yanında bir meblağ alma hakkının olduğunu belirtmiş ve Hz.Şuayb'ın kızıyla evlenmek için, Hz.Musa'nın 8 yıl çobanlık yapmasını delil olarak göstermiştir.[84]

Diğer yandan bir kızla evlenebilmek için böyle bir başlık parası vermek zorunda kalan için bir sakınca bulunmaz. Başlık parası veren için bu, "cebrî hibe" niteliğinde bir tasarruf olur. Osmanlı İmparatorluğu uygulamasında başlık ve benzeri fuzulî masraflara engel olmak için Tanzimattan sonra; "İzdivaç ve Tenakuh maddesi Hakkında Tenbihat Havi İlanname" çıkarılmıştır.[85] Hatta Şâfiî mezhebine göre, kızı evlendirecek velinin adaletli olması gerektiği için, başlık parası isteyen veli bu vasfını kaybeder ve evlendirme hakkı daha sonraki veliye geçer.

---

84 Bkz, Kasas, 28/27.

85 Bkz, Hüseyin Hatemi, **Hukuk ve Ahlaka Aykırılık Kavramı ve Sonuçları**, İst, 1976, s.270 vd.

6- Nişanlı iki gencin birlikte gezip dolaşmaları câiz midir?

Nişan, evlilik olmayıp yalnızca evlilik vaadidir. Evlilik, bilinen akit gerçekleşmedikçe tamamlanmaz ve nişanlılar birbirlerine haram olmakta devam eder. Bugün gençlerin birbirlerini iyi tanıyıp sağlam bir yuva kurma bahanesiyle birlikte gezip tozmaları ve flört etmeleri yanlıştır ve asla doğru değildir. İslam'a göre de haramdır. Sahih olan nikah akdi gerçekleşmedikce eşler birbirlerine helal olmaz. Bugün gençlerin buna çok dikkat etmeleri gereklidir.

7- Kadının boşama yetkisi var mıdır?

İslam'da boşama yetkisi prensip olarak erkeğe verilmiştir. Ancak iyi tanımadığı bir erkekle evlenmek durumunda kalan veya evleneceği erkeğin zulmünden korkan kadın nikah sırasında erkekten boşama yetkisi ister ve bu şartla evlilik gerçekleşirse kadın da dilediği zaman kocasını boşama hakkına sahip olmuş olur. Buna "Tefviz-i talak" denir. Bu hak alındıktan sonra erkek bundan geri dönemez.[86]

---

[86] Hamdi Döndüren, a.g.e, s.634.

SONUÇ

Bu araştırmamızın sonunda elde edilen bilgiler de göstermektedir ki İslam, aileye çok önem vermiş ve evlenmeyi sağlam esaslara bağlamıştır. Kutsal tanıdığı aile yuvasının, hemen basit bir sözle dağılıvermesine razı olmamıştır. Boşamayı üçe çıkarmış ve onun her ay bir talak verilmek suretiyle yapılmasını tavsiye etmiştir. Bu şekilde boşanma, ancak üç ayda mümkün olmaktadır. Boşamanın üç ay gibi uzun bir zamana bağlanması, karı ile kocaya evlilikleri konusunda bir daha düşünme ve birbirlerine yeniden dönme zemini aramaları amacını taşımaktadır. Nitekim Kur'an, boşanmaya yol açan bir dargınlığın ortaya çıkması halinde, hem kadının hem de erkeğin ailesinden birer kişinin arabuluculuk yapmasını ve eşlerin barıştırılmasını tavsiye etmektedir.

Bazı kimselerin iddia ettikleri gibi, İslam'da aile bireyleri, özellikle de karı-koca birbirine öyle çürük bağlarla bağlı değildir. Tam tersine karı-koca, birbirine oldukça sağlam bağlarla bağlanmıştır. Nitekim bir yahut iki talak veren kişinin, tekrar karısına dönme imkanı vardır. Bu nedenle İslam prensiplerinin kuvvetle tatbik edildiği devirlerde boşanma olaylarının çok az olduğu tarihî bir gerçek olarak bilinmektedir.

İslam'dan önce kadın hakaret görür, maddî bir eşya gibi miras olarak vârislere intikal eder, kız çocukları da utanç vesilesi sayılırdı. Kur'an-ı Kerim, kadının seviyesini yükseltmiş, kadın ve erkeğin, birbirlerini tamamladıklarını, birisi olmadığı takdirde diğerinin olamayacağını telkin etmiştir.

Hz.Peygamber (s.a.v) kadını, erkeğe Allah'ın bir emaneti saymıştır. Bundan dolayı erkeğin, Allah'ın emaneti olan karısını titizlikle koruması gerekir.

Kur'an'da, Allah katında üstünlük ölçüsünün erkeklik, kadınlık, zenginlik, fakirlik değil, iyilik ve takva olduğu belirtilmiştir.[87] Birçok âyette erkek ve kadına birlikte hitabedilmektedir. Al-i İmrân suresinde kadınların ve erkeklerin birbirinden oldukları söylenerek insanî bakımdan iki cins arasında hiçbir fark olmadığına dikkat çekilmektedir.

Çok kadınla evlenmek, yaygın kanaatin aksine İslam'da bir emir değildir. İslam, çok kadınla evliliği teşvik etmemiş, aksine cahiliye devrinde çeşitli toplumlarda görülen bu uygulamayı sınırlayarak en çok dört kadınla evlenmeye müsaade etmiş, bunu da "*kadınlar arasında adaletle davranma*" şartına bağlamıştır. Kadınlar arasında adaleti sağlamanın çok güç bir iş olduğunu belirten Kur'an, en makbul ve muteber olanın, bir kadınla evlenmek olduğunu şöyle belirtmektedir: "*Kadınlar arasında adaletsizlik yapmaktan korkarsanız bir tane alın. Adaletten ayrılmamanız için en uygun olan da budur*"[88]

İslam, kadına, mülkiyet, mülkünde tasarruf, şâhitlik, bazı şartlarla kocasından ayrılma ve hatta seçim hakkı gibi her türlü medenî ve sosyal hakkı tanımıştır. Bilindiği gibi, erkekler gibi kadınlar da Hz.Peygamber (s.a.v)'e, biat etmişlerdir. Bu ise, kadına seçim hakkı vermek demektir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurur: "*Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayak-*

---

87 Hucurât, 49/13.
88 Nisâ, 4/3.

ları arasında bir iftira uydurup getirmemek, iyi işi işlemekte sana karşı gelmemek hususunda sana biat etmeye geldikleri zaman, onların biatlarını kabul et ve onlar için Allah'tan mağfiret dile..."[89]

Hz.Peygamber (s.a.v) erkeğe, hanımına iyilik etmesini, ona kaba davranmaktan kaçınmasını emretmiş; "*Sizin en hayırlınız kadınlarına hayırlı olanlarınızdır. Ben kadınlarıma karşı sizin en hayırlınızım.*", "*Kadınlara ancak kerim olanlar ikram ederler. Onlara kötülük edenler de ancak kötü olanlardır.*"[90] demiş ve kadınlar hakkında daima iyilik yapılmasını öğütlemiştir.

İslam'ın kadına verdiği değeri anlamak için, Hz. Peygamber'in "*cennet, annelerin ayakları altındadır*"[91] sözünü hatırlamak yeterlidir.

---

[89] Mümtehine, 60/12.
[90] Feyzu'l-Kadîr, III, 496.
[91] Bkz., Keşfu'l-Hafâ ve Muzillu'l-İlbâs, Beyrut, 1351, I, 335.

BİBLİYOGRAFYA

AHMED İBN HANBEL, Ahmed b.Muhammed b.Hanbel, (ö.241/855),
- *el-Müsned*, Çağrı Yayınları, İst, 1988.

AKYÜZ, Kenan,
- ***Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi***, İnkılap Yay, İst, 1986.

ATEŞ, Ali Osman,
- ***Sünnetin Kabul veya Reddettiği Cahiliye ve Ehl-i Kitab Örf ve Adetleri***, (basılmamış doktora tezi, İzmir, 1989

ATEŞ, Süleyman,
- ***Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri***, Yeni Ufuklar Neşriyat, İst, 1989.
- ***Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali***, Ankara, 1983.

AYNÎ, Bedrüddin Ebu Muhammed Mahmud b.Ahmed, (ö.855/1451),
- ***Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahihi'l-Buhârî***, Beyrut, 1348.

BEYHAKÎ, Ebu Bekir Ahmed b.Hüseyin,
- ***es-Sünenü'l-Kübrâ***, Haydarabât, 1353.

BUHÂRÎ, Ebu Abdillah Muhammed b.İsmail, (ö.256/869),
- ***el-Câmiu's-Sahîh***, Çağrı Yayınları, İst, 1981.

CANAN, İbrahim,
- ***Hadis Ansiklopedisi, (Kütüb-ü Sitte)***, İst, trs.

CASSAS, Ebu Bekir Ahmed b.Ali, (ö.370/980),
- ***Ahkâmu'l-Kur'an***, Beyrut, trs.

EL-CEZERÎ, Abdurrahman,
- ***Kitabu'l-Fıkh alâ'l-Mezâhibi'l-Erba'a***, Beyrut, trs.

ÇAVİŞ, Abdulaziz,
- ***Anglikan Kilisesine Cevap***, Çev: Mehmed Akif, Sadeleştirme: Süleyman Ateş, Ankara, 1974.

DÂRİMÎ, Ebu Muhammed Abdullah b.Abdirrahman (ö.255/ 868),
- *Sünen*, Çağrı Yay. İst, 1982.
EBÛ DÂVÛD, Süleyman b.el-Eş'as es-Sicistânî, (ö.276/888)
- *Sünenü Ebî Dâvûd*, Çağrı Yayınları, İst, 1981.
EL-GANDUR, Ahmed,
- *el-Ahvâlu'ş-Şahsiyye fi't-Teşrî'i'l-İslâmiyye*, Kuveyt, 1972.
HATEMİ, Hüseyin,
- *Hukuk ve Ahlaka Aykırılık Kavramı ve Sonuçları*, İst, 1976.
İBN ÂBİDÎN, Muhammed Emin, (ö.1252/1836),
- *Reddü'l-Muhtâr ala'd-Dürri'l-Muhtâr*, Beyrut, trs.
İBN HACER, Ahmed b.Ali el-Askalânî, (ö.852/1448),
- *Fethu'l-Bârî*, Mısır, 1959.
İBN HAZM, el-Hemedânî Ebu Bekir Muhammed b.Musa,
- *Kitabu'l-İtibar fi Beyanı Nâsih ve'l-Mensûh*, Humus, 1966.
İBN HAZM, Ebu Muhammed Ali b.Ahmed, (ö.436/1064),
- *el-Muhallâ*, Tah: Hasan Zeydan, Mısır, trs.
İBN HIBBÂN, Ebu Hatim Muhammed b.Hıbban el-Bustî,
- *Sahîhu İbn Hıbbân*, Beyrut, 1987.
İBN HUMAM, Kemalüddin Muhammed b.Abdilvahid, (ö.861/1457),
- *Fethu'l-Kadîr*, Mısır, 1898.
İBN KAYYIM el-Cevziyye, Muhammed İbn Ebibekir, (ö.751H.),
- *İ'lâmu'l-Muvakkıîn*, Beyrut, 1907.
İBN KESİR, İmâdü'd-Din Ebu'l-Fidâ İsmail, (ö.774/1372),
- *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, 1984.
İBN KUDÂME, Muvaffaku't-Din, Abdullah b.Ahmed, (ö.620/1223),
- *el-Muğnî*, Kâhire, 1960.
İBN MÂCE, Ebu Abdillah Muhammed İbn Yezid el-Kazvînî, (ö.276/888),
- *Sünenü İbn Mâce*, Çağrı Yayınları, İst, trs.

İBN SA'D, Ebu Abdillah Muhammed, (230/884),
- *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Beyrut, 1960.
EL-KÂSÂNÎ, Alaüddin Ebu Bekir b.Mes'ud, (ö.687/1191),
- *Bedâyiu's-Sanayi fî Tertibi'ş-Şerâyi'*, Beyrut, 1974.
EL-KURTUBÎ, Ebu Abdillah Muhammed b.Ahmed, (ö.671/1272),
- *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, Beyrut, 1985.
KUTUB, Seyyid,
- *Fî Zılâli'l-Kur'an*, Terc: Komüsyon, İst, 1992.
MÂLİK İBN ENES, (ö.179/796),
- *Muvatta*, Çağrı Yayınları, İst, 1981.
MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyin Müslim el-Haccâc, (ö.261/874),
- *Sahîhu Müslim*, Thk: Muhammed Fuad Abdulbakî, Çağrı Yayınları, İst, 1981.
NESÂÎ, Ebu Abdirrahman Ahmed b.Şuayb, (ö.303/916),
- *Sünenü'n-Nesâî*, Çağrı Yayınları, İst, 1981.
NEVEVÎ, Muhyiddin Ebu Zekeriya Yahya, (ö.676/1277),
- *Şerhu Müslim*, Mısır, trs.
ER-RÂZÎ, Fahruddin Muhammed b.Ömer, (ö.606/1210),
- *et-Tefsiru'l-Kebir*, (Mefâtihu'l-Gayb), Tahran, trs.
ES-SÂBÛNÎ, Muhammed Ali,
- *Ravâiu'l-Beyan Tefsiru Ayâti'l-Ahkâm*, Beyrut, 1980.
EŞ-ŞEVKÂNÎ, Muhammed b.Ali b.Muhammed, (ö.1250/1834),
- *Neylü'l-Evtâr*, Kâhire, trs.
- *Fethu'l-Kadîr*, Mısır, 1964.
EŞ-ŞİRBÎNÎ, el-Hatib,
- *Muğni'l-Muhtâc*, Mısır, trs.
EŞ-ŞİRÂZÎ, Ebu İshak İbrahim b.Ali, (ö.476/1083),
- *el-Mühezzeb*, Mısır, trs.
ET-TABERÎ, Ebu Cafer Muhammed b.Cerir, (ö.310/922),
- *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli'l-Kur'an*, Mısır, 1954.
ET-TAHÂVÎ, Ebu Cafer Ahmed b.Muhammed b.Selame b.Abdilmelik b.Seleme el-Ezdî,

- *Şerhu Meâni'l-Âsâr*, Beyrut, 1979.
YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi, (ö.1358/1939),
- *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, trs.
EZ-ZERKÂNÎ, Ebu Abdillah Muhammed b.Abdilbâkî b. Yusuf,
- *Şerhu Muvatta*, Mısır, 1962.
EZ-ZUHAYLÎ, Vehbe,
- *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, Terc: Komüsyon, İst, 1994.